

Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
OPZOOMEREN

Bestuurlijke vernieuwing in de praktijk

augustus 1995

Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.Opzoomeronderzoeksinstituut

Verwey-Jonker Instituut
Utrecht

Idee en Organisatie
Abcoude

Erasmusuniversiteit
Rotterdam

(c) Vereniging Nederlandse Gemeenten

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or by any other means without permission in writing from the publisher.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Den Haag: VNG

INHOUD

blz.

5		Inleiding
7	Hoofdstuk 1	Opzoomeren
11	Hoofdstuk 2	Het effect van de Opzoomerdag op de (gemeentelijke) diensten
15	Hoofdstuk 3	Reacties van bewoners
29	Hoofdstuk 4	Pleinen en straten; zes gevalsstudies
30	4.1	Plein aan de Boonstraat in Pernis.
37	4.2	Bospolderplein in Bospolder-Tussendijken.
44	4.3	Jalonplein in Feijenoord.
52	4.4	Slingeplein in Zuidwijk.
59	4.5	Noorderhavenkade in Bergpolder.
68	4.6	Zuidelijk Wijkpark in Zevenkamp.
78	4.7	Analyse gevalsbeschrijvingen
89	Hoofdstuk 5	Nawoord, conclusie en tips

INLEIDING

Op 28 mei 1994 vond in Rotterdam de Opzomerdag plaats. Op die dag staken burgers, bedrijven en (gemeentelijke) diensten gezamenlijk de handen uit de mouwen om de stad een grootscheepse opknappbeurt te geven. In dat opzicht is de Opzomerdag zeker geslaagd: in één klap werden 32 pleinen en ruim 1300 straten opgeknapt, een kwart van alle Rotterdamse straten. In totaal zijn er 60.000 bezems uitgereikt en 1.000 bomen geplant; er werden speeltoestellen geplaatst en planten geleverd.

Dat is geen geringe prestatie. Maar de ambitie van de Opzomerdag strekte verder. Met de Opzomerdag werd het project Sociale Vernieuwing 'teruggegeven aan de burgers'. Zoals het in 'Opzomerdag', de krant die ter gelegenheid van 28 mei verscheen, omschreven werd: "Opzomereren betekent dat de mensen zelf de verantwoordelijkheid over hun eigen woonomgeving nemen." Dat maakt de ervaringen van 'Opzomereren' relevant voor andere bestuurders. Immers, het vergroten van de betrokkenheid, de verantwoordelijkheid, van de burgers is een cruciaal thema op alle bestuurlijke niveaus.

Welke aanpak heeft het gemeentebestuur van Rotterdam gekozen om het project Sociale Vernieuwing 'terug te geven aan de burgers'? Is het project geslaagd? En, misschien nog wel belangrijker, welke elementen van deze aanpak kunnen met succes in andere gemeenten en in andere bestuurslagen worden toegepast?

Met een aantal onderzoekers - Marijke Linthorst van het bureau Idee en Organisatie te Abcoude, Conrad Bons van de Erasmus Universiteit in Rotterdam en een aantal onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut te Utrecht - heeft het Projectbureau Sociale Vernieuwing in Rotterdam de afgelopen jaren een nauwe band onderhouden. Zij waren geïntrigeerd door deze vragen. Geheel in de geest van de Opzomerdag besloten deze onderzoekers zichzelf een uitdaging te stellen. Zij wilden in een onderzoek iets voelbaar maken van wat de 'impuls' van de Opzomerdag betekent voor de stad Rotterdam als lokale samenleving waarin burgers, particuliere organisaties, het 'maatschappelijk middenveld', het bedrijfsleven en de gemeente op elkaar zijn aangewezen. Daartoe zijn de onderzoekers een eenmalig samenwerkingsverband aangegaan: het Opzomer Onderzoeks Instituut. In de voorbereiding van het onderzoek bleek ook een onderzoekster van de vakgroep Bestuurskunde van de Erasmus Universiteit, Sandra Kensen, geïnteresseerd. Zij 'liep mee' in het deel van het onderzoek dat door het Verwey-Jonker Instituut werd uitgevoerd.

Het onderzoek bestaat uit drie afzonderlijke delen. Ieder van de delen is zelfstandig uitgevoerd door een van de drie samenwerkingspartners. De Erasmus Universiteit (Bons) heeft een enquête uitgevoerd onder bewoners in zeven wijken, waarin gevraagd werd naar hun betrokkenheid bij Opzomereren. Het Verwey-Jonker Instituut heeft zes case studies uitgevoerd naar de gang van zaken op en rond zes pleinen op de Opzomerdag. De gekozen pleinen corresponderen met de wijken die Bons onder de loep heeft genomen, zij het dat daarnaast ook nog in Schiedam is geënquêteerd. Omdat de Opzomerdag zich niet uitsluitend op de schaal van wijken en straten, maar ook op die van de gemeente afspeelt, en omdat we geïnteresseerd waren in de weerslag van de Opzomerdag op de gemeentelijke organisatie is een deelonderzoek naar de gemeentelijke diensten uitgevoerd. Dit deelonderzoek is verricht door Idee en Organisatie (Linthorst). Gezien de beschikbare capaciteit is dat beperkt opgezet. Gekozen is voor een onderzoek bij de gemeentelijke diensten ROTEB, Gemeentewerken en politie.

Daarmee 'dekken' we in dit onderzoek weliswaar een groot deel van wat de Opzomerdag moest zijn, maar zeker niet alles. Activiteiten rond speeltuinen bijvoorbeeld komen in ons rapport niet terug. Ook

stedelijke - of liever gezegd, niet wijkgebonden - activiteiten blijven buiten beschouwing. Zeker de betrokkenheid van het bedrijfsleven wordt hierdoor onvoldoende belicht.

We hebben ook niet gestreefd naar een uitputtende beschrijving van alle activiteiten op de Opzoomedag. Ten eerste waren onze mogelijkheden beperkt. Maar bovendien waren we vooral geïnteresseerd in de dynamiek van de Opzoomedag: Opzoomeren als onderdeel van een proces van bestuurlijke vernieuwing. We hebben onze inzet met name op dat aspect gericht.

Naast de drie deelonderzoeken hebben wij in het eerste hoofdstuk Opzoomeren geplaatst in de context van sociale en bestuurlijke vernieuwing. Het laatste hoofdstuk beschrijft de benadering die het gemeentebestuur gekozen heeft en gaat in op de vraag welke elementen van de gekozen aanpak voor herhaling en/of verbetering vatbaar zijn. Deze hoofdstukken verschijnen onder gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Tot slot willen we iedereen die aan dit onderzoek heeft meegewerkt bedanken. Wijzelf hebben met veel plezier aan het onderzoek gewerkt. Als de resultaten van dit onderzoek bruikbaar zijn voor de praktijk van Opzoomeraars in Rotterdam en elders is onze uitdaging geslaagd.

Abcoude
Rotterdam
Utrecht
augustus 1995

Hoofdstuk 1 OPZOOMEREN

De voorgeschiedenis

De bakermat van de Opzomerdag ligt in de Opzomerstraat. Een paar jaar geleden waren de burgers van de Opzomerstraat, een doodgewone straat in Rotterdam, de toenemende verloedering zat. De bewoners begonnen met het aanleggen van gevelverlichting, ze vroegen de gemeente om een speelgelegenheid en meer groen. Cruciaal is de reactie die de gemeente koos. Zij negeerde het verzoek niet, maar willigde het ook niet zomaar in. Er werd gekozen voor een samenwerkingsmodel. Als de bewoners A deden, zou de gemeente B doen. Bijvoorbeeld: als de bewoners speeltoestellen wilden plaatsen, zou de gemeente voor hulp en materiaal zorgen. Het principe 'premie op actie' was geboren. Dit principe is de afgelopen jaren op verschillende manieren gehanteerd. Tijdens het project Sociale Vernieuwing konden bewoners die zelf iets voor hun straat deden, een Opzomerzegel krijgen. Een cheque ter waarde van f 3000,- waar zij naar eigen keuze extra gemeentelijke diensten voor konden inkopen: extra surveillance, het vaker ophalen van huisvuil, de aanleg van een geveltuin of welke andere dienst dan ook.

Aan de hand van de Opzomerstraat-ervaring is geprobeerd dit proces ook in andere wijken op te zetten, met na anderhalf jaar als hoogtepunt de Opzomerdag.

In de beeldvorming is Opzomereren nauw verbonden met wijkbeheer en -in mindere mate- met oude wijken. Dat is ook wel logisch. Juist in oude wijken is het van groot belang dat mensen de verantwoordelijkheid voor hun eigen woonomgeving hernemen. De omstandigheden zijn daar immers niet optimaal. Veel autochtone oudere bewoners zijn naar elders vertrokken. In de 80-er jaren manifesteerde zich een aantal probleemfactoren: toenemende werkloosheid, eenzijdige samenstelling van de bevolking, verslechtering van de woonomgeving, voortgaande verpaupering, gebrek aan contact. Dat leidt er al gauw toe dat iedereen letterlijk de deur achter zich dichttrekt. En als niemand zich iets aantrekt van wat er om hem of haar heen gebeurt dreigt de verloedering.

Toch is de betekenis van Opzomereren groter dan alleen wijkbeheer, hoe belangrijk op zichzelf ook.

Opzomereren en Sociale Vernieuwing

Opzomereren in Rotterdam is nauw verbonden met het project Sociale Vernieuwing. Het is er de afsluiting van en tegelijkertijd is het een keerpunt. Een aanzet tot een nieuwe bestuurlijke aanpak.

Met het project Sociale Vernieuwing beoogde de gemeente een aantal veranderingen: voorzieningen moesten worden geherwaardeerd, het achterstandsbeleid was aan herijking toe en de verantwoordelijkheden moesten herschikt worden. Achteraf kan geconstateerd worden dat het centrale element, dat als een soort rode draad door deze onderwerpen heen loopt, bestond uit het opnieuw creëren van betrokkenheid van burgers bij hun eigen situatie. Ooit waren zowel de voorzieningen (bijvoorbeeld de sociale zekerheid) als het achterstandsbeleid bedoeld om mensen te steunen bij het verbeteren van hun situatie. Die functie is in de loop der jaren onder tafel verdwenen. Het beleid werd in toenemende mate iets waar de burgers nauwelijks iets mee te maken leken te hebben. Er ontstond een sfeer van: "ze" moeten. Deze situatie is overigens niet specifiek voor Rotterdam.

Wat wel specifiek voor Rotterdam is, is dat er bewust geprobeerd is, dit proces te keren. In die zin kan het project Sociale Vernieuwing gezien worden als een proces van bestuurlijke vernieuwing, waarbij *tijdens het proces* langzaam duidelijk werd welke kant het op moest. Aan de hand van documenten is die ontwikkeling ook te traceren. Aanvankelijk werd de doelstelling van de Sociale vernieuwing door Pim Vermeulen als volgt gedefinieerd: "In de sociale vernieuwing draait het om het opnieuw en op andere wijze aanpakken van sociale problemen. Meer samenwerking, meer preventie, meer activering,

meer maatwerk. Minder verkokering, minder afhankelijkheid, minder standaard." In deze formulering vormt het *beleid de motor van de verandering*. De werkwijze van het begin correspondeert daar ook mee. In de visie van Gerard de Kleijn is er sprake van een tweetrapsraket: de gemeente maakt een plan van aanpak (de Inzet), en gaat daarmee binnen de gemeente aan de slag en naar de instellingen toe: scholen, sociaal-cultureel werk, gezondheidszorg, corporaties, verenigingsleven, bedrijven. Deze zullen 'het estafettestokje' weer verder moeten dragen naar ouders, leerlingen, drop outs, werklozen, patiënten.

Gaandeweg is een verschuiving van het accent zichtbaar. In een latere fase merkt Gerard de Kleijn op: "Zo hebben we de sociale vernieuwing altijd aangepakt - kleinschalige activiteiten in de wijken, die mensen zelf kunnen doen. Vaak is gezegd: ja, maar dat is slechts een druppel op een gloeiende plaat. Die ene man of vrouw in de banenpool, die ene straat die gaat Opzoomeren, wat haalt dat nou uit. Nou, we hebben bewezen dat dat wat uithaalt. Hoe meer druppels op die gloeiende plaat, des te beter." Ook Pim Vermeulen legt een andere nadruk: "een leefstijl van ieder voor zich betekent een enorme aantasting van de kwaliteit van het openbare leven." Uit deze citaten wordt duidelijk dat niet langer het beleid maar *de burgers zelf als motor van het veranderingsproces* worden gezien. De Opzoomerdag is de eerste manifestatie van die nieuwe vorm van besturen.

Daarmee is de Opzoomerdag wel degelijk verbonden aan het project Sociale Vernieuwing, maar is de Opzoomerdag tegelijkertijd niet hetzelfde als de sociale vernieuwing. De Opzoomerdag kan het best omschreven worden als het resultaat van de lering die uit de (successen en fouten van) Sociale Vernieuwing getrokken is. Dit komt ook tot uitdrukking in de uitspraken van de organisatoren van de Opzoomerdag.

Toni Boxman in Steiger 94/2, juni 1994, p. 10/11:

Idee voor de afsluiting van Sociale Vernieuwing was: geef iedereen een bezem. Voor mij was duidelijk dat dat niets zou worden en dat we dat niet moesten doen. Er is, in de achtertuin van Gerard de Kleijn, lang gepraat over de boodschap van de Opzoomerdag. In de discussie is de inzet verbreed. Er zijn andere dingen bij gekomen: tenten op de pleinen, muziek, de Opzoomerkrant. De boodschap werd breder. Van 'samen je straat vegen' werd het: 'doe iets, samen met elkaar'.

Johan Janssens, projectleider 'Ons Plein' in aansluiting daarop, op dezelfde plaats:

Voorjaar '93 lag er een goed program van eisen. Uitgangspunt was: organiseer het niet centraal vanuit één hand, maar 1000 maal kleinschalig, o.a. vanuit 30 pleinen. Centraal werden uitdagingen gesteld, maar mensen werden zelf verantwoordelijk gemaakt voor hun eigen programma. Dat werd stedelijk ondersteund met de gele campagne. (...) Trefwoorden waren behalve 'decentrale aanpak' en 'uitdaging' ook 'ruil'. Het waarmaken van een uitdaging wordt beloond, met een budget en faciliteiten.

Opzoomeren en bestuurlijke vernieuwing

Met de Opzoomerdag werd gekozen voor een beleid waarin de burgers de motor van verandering vormen. Dat vereist een wezenlijk andere opstelling van het bestuur. In de Opzoomerstraat werd gekozen voor het principe 'premie op actie': bewoners die zelf de handen uit de mouwen steken krijgen van het bestuur extra faciliteiten. Achteraf gezien is dit een zeer uitgebalanceerde reactie. De gemeente ondersteunt in plaats van het initiatief over te nemen. Het initiatief blijft bij de burgers, waardoor de betrokkenheid duurzaam is. Het is een ontwikkeling van "ze moeten" naar "samen kunnen we".

De kern van het Opzoomeren zit in het keren van het gevoel van onmacht om het heft in eigen hand te nemen (met als gevolg ongeïnteresseerdheid).

Veel mensen hebben allang niet meer het gevoel dat zij er zelf *belang* bij hebben om hun omgeving te verbeteren en dat zij daar ook toe in *staat* zijn. Niet zichzelf willen of kunnen iets, maar de gemeente

moet iets. Onder 'de gemeente' wordt dan vaak alleen het gemeentelijk apparaat, de gemeentelijke diensten, verstaan. Het besef dat de gemeente gevormd wordt door de inwoners zelf, is ver op de achtergrond geraakt. Eén van de manieren om te proberen de betrokkenheid van burgers te vergroten is de vorming van stadsdelen of deelgemeenten. Hoe verder de besluitvorming van de kiezer afstaat, hoe moeilijker het immers is om hem of haar bij het besluitvormingsproces te betrekken. Een bestuur op menselijke maat, waar kiezers en gekozenen elkaar kennen, waar bestuurders gemakkelijker aanspreekbaar zijn, zou het eenvoudiger maken om de betrokkenheid van burgers vorm te geven. Toch blijkt het niveau van stadsdeel of deelgemeente daar op zichzelf niet voldoende voor. Het entameren van betrokkenheid vereist ook een andere werkwijze van de stadsbestuurders.

De 'oude' gemeentelijke werkwijze, niet alleen in Rotterdam maar ook elders, bestond uit het formuleren van beleid, waarna vervolgens inspraak georganiseerd werd. Met het Opzoomeren werd gekozen voor een andere koers: burgers werden *geprikkeld* om met suggesties te komen, ze werden *gestimuleerd* om voorstellen te doen en ze werden *ondersteund* bij de uitvoering van het aldus geformuleerde beleid.

De prikkeling vormde de kern.

Een dergelijke aanpak vereist een terughoudende opstelling van het gemeentebestuur: het bestuur moet geloven in het kunnen van de burgers. Het is interessant om te zien waar een bestuur in dit proces van bestuurlijke vernieuwing tegen aan loopt. Sceptis en cynisme ('het lukt toch nooit', 'het is weggegooid geld', 'moet je eens kijken hoe het er morgen weer bij ligt') doen zich voor bij bewoners, binnen het eigen ambtelijk apparaat en binnen de gemeentelijke diensten. Daarnaast is er sprake van weerstanden. Ook weerstanden zijn niet beperkt tot één groepering. Voor het ambtelijk apparaat is het wennen aan een andere werkwijze, bewoners zijn bang dat weer hetzelfde kleine clubje ervoor op moet draaien ('en waarom doet de gemeente het zelf niet? Is het soms weer een bezuinigingstruc?') en de diensten vrezen een aantasting van hun professionaliteit ('als iedereen geveltuintjes kan aanleggen, waar blijft gemeentewerken dan?')

Zelfs de professionele ondersteuners van de Opzoomerdag hadden last van weerstanden: "In het begin was ook ik bang dat we bezig waren met het organiseren van de truttigheid in de stad. Enig gevoel van schaamte kon ik soms niet onderdrukken. Je bent jong, je wilt wat en je zult met geraniums in de weer gaan! Er werden ook de verkeerde termen gebruikt, zoals 'sociale controle' en 'burgerplicht'."

Hoofdstuk 2 HET EFFECT VAN DE OPZOOMERDAG OP DE (GEMEENTELIJKE) DIENSTEN

Inleiding

"Opzoomerdag is een manifestatie van samenlevingsopbouw. Die dag werken bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en gemeentelijke diensten gezamenlijk aan het verbeteren, opknappen en verfraaien van de stad." (uit: Handleiding Opzoomerdag)

De uitdaging die wij onszelf gesteld hadden was natuurlijk niet compleet geweest zonder aandacht voor het effect van de Opzoomerdag op de verschillende (gemeentelijke) diensten. Waarom deden zij mee met de Opzoomerdag, waren de medewerkers enthousiast, is er inderdaad sprake geweest van een gezamenlijk optreden (met andere diensten en bewoners), hoe kijkt men tegen het Opzoomeren als verschijnsel aan?

Dit deelonderzoek is beperkt van opzet: er was maar één onderzoekster beschikbaar. Voorafgaand aan de Opzoomerdag zijn gesprekken gevoerd met medewerk(st)ers van de Roteb, Gemeentewerken en de politie, op de Opzoomerdag zelf is met de diensten 'meegelopen'. Na de zomervakantie is vervolgens bij de verschillende diensten geïnformeerd hoe zij de Opzoomerdag achteraf beoordelen; zowel wat betreft het effect op de dienst zelf als wat betreft de nagestreefde grotere betrokkenheid van de burgers.

De motieven

De motieven voor Roteb, Gemeentewerken en de politie om aan de Opzoomerdag mee te doen, lopen sterk uiteen.

Bij de politie onderschrijft de leiding het belang van sociale vernieuwing. Sociale Vernieuwing past in de reorganisatie van de politie, waarbij wijkteams de ruggegraat van de regionale opzet vormen. Deze wijkteams zijn verantwoordelijk voor de veiligheid in de buurt. Als er een goed contact is tussen bewoners en politie vangen de agenten meer signalen uit de wijk op, waardoor er beter preventief kan worden opgetreden.

Voor Gemeentewerken was de Opzoomerdag ook een manier om zich te profileren. In de toekomst is de gemeente niet meer de opdrachtgever van Gemeentewerken, maar zijn dat de deelgemeenten. Deze hoeven niet bij Gemeentewerken aan te kloppen: zij kunnen hun opdrachten ook aan anderen uitbesteden. Voor Gemeentewerken was het daarmee nuttig om zich actief aan bewoners en deelgemeenten te presenteren. Daarnaast speelde een intern motief. Van oudsher is er een grote afstand tussen de medewerkers op kantoor en de medewerkers op straat. Deelname van de kantoormedewerkers aan de Opzoomerdag zou deze afstand kunnen verkleinen en kunnen bijdragen aan een grotere samenhang van Gemeentewerken als bedrijf.

Binnen de Roteb liepen de motieven uiteen. In eerste instantie vloeide de deelname aan het Opzoomeren voort uit de taak die de Roteb heeft: het vuil dat op de Opzoomerdag door de actieve bewoners verzameld zou worden, moest worden afgevoerd. Het ging niet om een nieuwe activiteit, maar om extra inzet, die uit de reguliere begroting betaald zou moeten worden. Een aantal mensen zag in de Opzoomerdag ook een uitdaging: zij zijn zich ervan bewust dat de Roteb bedrijfsmatiger moet gaan werken. De Opzoomerdag zou dat proces kunnen versnellen.

Het initiatief

Het initiatief voor deelname aan de Opzoomerdag lag bij de Roteb en bij Gemeentewerken bij de leiding van de organisatie.

Bij de politie is meer sprake van een wisselwerking. In een groot aantal wijken leverde de politie extra mensen voor de openbare orde, toezicht en veiligheid. Ook waren er activiteiten in het kader van preventie (zoals graveeracties). Deze werkzaamheden kunnen beschouwd worden als extra inzet van 'normale' diensten.

Daarnaast was er echter sprake van deelname van wijkagenten op basis van persoonlijke

betrokkenheid. Deze is van onderop tot stand gekomen. Bewonersgroepen die een vergunning aanvraag kwamen bij de wijkagenten terecht. Vanuit dit contact werd de politie gevraagd om mee te doen. Deze deelname kreeg daarmee een ander karakter; ze was niet zozeer gebaseerd op deelname van de politie als dienst, maar op de agenten als buurtbetrokkenen met een grote dosis kennis van de wijk.

Opvallend is het grote aantal jongerenactiviteiten waar de politie bij betrokken is geweest. In Lombardijen bijvoorbeeld zijn randgroepjongeren door de wijkagenten uitgedaagd om op de Opzomerdag een vissteiger voor gehandicapten aan te leggen. Ook elders in Groot-IJsselmonde, in Rotterdam-Zuid en Rotterdam-West werkte de politie mee aan jongeren-uitdagingen. Binnen de organisatie is wisselend gereageerd op deze inbreng. De leiding steunde de agenten, het middenkader was sceptischer. Dat vond de aanpak te 'soft': agenten moeten boeven vangen.

De inzet van onderop is door Gemeentewerken nadrukkelijk nagestreefd. Het enthousiasme van de leiding zou door moeten dringen naar lagere niveaus. Gestart werd met een nieuwsbrief waarin medewerkers geprikkeld werden om mee te doen. Deze aanpak verliep niet zonder meer succesvol: aanvankelijk stuitte men op een behoorlijke dosis scepsis. Met name de medewerkers die altijd al op straat werken, waren niet enthousiast over het idee om een extra dag te werken zonder beloning. Op verschillende manieren heeft de leiding geprobeerd deze houding te doorbreken: persoonlijke benadering, kleine cadeautjes en het aangaan van uitdagingen (bijvoorbeeld het op één dag planten van 1.000 bomen). Met name dit laatste heeft uiteindelijk wel effect gehad. Er ontstond trots op de dienst. Ruim een kwart van de medewerkers heeft actief aan de Opzomerdag meegedaan.

Bij de Roteb speelt de inzet van onderop veel minder een rol. De indruk bestaat dat het enthousiasme voor Opzomereren beperkt is gebleven tot een paar mensen, die de kar hebben getrokken. De uitvoerenden deden mee omdat het werk betaald werd en zij het geld goed konden gebruiken. Wel is er ook bij de Roteb trots op de gerealiseerde uitdagingen: de dienst is er in geslaagd om binnen 2 uur 60.000 bezems af te leveren op 46 afleverpunten.

De verwachtingen

Binnen de Roteb was men tamelijk pragmatisch: als de dag succesvol zou verlopen zouden van de 5000 Rotterdamse straten er 1364 in één dag schoon zijn. Dat zou betekenen dat er in de daaropvolgende weken meer tijd beschikbaar zou zijn voor andere straten. Achter deze redenering gaat een andere gedachtengang schuil. Erkend wordt dat met het Opzomereren wordt bijgedragen aan een grotere samenhang in de buurt. Dat is ook in het belang van de Roteb. Als een wijk schoner blijft kan de dienst eens wat extra dingen doen. Probleem is echter de follow-up: de wijken met de grootste problemen zijn geen Opzomerwijken. In wezen komt het er op neer dat men graag zou willen dat Opzomereren effect zou hebben (het zou positief zijn als er iets van bleef hangen), maar daar weinig fiducia in heeft. Dat is ook wel begrijpelijk. In sommige wijken is het voor de medewerkers dweilen met de kraan open. Zij zien meer in uitbreiding van de reinigingspolitie.

Bij de uitvoerend medewerkers van Gemeentewerken is een dergelijke scepsis eveneens merkbaar. Het aanleggen van geveltuinen bijvoorbeeld vormt een risico: het kan binnen de kortste keren 'een zootje' worden.

Ook de wijkagenten hechten groot belang aan de follow-up. Het uitdagen van problemen veroorzakende jongeren is in meerdere opzichten succesvol geweest. De jongeren kregen de kans iets positiefs te realiseren en zagen (en hoorden) daar ook de waardering voor. Daar zou op voortgebouwd moeten worden.

Het resultaat

Door de Roteb is op de Opzomerdag 70 ton afval opgehaald, terwijl dit normaal gesproken 18 tot 20 ton in één week is. Voor het overige is men, met name achteraf, niet positief gestemd: de Opzomerdag heeft niet geleid tot een verbetering van de situatie.

Gemeentewerken kan zonder meer van een succes spreken. De medewerkers zijn enthousiast, sommige niet-actieven willen een volgende keer meedoen. De inzet van Gemeentewerken wordt meer

gericht op structurele samenwerking. Voor een periode van twee jaar wordt er een ondersteuningspunt ingericht ten behoeve van de deelgemeenten en de bewoners. Daarnaast zullen er af en toe gezamenlijke acties plaatsvinden op een veel kleinere schaal dan op de Opzomerdag. Zo ligt het voor de hand dat de aangelegde geveltuinen in het voorjaar van nieuwe planten worden voorzien. Hoe dat moet gebeuren is nog niet uitgewerkt. Ook wordt overwogen om aan feestelijke dagen een 'gele noot' toe te voegen. Tenslotte heeft de Opzomerdag ook een positief effect gehad op Gemeentewerken als organisatie. Er is meer betrokkenheid ontstaan tussen de verschillende afdelingen; de leiding heeft inzicht gekregen in hoe er binnen de organisatie wordt gedacht. De reacties op het Opzomereren bieden aanknopingspunten om uit te zoeken hoe de medewerkers hun werk ervaren, waar de knelpunten liggen. Voor een organisatie die op commerciële basis moet gaan werken is dat zeer waardevolle informatie.

De politie is eveneens enthousiast. Met name de jongerenuitdagingen hebben tot een blijvend beter contact met de betrokken jongeren geleid.

Conclusies

De kracht van het Opzomereren ligt in het 'niet-weghalen' van het initiatief bij de burgers. Zowel voor de gemeente als voor de diensten betekent dit niet minder dan een cultuur-omslag. Samenwerking moet de plaats innemen van het gangbare wij-zij gevoel. Of die cultuuromslag gemaakt wordt, hangt van een aantal factoren af:

1. Het belang voor de dienst bij samenwerking;
2. het geloof in de samenwerking;
3. ondersteuning door de leiding;
4. de mogelijkheden voor follow-up, oftewel het geloof in de continuïteit van het proces.

Deze factoren zijn niet bij alle diensten in dezelfde mate aanwezig.

De drie diensten hebben alle belang bij samenwerking. Het geloof in de haalbaarheid van daarvan verschilt echter sterk.

Medewerkers van Gemeentewerken kunnen weliswaar sceptisch staan over het onderhoud van geveltuinen, maar deze scepsis heeft een ander karakter dan het ongelooft bij de Roteb. Het aanleggen van geveltuinen vooronderstelt een zeker initiatief, bij het juist aanbieden van vuilnis is dat niet het geval. Bovendien verschillen de sanctie-mogelijkheden. Zouden de geveltuinen verloederen, dan kunnen zij weer worden weggehaald. Bij de Roteb is nu juist de klacht dat er geen sancties worden toegepast in het proces van verloedering. ("Heb je een straat net gedaan, keer je je om en dan vraag je je af: ben ik hier nu wel of niet geweest?"). De Opzomerdag heeft hier geen verandering in gebracht.

Geloof in de samenwerking impliceert een zekere mate van enthousiasme voor die samenwerking. Bij Gemeentewerken en de politie was dit enthousiasme groter dan bij de Roteb. Opvallend is, dat dit verschil in enthousiasme door de actieve bewoners lijkt te worden opgemerkt en gewaardeerd. In het deel-onderzoek van de Erasmusuniversiteit is de tevredenheid van de bewoners over de verschillende diensten gemeten. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen de actieve en niet-actieve bewoners. De actieve bewoners zijn positiever over de politie en Gemeentewerken dan de niet-actieve bewoners. Voor de Roteb geldt het omgekeerde.

Bij het ombuigen van negatieve ervaringen blijkt de leiding een belangrijke rol te spelen. Voorwaarde daarvoor is niet alleen dat de leiding daar tijd voor uittrekt, maar vooral dat de leiding geïnteresseerd is in de ervaringen van de medewerkers. Het feit dat Gemeentewerken commercieler moet gaan werken, betekent dat de leiding van deze organisatie er belang bij heeft om te weten wat er onder de medewerkers leeft. Bij de Roteb lijkt hier minder sprake van te zijn. Bij de politie ligt de situatie iets ingewikkelder. Wijkagenten staan positief tegenover samenwerking met bewoners omdat dit hun preventieve functie vergemakkelijkt. De leiding steunt dit, maar daartussen zit het middenkader. Een deel van het middenkader is door de Opzomerdag overtuigd geraakt van het belang van een goed contact met de wijkbewoners.

Voor alle diensten geldt dat de follow-up belangrijk is. Binnen de Roteb is nauwelijks sprake

van een follow-up, Gemeentewerken Opzoomert door. Bij de politie lijkt de aanpak van de Opzoomerdag door te werken in de normale werkzaamheden. De resultaten van de enquête onder de bewoners worden benut bij het opstellen van wijkveiligheidsplannen. Hetzelfde geldt voor de kritiek die door de jongeren werd geuit. De jongeren die in Lombardijen een vissteiger aanlegden, hebben geen eigen plek. Op woensdag en donderdagavond kunnen zij in het buurtcentrum terecht, daarmee houdt het op. Binnenkort wordt een voorstel besproken om voor deze jongeren een eigen 'hangplek' te creëren.

Tot slot

Samenwerking tussen diensten en bewoners (en tussen diensten onderling) kan pas gestalte krijgen als de diensten afzonderlijk als intern samenhangende organisatie functioneren. Bovendien kun je alleen goed met anderen samenwerken als de inbreng van die anderen niet ervaren wordt als bedreigend voor het eigen 'image'. Dat betekent dat de organisatie een zekere mate van zelfbewustheid over, of trots op, het eigen kunnen moet hebben.

Eén van de eerste voorwaarden voor deze zelfbewustheid is, dat de uitvoerenden zich gesteund en gewaardeerd weten. Uiteraard door de leiding van de organisatie, maar ook door de omgeving. Het is goed denkbaar dat de verklaring voor het tanende enthousiasme van de Roteb veroorzaakt wordt door dit - al dan niet terecht - gevoelde gebrek aan waardering. De Roteb 'was er veel eerder bij' dan Gemeentewerken. In de beginfase waren er binnen de Roteb ook mensen die enthousiast waren voor het idee van de Opzoomerdag. Achteraf is van dit enthousiasme weinig meer te merken binnen de dienst. Het lijkt aannemelijk dat dit veel, zo niet alles, te maken heeft met het gegeven dat de Roteb nauwelijks steun heeft ondervonden bij het oplossen van de knelpunten die de medewerkers in hun werk ondervinden. Populair gezegd komt dit in sommige wijken neer op "dweilen met de kraan open". Als dit door de (politieke) omgeving als gegeven wordt aanvaard, kan noch van de leiding, noch van de medewerkers verwacht worden dat zij enthousiasme opbrengen voor Opzoomeren.

Het is interessant om de ervaringen van Gemeentewerken met die van de Roteb te vergelijken. Binnen Gemeentewerken was het enthousiasme voor de Opzoomerdag bij degenen die daadwerkelijk op straat werken, aanmerkelijk geringer dan bij de leiding. Op allerlei manieren heeft de leiding geprobeerd het enthousiasme te vergroten. Met kleine cadeautjes, met uitdagingen, maar ook door zelf (op straat) aan de Opzoomerdag mee te doen. Deze strategie heeft er in ieder geval toe bijgedragen dat de trots op de dienst is toegenomen. Het is heel goed denkbaar dat in het verlengde hiervan de uitvoerende medewerkers zich meer gewaardeerd voelen.

Binnen het kader van dit onderzoek is het niet mogelijk om na te gaan welke mogelijkheden er in dit opzicht voor de Roteb zijn. Wel lijkt het ons belangrijk dat de organisatoren van de Opzoomerdag hierover een gesprek met de Roteb aangaan: de inzet van de 'trekkers' dreigt anders verloren te gaan.

Hoofdstuk 3 DE REACTIES VAN DE BEWONERS

3.1 Inleiding

Het Opzoomeren kan worden gekenschetst als een vreedzame revolutie. Het gaat om een revolutie, omdat de burgers het heft in handen nemen. Het blijft echter vreedzaam, omdat de acties niet tegen de overheid gericht zijn, maar men juist met de overheid samenwerkt om de gestelde doelen te bereiken. Burgers nemen de uitdaging aan om hun eigen omgeving te verbeteren. De overheid zorgt voor bepaalde faciliteiten waardoor de burgers kunnen worden gestimuleerd tot permanente inzet: activering. Op deze wijze kan het Opzoomeren een doorlopend proces worden. De Opzoomerdag vormde hierbij een markeringspunt: een stadsbreed evenement dat kan worden opgevat als een test van het draagvlak voor het Opzoomeren. De deelonderzoeken, waarover in het voorafgaande is gerapporteerd, hadden betrekking op de rol van de gemeentelijke diensten en het verloop van het proces bij de acties in de wijken. Het deel van het onderzoek waarover hier wordt gerapporteerd, richtte zich op de reacties van de bewoners.

De reacties van de bewoners zijn onderzocht met behulp van een enquête, die is gehouden in dezelfde wijken als waar de gevalsstudies zijn uitgevoerd. Deze wijken zijn geografisch ruim gespreid over Rotterdam: drie wijken op Zuid; Pernis, Zuidwijk en Feijenoord; en drie wijken boven de Maas; Bospolder, Bergpolder en Zevenkamp. De enquête is tevens uitgevoerd in een zevende wijk, Schiedam-Zuid waar ook het initiatief is genomen om aan de Opzoomerdag mee te doen. Het is, vanuit het perspectief van de vorming van een stadsprovincie Rotterdam in het Rijnmondgebied interessant of het Opzoomeren ook aanslaat in een wijk buiten de stad Rotterdam.

De vragenlijst was betrekkelijk kort. Dit paste bij de situatie waarbij mensen ondervraagd werden tijdens de Opzoomerdag zelf en daarom slechts een beperkt beroep op hun tijd gedaan kon worden. Er is, naast registratie van de achtergrondkenmerken, zoals leeftijd, geslacht, land van herkomst en opleiding, aandacht besteed aan de mate van binding van de respondenten met de buurt, de inzet voor buurt en de bereidheid om zich in te zetten in de toekomst. Daarnaast is gevraagd naar de waardering van de respondenten voor de inbreng van de gemeentelijke diensten, hun opvattingen over het wijkbeheer, of zij wel of niet actief betrokken waren bij de Opzoomerdag en hun mening over de wenselijkheid van het doorgaan met opzoomeren in de toekomst. In tabel 1 wordt de inhoud van de vragenlijst schematisch weergegeven.

Tabel 1. *Overzicht van de onderwerpen in de vragenlijst*

achtergrondvariabelen: leeftijd geslacht geboorteland/geboorteland ouders opleiding
buurtbinding: woontduur voelt zich thuis in de buurt verhuiswens vanwege buurt
de inzet voor buurt: praten over buurtsituatie dingen doen voor omgeving instanties inschakelen
bereidheid om zich voor de buurt in te zetten in de toekomst: praten over buurtsituatie dingen doen voor omgeving instanties inschakelen
waardering voor de inbreng van de diensten: ROTEB politie gemeentewerken
opvattingen over het wijkbeheer (open vragen): wat is het allerbelangrijkst in de buurt? wat is er nodig dat dit gebeurt?
wel/niet actief betrokken bij Opzoomedag
mening over de wenselijkheid van het doorgaan met opzoomen in de toekomst

Er zijn in totaal 683 mensen geïnterviewd, waarvan 45% aan de deur geïnterviewd is en 55% bij activiteiten. Een vrij groot aantal van de geïnterviewden, namelijk 221 mensen, woonde niet in de betreffende wijk. Daardoor waren deze gegevens minder goed bruikbaar onder andere voor vergelijking tussen de wijken. Daarnaast bevonden zich onder de geïnterviewden 40 mensen die beroepshalve bij de Opzoomedag betrokken waren. De gegevens die op hen betrekking hebben, zijn eveneens buiten beschouwing gelaten. De resultaten die hier worden gepresenteerd hebben over het algemeen betrekking op de 422 geïnterviewde *wijkbewoners* (behalve bij de behandeling van de uitkomsten van de open vragen waarin de opvattingen over het wijkbeheer aan de orde komen). Binnen deze groep van 422 bewoners waren 228 bewoners die actief hebben meegedaan aan de Opzoomedag en 194 bewoners voor wie dit niet geldt. Het veldwerk was zodanig opgezet dat de kans om actieve bewoners te treffen werd vergroot. Er werd eerst gedurende geruime tijd geïnterviewd op het plein waar activiteiten plaatsvonden en gedurende de resterende tijd, ongeveer even lang, is geïnterviewd in de wel- en niet-Opzoomerstraten.¹ De actieve bewoners zijn zodoende sterk oververtegenwoordigd in de steek-

¹ Opzoomerstraten konden als zodanig worden aangemeld door een aantal bewoners die zich committeerden om actie te

proef. Dit is de reden dat bij de presentatie van de resultaten de uitkomsten bij de actieve bewoners en de uitkomsten bij de niet-actieve bewoners steeds apart worden gehouden en naast elkaar worden vermeld.²

Activering is het uiteindelijke doel van het Opzoomeeren: niet een eenmalige inzet, maar een blijvende betrokkenheid van de bewoners. Het 'Opzoomeer Door' kan gebaat zijn met lering uit ervaringen. De enquête heeft zich weliswaar gericht op de Opzoomeerdag, maar met vooral als oogmerk meer te weten te komen hoe het Opzoomeerproces verder kan worden voortgezet. Het eerste thema dat hierna aan de orde komt is dan ook de vraag of de bewoners heil zien in doorgaan met Opzoomeeren in de toekomst. Daarna volgt het thema hoe de inbreng van de diensten wordt gewaardeerd. De beide daaropvolgende thema's betreffen de motieven van de bewoners om mee te doen aan het Opzoomeeren en hun ideeën over het wijkbeheer. Vervolgens wordt besproken, wat de invloed is van de wijk situatie aan de hand van een vergelijking van de uitkomsten voor de diverse wijken. Daarna wordt er afgesloten met een conclusie.

3.2 Doorgaan met Opzoomeeren?

De mening van de bewoners over de wenselijkheid van het wel of niet doorgaan met Opzoomeeren is op twee manieren gemeten. In de eerste plaats direct met de vraag "Doorgaan met Opzoomeeren: ja of nee?" Daarnaast hebben we de inzetbereidheid indirect gemeten door eerst te vragen naar de feitelijke betrokkenheid bij de woonomgeving (of men wel eens praat over de buurt, dingen doet voor de woonomgeving of instanties inschakelt) en later nog eens te vragen naar de voornemens om in de toekomst bij de woonomgeving betrokken te zijn. Het verschil tussen beide toont het potentieel voor toename van de inzet van bewoners, bij zowel de 228 ondervraagde bewoners, die actief hebben meegedaan aan de Opzoomeerdag, als de 194 bewoners die niet hebben meegedaan. Voor beide groepen geldt dat een zeer ruime meerderheid voorstander is van doorgaan met Opzoomeeren. De scores bij de vraag "doorgaan met Opzoomeeren: ja of nee?" zijn indrukwekkend: 98% "ja" bij de actieven resp. 87% "ja" bij de niet-actieven. Dit positieve beeld wordt bevestigd door een forse toename bij de voorgenomen inzet ten opzichte van de feitelijke buurtbetrokkenheid: een toename van 10% resp 12 % bij "praten over de buurt"; een toename van 35% resp. 26% bij "dingen willen doen voor omgeving"; en een toename van 31% resp. 25% bij "instanties willen inschakelen". De uitkomsten zijn samengevat in tabel 2.

Het positief resultaat bij het doorgaan met Opzoomeeren leidt tot de volgende vraag: Door welke mensen wordt het Opzoomeeren gedragen? Met het oog op een beantwoording van deze vraag is het verband nagegaan tussen het wel of niet actief zijn op Opzoomeerdag en de variabelen leeftijd, geslacht, opleiding en wijkbinding. De uitkomsten worden weergegeven in tabel 3. Er is een verband tussen de variabele leeftijd en het actief bezit zijn met Opzoomeeren. Naarmate men ouder wordt, wordt men minder actief. Vooral is er een sterke daling te zien voor de leeftijdsgroep 65 en ouder. Deze uitkomst strookt met het beeld dat over het algemeen naar voren komt bij onderzoek naar participatie in het vrijwilligerswerk. Vrouwen blijken vaker actief te zijn bij het Opzoomeeren dan mannen. Dit kan samenhangen met het feit dat vrouwen over het algemeen vaker thuis zijn en daardoor een sterker band hebben met de woonomgeving. Voor de opleiding geldt: hoe lager de opleiding, des te actiever. Dit wijkt af van het beeld voor vrijwilligerswerk in het algemeen. Aangezien de onderzoeksgroep gespreid is in wijken met een brede variatie in onderwijsniveau, kunnen we aannemen dat deze samenhang te maken heeft met de aard van onderwerp: Opzoomeeren. Hieruit blijkt dat Opzoomeeren het vermogen heeft om lagere geschoolden te activeren en daarmee in staat te stellen zelf een bijdrage te leveren aan de

ondernemen op Opzoomeerdag.

² Deze opsplitsing vindt niet plaats bij de behandeling van de open vraag naar de opvattingen over het wijkbeheer.

verbetering van hun achterstandssituatie.

Tabel 2. *Mening bewoners over doorgaan met opzoomen*

	niet actief N=194	actief N=228
Doorgaan met Opzoomen:		
ja	87%	98%
inzet voor de buurt:		
praat over buurtsituatie	37%	54%
doet dingen voor omgeving	17%	43%
schakelt instanties in	43%	67%
voorgenomen inzet:		
praten over buurt	47%	66%
dingen doen voor omgeving	52%	79%
instanties inschakelen	74%	92%
toename:		
meer praten over buurt	+ 10%	+ 12%
meer dingen willen doen voor omgeving	+ 35%	+ 26%
meer instanties willen inschakelen	+ 31%	+ 25%

Voor de meting van de buurtbinding zijn diverse indicatoren gebruikt: De woontijd van de respondent in de wijk, de mate waarin de respondent zich daar thuisvoelt en of de wens tot verhuizen bestaat vanwege de buurt. Omdat Opzoomen zich richt op de buurt, kan worden verwacht dat mensen die tijdens de Opzoomedag actief waren een grotere buurtbinding hebben dan mensen die niet actief waren. Het blijkt echter dat er wat betreft buurtbinding weinig of geen verschil bestaat tussen de actieve en de niet-actieve respondenten. De niet-actieve respondenten wonen ongeveer net zo lang in de betreffende wijk, voelen zich even goed thuis in hun wijk als de Opzoomeers en zij koesteren in ongeveer gelijke mate een verhuiscens vanwege de buurt.

Tabel 3. Leeftijd, geslacht, opleiding en buurtbinding van de respondenten

	niet actief		actief	
		N		N
leeftijd:		203		232
0-19	3%		5%	
20-34	26%		29%	
35-64	52%		59%	
65 +	20%		6%	
totaal	99%		99%	
geslacht:		204		233
man	53%		43%	
vrouw	47%		57%	
totaal	100%		100%	
opleiding:		204		233
t/m lo	11%		12%	
lbo/mavo	47%		52%	
mbo/havo/vwo	26%		23%	
hbo/universiteit	16%		12%	
totaal	100%		99%	
woonduur		194		228
geboren in woonbuurt	21%		22%	
woont er 20 jaar of langer	21%		18%	
woont er 10 tot/met 19 jr	26%		25%	
woont er korter dan 10 jr	32%		35%	
totaal	100%		100%	
voelt zich thuis in de buurt	78%	185	78%	225
verhuiswens vanwege buurt	22%	184	21%	225

3.3 De waardering voor de gemeentelijke diensten

De inbreng van de gemeentelijke diensten is tijdens de Opzoomerdag op allerlei manieren tot uiting gekomen: Gemeentewerken leverde materiaal aan, de politie ging aan de gang met jongeren bij allerlei speciale uitdagingen en de ROTEB leverde extra inspanningen bij het vuil ophalen. Het Opzoomeren vereist een andere stijl van werken bij de diensten: aansturen op samenwerking met bewoners en inspelen op concrete initiatieven. Uit het onderzoek naar de houding van de diensten (zie hoofdstuk 2) bleek dat de mate waarin de verschillende diensten geneigd zijn hun stijl van werken aan te passen wisselend was. Bij gemeentewerken is, na aanvankelijke weerstand, hiervoor een positief klimaat gegroeid. Bij de politie was het beeld gemengd: de wijkagenten zagen het wel zitten, maar bij het middenkader heerste iets meer de stemming dat de politie zich meer tot haar kerntaak - boeven vangen - diende te beperken. Bij de ROTEB was het enthousiasme vrij gering. Uit de enquête komt naar voren dat dit onderscheid ook is opgemerkt door de actieve bewoners die, door hun Opzoomeractiviteiten meer met de diensten te maken hebben gehad. Dit komt tot uiting in verschillen tussen de actieve en de niet-actieve bewoners wat betreft hun beeld van de diensten. De actieve bewoners hebben een

positiever beeld van de politie en Gemeentewerken dan de niet-actieve bewoners, terwijl zich bij de ROTEB het omgekeerde voordoet. In tabel 4 wordt dit getoond.

De positieve waardering van de burgers voor de inzet tot samenwerking van de zijde van gemeentelijke diensten bevestigt de waarde van de Premie op actie-benadering die door de gemeente is ingezet om het Opzoomeren te stimuleren in de periode die voorafging aan de Opzoomerdag. Deze benadering houdt in dat initiatieven van bewoners worden beloond in de vorm van voorzieningen die door gemeentediensten aan bewoners ter beschikking worden gesteld. De Opzoomerdag hield eigenlijk in dat een op grote schaal opgezette Premie op actie-campagne op één dag werd geconcentreerd.

Tabel 4. *Positieve waardering van de bewoners voor de samenwerking met de diensten (N=228)*

	niet actief	actief	verschil: actieve bewoners meer/minder tevreden
ROTEB	52%	39%	-13%
politie	28%	35%	+7%
Gemeentewerken	26%	31%	+5%
N	190	228	

3.4 De motieven van de actieve bewoners

De uitdaging van het Opzoomeren houdt in dat de bewoners zelf initiatieven kunnen nemen om hun woonomgeving te verbeteren. In de enquête hebben wij de actieve bewoners gevraagd naar hun motieven om hieraan mee te doen. Tabel 5 laat de uitkomsten zien. We kunnen de motieven in drie categorieën indelen. De vier uitspraken waarvoor de hoogste scores worden geboekt (91-78%), zijn "Opzoomeren is een goede zaak", "het is leuk om de straat op te knappen", "het lukt alleen met zijn allen" en "voor de gezelligheid". Deze uitspraken hebben gemeenschappelijk dat zij verwijzen naar motieven die betrekking hebben op de Opzoomer-activiteiten zelf. Het gaat hier dus om een intrinsieke motivatie. Uitspraken die verwijzen naar sociale controle, zoals "plicht" en "erbij willen horen", scoren veel lager: 47% en 32%. Het materiële motief fungeert duidelijk als hekkensluiter: "vanwege gratis materiaal" scoort slechts 26%.

De intrinsieke motivatie is toonaangevend. Dit biedt een verklaring voor het in het voorafgaande geconstateerde opvallende gegeven dat er wat betreft buurtbinding weinig of geen verschil bestaat tussen de actieve en de niet-actieve respondenten. De motivatie om te Opzoomeren is vooral ideëel en is niet ingegeven door bepaalde belangen die voorkomen uit buurtbinding.

Tabel 5. Motieven actieve bewoners om de uitdaging aan te gaan (N=228)

Opzoomeren goede zaak	91%
leuk om straat op te knappen	86%
het lukt alleen met zijn allen	81%
voor de gezelligheid	78%
het is je plicht	47%
wil erbij horen	32%
vanwege het gratis materiaal	26%

De relatief lage score voor motieven die te maken hebben met sociale controle, duidt erop dat Opzoomeren geen herleving inhoudt van een traditionele burgerzin waarbij uit gewoonte voor elk huis het eigen stoepje werd geschrobd. De bereidheid tot inzet die nu wordt getoond, heeft een andere bron dan conformisme. Dit is ook naar voren gekomen in de analyse van het proces (zie HOOFDSTUK/DEEL) waar een tegenstelling werd geconstateerd tussen de Opzoomeraars en een 'oude garde' die meent dat via Premie op actie ten onrechte iets wordt beloond dat men eigenlijk gewoon als plicht heeft.

3.5 Ideeën van de bewoners over het wijkbeheer

In de enquête waren twee open vragen opgenomen. Dit zijn vragen waarop de respondenten kunnen antwoorden zonder te hoeven reageren op vooraf opgestelde antwoordmogelijkheden. Er werd de respondent gevraagd naar zijn of haar mening over wat er nu eens echt in de buurt moest gebeuren. Hierbij werd door de interviewers doorgevraagd naar het aspect waar volgens de respondent het grootse probleem lag en hoe dat zou kunnen worden opgelost: Door de bewoners, bij de overheid, of in de communicatie tussen beide.

Tabel 6 geeft een overzicht van de activiteiten die zijn genoemd, ingedeeld naar de categorie waarin de respondent valt op grond van waar hij/zij het initiatief tot actie wil leggen. Het was niet altijd mogelijk om de antwoorden in dit opzicht geheel eenduidig te categoriseren. Daarom moeten de in de tabel genoemde percentages worden opgevat als een benadering. Sommige antwoorden pasten in principe in meerdere categorieën. Bij de indeling van de antwoorden is dan gekeken welke categorie de meeste nadruk kreeg. Een voorbeeld is dat een respondent antwoordde de overheid moet zorgen voor een beter communicatie tussen diensten onderling. Dit antwoord is ingedeeld bij de categorie overheid, maar een indeling bij de categorie communicatie valt ook te verdedigen.

Het grootste deel van de respondenten vindt dat de overheid het initiatief moet nemen. Verbetering van communicatie en acties, waarbij het initiatief bij de overheid moet liggen scoren beide ongeveer even veel. Wanneer het initiatief bij de overheid wordt gelegd, wordt dit betrokken op zaken zoals meer politie, meer gemeentelijke instanties, spreidingsbeleid, meer geld en voorlichting, aanpak criminaliteit en drugsoverlast.

Tabel 6. Activiteiten, met voorbeelden genoemd door respondenten (N=683)

<p><i>1. Initiatief van bewoners (ca. 24%)</i></p> <p><i>opvoeding/mentaliteit</i> mensen zelf, zelf vegen, roulatie, gemeente bellen, beter dan door wijkorganisatie, op gemeente toestappen, huis beveiligen, bellen als je wat ziet, hogere inzet, vuilniszakken dicht doen, normen en waarden,</p> <p><i>sociale controle</i> bewonerspatrouille, burgerwacht, toezicht, parkeerbewakers</p> <p><i>meer activiteiten</i> gestimuleerd door overheid, gemeente en woningbouw moeten meehelpen, straatfeesten, continuering opzoomeren, soc. cult. werk en basiseducatie, activiteitencommissie</p> <p><i>handtekeningactie en andere protesten</i> met de straat actie voeren, als straat tegen gemeente, petitie, collecte houden, knokploeg</p> <p><i>Zelforganisatie (collectieve actie)</i> bij huisbaas aanklaarten dan via de politie, gemeente inschakelen m.b.v. buurtorganisaties, met z'n allen, bewoners mobiliseren, huisregels buurtcomité opstellen bewoners achter elkaar staan, bewoners organisaties moeten bewoners activeren, activering van buurt bewoners, bewoners overleg</p>
<p><i>2. Verbetering communicatie (ca. 21%)</i></p> <p><i>Samenwerking tussen politie en bewoners</i> meer praten en luisteren, coördinator in de straat, betere communicatie, politie is vaak te laat, in vergaderingen, beter en meer overleg instanties (onderling en met bewoners), wijk meer inspraak, meer op vergaderingen, met Roteb, betere communicatie, meer toezicht</p> <p><i>meer overleg</i> bewoners serieus nemen, luisteren</p> <p><i>Samenwerking met gemeente</i> samenwerking, bewonerscomité, service</p> <p><i>Communicatie bewoners onderling</i> samen praten en elkaar vaker ontmoeten, verhouding autochtoon-allochtoon, buitenlanders aanpassen, iedereen aanpassen, elkaar aanspreken op verantwoordelijkheid</p>
<p><i>3. Initiatief bij de overheid (ca. 44%)</i></p> <p>verbetering service en diensten van gemeentelijke instanties</p> <p><i>politiek</i> wijkraad, moet anders/beter beleid, verordeningen veranderen, vergunningen beter regelen, minder bureaucratie, (deel)raad moet iets doen, regering is verantwoordelijk,</p> <p><i>meer politie</i> strenger optreden, meer toezicht, wijk-surveillanten, meer brandweer, hoge boetes, stadswacht, gericht politie inzetten, sneller reageren, meer service parkeer politie, preventieprojecten</p> <p><i>meer gemeentelijke instanties</i> onderhoud plantsoenen en straten, meer vuilnismannen, meer gemeentewerken, betere service</p> <p><i>spreidingsbeleid</i> mengen van verschillende culturen, strikter toelatingsbeleid, woningen, verplicht nederlands leren, meer nederlanders</p> <p><i>meer geld en meer voorlichting</i> gemeente moet de mensen meer middelen geven, voor politie, voor jongeren, subsidie</p> <p><i>aanpak criminaliteit en drugsoverlast</i> legalisering van drugs, verslaafden helpen afkicken, drugstent opruimen, drugsbeleid anders, hardere straffen, drugs en hoeren weg, dealers bestrijden, cel in politiebureau</p> <p><i>activiteiten voor de buurt (wensen)</i> openbaar vervoer, verkeersveranderingen, bierkraam, verandering attributen, vergroting ligweide, betere straatverlichting, meer groen, renovatie, activiteiten tegen hondepoep, kinderboerderij, buurthuis/disco, woningbureau, jongerenwerk, sport en recreatie, fietsenrekken</p>
<p><i>4. Geen activiteiten genoemd (11%)</i></p> <p>hopeloos, wordt al gedaan, weet niet, geen mening</p>

Wanneer het initiatief bij de mensen wordt gelegd, wordt gedacht aan zaken zoals, opvoeding en mentaliteit moeten veranderen, meer sociale controle, handtekeningen-acties en andere protestvormen, zelforganisatie en vorming van een buurtcomité. Bij de categorie communicatie verbeteren komen zaken aan de orde zoals een betere samenwerking tussen politie en bewoners, beter en meer overleg met instanties en een betere communicatie tussen bewoners onderling.

3.6 Verschillen tussen wijken

Het succes dat werd bereikt bij de vervulling van de uitdagingen op de Opzomerdag wisselde van wijk tot wijk. Allerlei factoren kunnen hierbij een rol spelen. Een belangrijke factor is de situatie in de wijk. In tabel 7 wordt een aantal sociale indicatoren weergegeven dat betrekking heeft op de zes onderzochte wijken in Rotterdam. De indicatoren betreffen het percentage allochtonen, het aandeel gezinnen, gemiddeld inkomen, onderwijsniveau en aandeel werklozen en mensen in de bijstand. In de laatste kolom staan de achterstandsscores weergegeven, zoals die door het COS zijn berekend. De wijken zijn ook gerangschikt op volgorde van de achterstandsscores. Voor Schiedam-Zuid zijn geen gegevens opgenomen, omdat voor deze wijk geen gegevens op wijkniveau beschikbaar zijn.

Tabel 7. *Verschillen tussen wijken: sociale indicatoren en achterstandsscores*³

	aantal inwoners	aandeel allochtonen	aandeel gezinnen	gemiddeld inkomen	onderwijsniveau	aandeel bijstand/werkloos	achterstandscore
Rotterdam	5822420	18%	56%	13300	2.85	18%	0.00
Bospolder	8504	45%	47%	11820	2.51	35%	-1.67
Feijenoord	11285	48%	61%	11140	2.07	36%	-1.53
Bergpolder	8399	17%	36%	13140	3.01	20%	-0.48
Zuidwijk	13874	9%	55%	13260	2.56	14%	0.41
Zevenkamp	17678	9%	73%	12090	3.19	14%	0.91
Pernis	4973	2%	79%	12870	2.39	6%	1.02

In de tabellen 8 t/m 12 worden de uitkomsten van de enquête gedifferentieerd naar wijk. Tabel 8 presenteert het beeld van de achtergrondvariabelen. De leeftijd is niet in alle wijken gelijk verdeeld. Zo zien we bijvoorbeeld dat de actieven in Feijenoord gemiddeld jonger zijn dan in de andere wijken, terwijl de actieven in Zuidwijk gemiddeld ouder zijn. De verhouding man-vrouw varieert sterk: in Pernis zijn 74% van de actieven mannen, terwijl in Zuidwijk slechts 29% van de actieven mannen zijn. Bij het geboorteland kan ook variatie worden geconstateerd: in Feijenoord en Bospolder is het aantal

³ Op basis van gegevens uit 1990 en 1984 (wat betreft inkomen). Bron: A.L.C. Leijs en P. Das, Achterstandsscores van Rotterdamse buurten, COS (Centrum voor Onderzoek en Statistiek), Rotterdam 1991. De achterstandsscores zijn, naast op de genoemde zes indicatoren, gebaseerd op twee andere indicatoren, namelijk percentage gezinnen en gemiddeld bouwjaar van de woningen. De invloed van de laatstgenoemde indicator verklaart waarom Feijenoord, ondanks een lager onderwijs- en inkomensniveau, toch bij een minder lage achterstandsscore uitkomt dan Bospolder.

actieven dat geboren is in Nederland relatief kleiner dan in de andere wijken. De allochtonen zijn hier dus verhoudingsgewijs meer actief. Bij de opleiding zien we ook variatie: Pernis en Bergpolder/Blijdorp wijken af van het algemene beeld dat de lager opgeleiden meer actief zijn.

Tabel 9 toont het beeld bij de wijkbinding. Het beeld over het algemeen toonde weinig of geen verschil tussen actieven en niet-actieven. In de totaal-kolom treffen we weer de gegevens aan die eerder al zijn gepresenteerd in tabel 3. We zien hier echter dat er duidelijke verschillen bestaan tussen de wijken die elkaar opheffen in het totaal. Het contrast is in Pernis het grootste. Daar is 41% van de actieven geboren in de buurt waar ze wonen tegen slechts 18% van de niet-actieven. Voor Bospolder geldt dat juist de niet-actieven vaker in de buurt geboren zijn: 30% van de niet-actieven is geboren in Bospolder tegenover 16% van de actieven. Dit sluit aan op de verschillen die we gevonden hebben bij de achtergrondvariabelen. Deze verschillen kunnen verband houden met de structuur van de wijk. Pernis vormt een hele hechte gemeenschap, met vanouds bestaande netwerken waaruit actieven geput kunnen worden. Bospolder is daarentegen een renovatie-wijk met veel mobiliteit: degenen die daar hun hele leven al wonen, voelen zich wellicht in het nauw gedreven door nieuwkomers en daardoor minder geneigd om actief worden.

In de reacties op de vraag of men zich thuisvoelt in de wijk doet zich ook variatie voor. Zo voelen in Pernis, Zuidwijk en Bergpolder/Blijdorp de actieven zich minder thuis, in Feijenoord, Zevenkamp en Bospolder doet het omgekeerde zich voor, in Feijenoord is het contrast zelfs heel sterk: 67% tegenover 35%. Dit is een opvallend resultaat. Men zou verwachten dat actieve vertegenwoordigers van een hechte gemeenschap, zoals in Pernis, zich meer thuis zouden voelen. Het blijkt echter dat de actieven in een gerenoveerde wijk als Feijenoord zich verhoudingsgewijs het meest thuis voelen.

Bij de specificatie van de gegevens naar de wijken, wat betreft de inzet voor het wijkbeheer en de inzetbereidheid, zoals getoond in tabel 10, is wel enige variatie te bespeuren, maar geen opvallende wisselingen in patroon: de geneigdheid zich in te zetten voor het wijkbeheer lijkt in betrekkelijk geringe mate wijkgebonden te zijn. Bij de specificatie van de gegevens over de waardering voor de diensten, zoals getoond in tabel 11 zien we weer een vrij sterke variatie. Het is mogelijk dat zich hierin duidelijke verschillen in perceptie weerspiegelen die het gevolg zijn van lokaal gebonden verschillen in opereren van de betrokken diensten. Bij de specificatie van de gegevens over de motieven van de actieven, zoals getoond in tabel 12, treffen we weer geen opvallende patronen aan.

Het geheel overziend, kunnen we over de variaties tussen de wijken opmerken dat er behoorlijke tot sterke verschillen optreden bij de achtergrondkenmerken, de wijkbinding en de waardering voor de diensten. De verschillen blijven betrekkelijk gerind als het gaat om de geneigdheid zich in te zetten voor de wijk en motieven waarom men dit doet. Dit betekent dat de houding van waaruit mensen tot actie komen, als een vrij constant gegeven kan worden opgevat, terwijl de omstandigheden kunnen wisselen, namelijk de bevolkingssamenstelling wat betreft leeftijd, geslacht, opleiding en wijkbinding en het aanbod van de zijde van de diensten.

3.7 Conclusie

De bewoners die tijdens Opzoomerdag ondervraagd zijn, hebben in overgrote meerderheid te kennen gegeven dat zij vinden dat Opzoomeren door moet gaan. Zowel de actieve als niet-actieve mensen tijdens Opzoomerdag waren deze mening toegedaan. De intrinsieke motieven voeren de boventoon: het gaat om het bezig willen zijn met de woonomgeving. Sociale controle en een eventueel materiele beloning worden veel minder belangrijk gevonden. Bij de vergelijking van de gegevens voor de verschillende wijken komt het volgende naar voren: De inzetbereidheid en de motieven om actief te zijn vormen een min of meer constant gegeven, terwijl de daadwerkelijke inbreng wisselt naar gelang de bevolkingssamenstelling wat betreft leeftijd, geslacht, opleiding, wijkbinding en het aanbod van de

zijde van de diensten. Dit betekent dat er sprake is van een duidelijk potentieel, waarvan de inbreng effectief kan worden beïnvloed door behendig in te spelen op de omstandigheden. *Opzoomer Door* is dus een dankbaar object voor vernuftig opbouwwerk.

Tabel 8. Achtergrondvariabelen verdeeld naar actieve/niet actieve bewoners per wijk

	Pernis		Zuidwijk		Feijenoord		Zevenkamp		Bergp/Blijd		Bospolder		Schiedam-Z		totaal	
	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet
leeftijd t/m 34 jr	39%	36%	14%	9%	56%	52%	26%	22%	36%	22%	45%	33%	32%	39%	34%	30%
geslacht: man	74%	39%	29%	50%	44%	67%	41%	57%	39%	67%	48%	57%	36%	42%	43%	53%
Nederland eigen geboorteland	96%	92%	95%	97%	72%	52%	87%	96%	89%	83%	73%	79%	96%	94%	88%	86%
Nederland geboorteland ouders	96%	96%	43%	100%	72%	43%	86%	100%	89%	78%	67%	77%	98%	84%	82%	85%
opleiding t/m LBO	35%	39%	43%	50%	61%	52%	47%	39%	35%	28%	46%	33%	59%	42%	48%	41%
N	23	28	21	32	18	21	51	28	26	18	33	30	56	33	228	190

Tabel 9. Buurtbinding verdeeld naar wijk

	Pernis		Zuidwijk		Feijenoord		Zevenkamp		Bergp/Blijd		Bospolder		Schiedam-Z		totaal	
	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet
geboren in buurt	41%	18%	15%	23%	28%	24%	4%	0%	12%	12%	16%	30%	40%	34%	22%	21%
woont er korter van 10 jaar	9%	25%	20%	23%	28%	48%	52%	32%	42%	53%	47%	30%	24%	34%	34%	33%
voelt zich thuis in de buurt	74%	96%	86%	94%	67%	35%	76%	70%	79%	88%	61%	54%	93%	94%	78%	78%
verhuiswens vanwege buurt	9%	18%	14%	13%	33%	55%	30%	11%	38%	13%	24%	47%	7%	6%	23%	22%
N	23	28	21	32	18	20	50	27	24	15	33	28	56	33	225	183

Tabel 10. Buurtbetrokkenheid, voorgenomen inzet en doorgaan met Opzoomeren, verdeeld naar wijk

	Pernis		Zuidwijk		Feijenoord		Zevenkamp		Bergp/Blijd		Bospolder		Schiedam-Z		totaal	
	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet
buurtbetrokkenheid:																
praten over buurtsituatie	52%	39%	76%	44%	50%	30%	40%	41%	58%	38%	52%	36%	59%	30%	54%	37%
dingen doen voor omgeving	57%	18%	71%	23%	39%	25%	32%	19%	33%	25%	39%	11%	43%	6%	43%	17%
instanties inschakelen	78%	50%	57%	41%	78%	65%	60%	37%	58%	25%	64%	50%	73%	33%	67%	43%
inzetbereidheid:																
praten over buurtsituatie	48%	48%	74%	46%	72%	35%	78%	43%	54%	56%	61%	50%	68%	49%	66%	47%
dingen doen voor omgeving	83%	37%	90%	57%	78%	65%	90%	50%	65%	67%	61%	41%	80%	56%	79%	52%
instanties inschakelen	87%	74%	95%	72%	94%	75%	94%	68%	92%	89%	97%	80%	89%	67%	92%	74%
Doorgaan met Opzoomeren:																
ja	100%	96%	95%	77%	94%	86%	98%	82%	100	94%	100	83%	98%	100%	98%	88%
nee	0%	4%	0%	10%	6%	0%	2%	7%	0%	6%	0%	17%	2%	0%	1%	7%
geen mening	0%	0%	5	13%	0%	14%	0%	11%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	5%
	23	28	21	30	18	21	51	28	26	18	32	30	56	33	227	188

Tabel 11. Gunstig oordeel over samenwerking voor diensten, verdeeld naar wijk

	Pernis		Zuidwijk		Feijenoord		Zevenkamp		Bergp/Blijd		Bospolder		Schiedam-Z		totaal	
	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet	act	niet
ROTEB	52%	54%	52%	72%	33%	38%	35%	39%	46%	67%	36%	27%	29%	58%	38%	51%
politie	26%	18%	19%	22%	50%	29%	28%	18%	46%	44%	39%	13%	34%	36%	34%	25%
gemeentewerken	35%	29%	14%	41%	39%	24%	33%	14%	35%	22%	27%	3%	25%	27%	29%	23%
GEB	48%	68%	57%	50%	61%	29%	43%	32%	46%	22%	15%	13%	41%	49%	42%	39%
N	23	28	21	32	18	21	51	28	26	18	33	30	56	33	228	190

Tabel 12. Motieven actieve bewoners, verdeeld naar wijk

	Pernis	Zuidwijk	Feijenoord	Zevenkamp	Bergp/Blijd	Bospolder	Schiedam-Z	totaal
leuk om straat op te knappen	65%	100%	89%	80%	82%	88%	93%	86%
ziet het als plicht	52%	62%	61%	35%	46%	45%	48%	47%
wil erbij horen	35%	48%	22%	27%	31%	36%	32%	32%
voor gezelligheid	87%	86%	67%	69%	73%	67%	93%	78%
gratis materiaal	27%	43%	17%	28%	15%	27%	23%	26%
het lukt alleen met zijn allen	87%	90%	94%	84%	85%	70%	73%	81%
Opzoomeren goede zaak	96%	85%	94%	86%	96%	91%	93%	91%
N	23	21	18	50	26	33	56	227

Hoofdstuk 4 PLEINEN EN STRATEN; ZES GEVALSSTUDIES

Voor ieder van de zes geselecteerde pleinen is een 'pleinonderzoekteam' samengesteld. Daarnaast is er een centraal team samengesteld dat als taak had de coördinatie en de inhoudelijke voorbereiding. Dat team was ook verantwoordelijk voor de verwerking van de afzonderlijke gevalsstudies. Elk pleinonderzoekteam had tot taak om zelfstandig een gevalsstudie uit te voeren, waarin zowel aan de pleinactiviteiten als aan de activiteiten in een van de straten in de buurt aandacht besteed zou worden. Centrale vragen voor deze gevalsstudies waren:

- Welke barrières hebben initiatiefnemers/organisatoren van acties op straatniveau moeten overwinnen voor zij uit de anonimiteit durfden treden?
- Welke condities (factoren) hebben hen van positieve impulsen voorzien?

Deze vragen waren van belang om de fase na de Opzoomerdag nader in te vullen. Zeker vanuit de optiek van samenlevingsopbouw waren de betrokkenen daar sterk in geïnteresseerd.

Inzet van de gevalsstudie was ook de reconstructie van de 'actiegeschiedenis' in de zes straten die gekoppeld waren aan de pleinen.

Vooraf is documentatie bestudeerd over de gekozen pleinen en straten. Daarbij is onder andere gelet op een typering van het gebied, de aanwezigheid van bewonersorganisaties, de 'actiegeschiedenis' voorafgaand aan het Opzoomeren, en aanwezigheid van ondersteuning. Vervolgens zijn er met de pleinregisseurs en met de initiatiefnemers in de gekozen straten interviews gehouden. In deze interviews kwamen in ieder geval aan de orde de persoonlijke betrokkenheid bij de Opzoomerdag, een overzicht van geplande activiteiten en de gekozen aanpak. Voor de interviews is een overzicht met topics opgesteld, maar omdat de omstandigheden sterk konden verschillen hadden de onderzoeksteams de ruimte om de gesprekken verder naar eigen inzicht in te kleden.

Op de Opzoomerdag dag zelf concentreerde een deel van het team zich op het plein, en met name op twee van de uitdagingen: de pleinverrijking en de weddenschap van jongeren. Een ander deel van het team concentreerde zich op de actie(s) in de straat waarvan de initiatiefnemers waren geïnterviewd. Observatiepunten waren daarbij de aantallen bewoners, de interactie tussen diensten en bewoners, reacties van omstanders en resultaten. Er is steeds ook aandacht besteed aan de zienswijze van mensen die 'niet meededen' of afwijzend tegenover de Opzoomerdag stonden.

Geprobeerd is verder om op verschillende momenten conversaties van omstanders of deelnemers 'af te luisteren'. Dat is maar beperkt geslaagd, deels vanwege taalproblemen. Niettemin is het verzamelde materiaal wel verwerkt in de gevalsstudies.

De zes gevalsstudies zijn door de teams op eigen wijze uitgewerkt. Ze zijn toegezonden voor commentaar aan de geïnterviewde betrokkenen. In drie van de zes gevallen is daarop gereageerd. In alle gevallen heeft dat geleid tot aanpassingen. De gevalsstudies zijn integraal opgenomen in deze rapportage. Het zijn:

- 1 Plein aan de Boonstraat in Pernis.
- 2 Bospolderplein in Bospolder-Tussendijken.
- 3 Jalonplein in Feijenoord.
- 4 Slingeplein in Zuidwijk
- 5 Noorderhavenkade in Bergpolder.
- 6 Zuidelijk Wijkpark in Zevenkamp.

In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk presenteren wij onze analyse van de gevalsstudies.

Tip voor de lezer: voor een goed begrip van de analyse en de conclusies die wij formuleren is dit niet nodig alle gevalsstudies te lezen. De lezer kiese er een uit die hem of haar op enigerlei wijze aanspreekt.

4.1 Pernis, kleine parel aan de maas

De Opzoomerdag in Pernis

Vraag een willekeurige Nederlander wat Pernis is, en geheid dat het antwoord luidt 'olieraffinaderijen bij Rotterdam'. Echter, ingeklemd tussen prozasche locaties als de petroleumhaven, de Beneluxweg en de Eemhaven ligt daar op een schiereiland een bloeiende dorpsgemeenschap, die zich vooral met elkaar verwant voelen en minder met de olie. Het van oorsprong christelijke dorp van vissers en boeren telt om en nabij de 5.500 zielen. Een groot gedeelte van de bevolking werkt tegenwoordig bij de Shell of in de chemische industrie. Het zijn bijna zonder uitzondering echte Pernissers, die trots zijn op hun dorp en zich weinig gelegen laten liggen aan de grote stad. Tekenend is dat ook de jongeren uiteindelijk weer terugkeren naar hun dorp. De geïsoleerde ligging - vanuit Rotterdam centrum ben je toch al gauw een uur op pad - heeft een rijk verenigingsleven gestimuleerd. Met de woorden van de pleinregisseuse "*Als er wat georganiseerd wordt, doet bijna iedereen mee.*"

Wie Pernis binnenkomt wordt verrast door het authentieke karakter van een groot deel van de bebouwing. De Pastoredijk, die de helft van het dorp omringt, bestaat uit mooie merendeels goed onderhouden dijkhuizen. Meer dan 60 procent van de woningen is eigen bezit en dat is aan de Pastoredijk te zien. Er is namelijk een grote variëteit aan verbouwingen en restauraties, waarbij de over het algemeen jonge mensen elkaar altijd al, ook voordat de Opzoomer-koorts toesloeg, hebben geholpen. In het dorp is een historische vereniging actief, die oude prenten verzamelt en historische uitgaven verzorgt.

De stadsvernieuwing en de sociale vernieuwing zijn voor een groot deel aan Pernis voorbij gegaan. Tot verdriet van enkele Pernissers, die het gevoel hebben vergeten te worden door de grote stad. Dat heeft echter wel het idee versterkt dat de bewoners van Pernis zelf de handen ineen moeten slaan om iets voor elkaar te krijgen. Het Opzoomerinitiatief van enkele bewoners is vooral ontstaan om een aantal lang gekoesterde wensen te kunnen vervullen: een muziektent op het plein van Pernis, een kinderboerderij en een trimbaan in het park.

Zoals men wel vaker aantreft bij hechte gemeenschappen heerst er een vrees voor het onbekende, in dit geval de angst om ingelijfd te worden bij de deelgemeente Hoogvliet. Pernis is zelf geen deelgemeente en valt op dit moment, politiek gesproken, tussen de wal en het schip. Gevreesd wordt voor een aantasting van het voorzieningenniveau. Gemeentelijke diensten zetelen al in Hoogvliet en de tandartsenpraktijk is net naar Hoogvliet verhuisd. Als men toch ingedeeld moet worden, zou men zich liever aansluiten bij de naburige gemeente Albrandswaard. Met de indeling bij Hoogvliet vrezen sommige inwoners ook te maken te krijgen met de toestroom van allochtonen. Of die vrees terecht is? Op de Opzoomerdag blijken de aanwezige allochtonen in ieder geval een actieve bijdrage te leveren aan het Opzoomeren.

Het gevoel van bedreigd te worden door het oprukken van het stadse leven wordt ook gevoeld door ervaringen met stadsbestuurders, die prioriteit geven aan de uitbreiding van de industrie. Tijdens de Opzoomeractie vangen de onderzoekers meerdere keren geluiden op van bewoners die vrezen door de Rotterdamse bestuurders opgedoekt te worden. Steevast werd daaraan toegevoegd "*Wat denken ze wel. Pernis is veel ouder dan Rotterdam zelf.*"

Het ontstaan van de Opzoomer-actie

Vanuit de gemeente was de bewonersvereniging van Pernis gevraagd om de Opzoomerdag in Pernis te organiseren. De vereniging bedankte: ze vond het te veel werk. Via de wijkraad zijn vervolgens vier vrouwen aangesproken, die in Pernis onder andere de Koninginnedag organiseren. Zij hebben het initiatief van de lokale overheid wél overgenomen, waarbij de subsidies de doorslag gaven. Terugblikkend geven de vier vrouwen toe dat het veel werk was. "*Als we hadden geweten hoeveel tijd het zou gaan kosten, hadden we er misschien ook vanaf gezien.*" De vrouwen kennen elkaar al lang, zijn ongeveer van dezelfde leeftijd en zijn allen sterk betrokken bij het bloeiende verenigingsleven van Pernis. Via bijvoorbeeld de ouderraad op school en de voetbalvereniging hebben de vrouwen uitgebreide netwerken opgebouwd, die cruciaal bleken voor het welslagen van de Opzoomerdag.

Bovendien hadden de vrouwen door het maken van een fietstocht een overzicht van wat wellicht opgeknapt kon worden. Door een persoonlijke aanpak, dat wil zeggen dat mensen voor een mogelijk initiatief werden aangesproken door de vrouwen, hebben zij aardig wat mensen op de been gekregen. Deelnemers aan de Opzoomeractie in Pernis geven dit ook aan als reden waarom ze mee zijn gaan doen. Een andere reden, die werd genoemd, is 'gezelligheid'. Ten slotte heeft het regelmatig huis-aan-huis verspreiden van het 'Nieuwsbulletin Opzoomerteam Pernis' gezorgd voor de nodige publiciteit.

De door het gemeentelijk Opzoomerbureau georganiseerde workshops, bedoeld om de Opzoomerteams te begeleiden bij het overwinnen van problemen in hun wijk, waren voor de vier initiatiefneemsters van de Opzoomerdag in Pernis overbodig. Een probleem als 'de bewoners van een plein zien het Opzoomerfeest aan hun plein niet zitten', bestaat in Pernis niet. Bovendien hadden de (huis)vrouwen een aantal vaardigheden voor het organiseren van de Opzoomerdag al helemaal in de vingers, gezien hun bijdrage aan het organiseren van de Koninginnedag. Zowel de vier vrouwen als het Opzoomerbureau kwamen tot de conclusie dat de workshops geen bijdrage konden leveren aan het Opzoomeren in Pernis.

In Pernis wil het wel opzomeren; de Opzoomeractiviteiten

Het Opzoomerteam in Pernis ervoer de Opzoomerdag vooral als een mogelijkheid om bij de Gemeente Rotterdam dingen gedaan te krijgen die anders nooit mogelijk waren. Er leeft een sterk achtergesteld gevoel in Pernis: "*Pernis wordt altijd vergeten.*" en "*Alles wordt afgebroken, er komt niks voor terug.*" De sociale vernieuwing is geheel aan Pernis voorbijgegaan en stadsvernieuwing is in Pernis niet bekend. Hoewel dit verwijtend wordt gezegd door de Pernissers, kan de vraag worden opgeworpen of Pernis deze programma's wel nodig had.

In een huis-aan-huis-enquête hebben de vier initiatiefneemsters de bevolking van Pernis gevraagd ideeën te leveren voor Opzoomer-activiteiten. De bewoners van Pernis hebben die mogelijkheid met beide handen aangenomen.

Muziektent

"*Hé Truus, ben je nu al aangeschoten?*", klinkt het 's ochtends om 10.00 uur aan het plein aan de Boonstraat. Truus nipt van een glaasje geel-roze tokkelroom, gratis aan braderiebezoekers aangeboden door Slijterij Bosman. Bosman staat met zijn kraam tegenover de te bouwen muziektent, waarvan zojuist de laatste paal de grond in is geheid. De muziektent wordt een replica van een tent die vroeger op een ander pleintje stond en die in 1967 vanwege een busroute moest verdwijnen. Voor de realisatie van dit grootste Opzoomerproject is een stichting opgericht, die inmiddels de benodigde f 160.000 vrijwel geheel bij elkaar heeft.

Het plein aan de Boonstraat, dat als je alle feestelijkheden even wegdenkt, een doodgewoon saai pleintje is in een nieuwbouwwijk, moet weer 'het hart' van Pernis worden. Maar nu, op Opzoomerdag functioneert het al als kern. De toekomst is vandaag even dichterbij gehaald. Een grote braderie omkranst de toekomstige muziektent. Veel volk, met de pas verworven Opzoomerbezem in de hand, slentert langs de kraampjes. Er heerst een ontspannen gezellige sfeer. Ieder praat met elkaar, het nieuwtje van de pasgeboren Opzoomerbaby gaat van mond tot mond, grapjes over de bezems vliegen over en weer. De braderie en het tijdstip van uitreiking van bezems blijken de succesformule voor het op de been krijgen van de bewoners.

De muziektent en de gezelligheid in het dorp zijn spontane gespreksonderwerpen. "*Door de muziektent wordt het weer gezellig, net als vroeger toen de vissershaven er nog was*" en: "*De muziektent is prachtig, dat wordt de kern van het dorp*". "*Leuk voor al onze muziekverenigingen*", vindt een huisvrouw, "*want er gebeurt hier in het dorp veel hoor. We hebben veel zangkoren, er is de boerenkapel en de muziekvereniging O.B.K.*" De Shell heeft f 10.000,- ter beschikking gesteld, volgens een bewoner omdat ze toch wel wat verplicht waren, nu de laatste jaren veel Pernissers werden ontslagen. 's Middags stroomt ieder naar een hoek van het plein, waar een bruidspaar hun versierde woning uitschrijdt. Het paar wordt een 'lang zullen ze leven' toegezongen en natuurlijk het Opzoomerlied, waarvan vooral het refrein goed te horen was.

De kinderboerderij

De tweede pleinverrijking bestaat uit de aanleg van een kinderboerderij met konijneheuvel. Daar zien we een pony met gele strikjes in haar manen achter een groep kinderen aanhollen. We zijn hier in een van de landelijke stukjes van het dorp, de industrie gaat geheel schuil achter het groen. Een moeder van één van de kinderen vertelt dat zij met een aantal dorpsgenoten tien jaar geleden al het idee hadden dat er zoiets moest komen. Twee jaar geleden werd het plan ingediend bij de gemeente, maar over de bestemmingsplaats kon geen overeenstemming worden bereikt. Opzomerdag was een soort doorbraak voor hun eigen plannen. Een ander stuk grond werd aangewezen, er mocht nu meer van de gemeente, en de activiteiten van de initiatiefgroep kwamen eindelijk in een stroomversnelling. Een gewezen boer stelt zijn schapen, konijnen, eenden en pony ter beschikking en houdt vrijwillig toezicht. Een groep kinderen neemt de verzorging van de dieren op zich (een ontluikende tiener: "*Het dorp is saai, het zwembad is ook al kleiner gemaakt, maar dit is weer iets leuks*"). De boer in hart en nieren is druk doende graszoden op de konijneheuvel te plaatsen, geassisteerd door mensen van de gemeente. Dit is tekenend voor de verhoudingen: de Pernissers doen, de gemeente assisteert en stelt materiaal ter beschikking. De directeur van een bank zegt "*Je kunt nu wel bang zijn dat er vandalisme komt, maar daar moet je niet uitgaan, dan kun je niets meer*". "*En bovendien*", zegt een Opzomermedewerkster, "*we zijn hier een hechte gemeenschap, we doen altijd alles met elkaar, de handen uit de mouwen. Ik zag een vriendin op de braderie, die vandaag met vakantie zou gaan. Ze zegt, nu is het Opzomereren, dus gaan we maandag maar*".

De vrouw van de voormalige boer, die nog steeds druk doende is met de konijneheuvel, gaat naar huis om hun huifkar op te tuigen. Zij en haar man hebben het initiatief genomen om hiermee 's middags de bejaarden op te halen om met hen vervolgens langs de Opzomeractiviteiten te rijden, zodat ook de minder mobiele medemensen alle activiteiten kunnen zien. Wij zullen u op papier het ritje mee laten maken.

JAP (Jongeren Accommodatie Pernis)

Zoals gezegd, het verenigingsleven bloeit. Maar niet alle jongeren in Pernis voelen zich door deze activiteiten die vaak een religieuze doelstelling hebben, aangesproken. In Pernis is één welzijnswerker actief, namelijk de jongerenwerker. Hij vertelt dat vooral de jongeren die zich niet aangesproken voelen door het verenigingsleven (200 van de 900) door hem bereikt worden. Hij is nu 5 jaar in dienst bij de Stichting Sociaal Cultureel Werk Pernis. Dat ging zeker in het begin niet van een leien dakje. De totstandkoming van de Jongeren Accommodatie Pernis had heel wat voeten in de aarde, maar na twee jaar stond het gebouw er. Door de Pernissers werd er heel verschillend op gereageerd. Sommige activiteiten van de jongeren bleken niet goed te vallen in het dorp en er was ook sprake van vandalisme. Vele Pernissers zagen geen toekomst voor de jongeren-accommodatie en een enkeling verwachtte zelfs dat het JAP door de jongeren zelf wel vernield zou worden. Het JAP begint nu geaccepteerd te raken. Het aangaan van de uitdaging bij het Opzomereren staat in het kader van een PR-actie van het JAP (JAP is oké) waarin geprobeerd is, wat te doen aan het negatieve imago.

De jongerenwerker heeft wel wat moeite met de werkwijze van de Opzomeraars in het dorp. Hier wordt alles onderling geregeld, maar er staat niets op papier. Dat kan tot onduidelijkheid leiden.

Eén en dertig jongeren, 21 jongens en 9 meiden, van het jongerencentrum hadden de uitdaging aangenomen om de grote muziektent op het plein te bewaken van vrijdagavond 7 uur tot maandagochtend 7 uur. De langste uitdaging in heel Rotterdam! Er wordt gewerkt in vierploegendiensten van elk 6 uur. Op de achterhand is er dan ook nog een particuliere bewakingsdienst die een oogje in het zijl houdt. Elke ploeg heeft 2 teams van bewakers en een teamleider en boven de 4 teamleiders opereert de jongerencaptain. Zes uur lang houden zes jongeren het terrein in de gaten, waarna de ploeg wordt afgewisseld door een andere ploeg. Overigens is de tent vrijdagavond opgezet met onder andere de hulp van de politie en de hoteleigenaar, die tevens een rol vervulde bij de barbeque die avond bij de tent.

De uitdaging is geen gemakkelijke, want niet alleen de grote tent wordt bewaakt, maar ook de stalletjes van de braderie en enkele legertrucks (voor de avondmaaltijd). Dat dit niet voor niets was

bleek de nacht voor de Opzoomerdag, toen de jongeren konden voorkomen dat één van de legertrucks van een soundblaster werd beroofd.

De jongeren zien er met hun walkie-talkies en body-warmers imponerend uit. Ze vinden het leuk om mee te doen. Maar overdag is toch minder spannend dan 's nachts.

De uitdaging is ook de afsluiting van een publiciteitsactie om het jongeren centrum (JAP is oké) een betere naam te geven. Dat is al ten dele geslaagd, zo blijkt op de Opzoomerdag. De hoteleigenaar, die tevens de catering in de tijdelijke muziektent verzorgt, vindt dat de bewaking prima werkt. *"Alle drank heb ik vannacht in de tent achtergelaten en vanmorgen trof ik alles weer onaangeroerd aan."*

De jongeren mogen kiezen welke premie op actie zij krijgen. Er is een keuze mogelijk uit: met z'n allen naar een pretpark, een cartbaan afhuren of een weekend kamperen. Als de uitdaging zou mislukken bestond de sanctie op de mislukte actie uit het bouwen van een uitzichttoren voor de badmeester. De badmeester zal hiervoor iets anders moeten verzinnen!

De bruisende tent

In de tent, zo zorgvuldig bewaakt door het JAP-team, bruist en swingt het dat het een lieve lust is. Er zijn de hele dag activiteiten voor jong en oud. 's Morgens wordt het programma geopend door het kinderkoor Timotheus met o.a. het Opzoomerlied en een lied over de historie van Pernis. 's Middags wordt er al volop gedanst op Rock 'n Roll-muziek door dertigers, veertigers en tieners. Behalve dat er feest wordt gevierd in de tent, wordt er informatie verstrekt. Zo worden twee bekende Pernissers op het podium geïnterviewd, waaronder de voorzitter van de wijkraad. Hij vertelt niet alleen over de bestuurlijke toekomst van Pernis (Pernis bij Hoogvliet of bij Albrandswaard?), maar geeft tevens aan zich ook in de toekomst in te zullen zetten voor het Opzoomeren. Volgens een toeschouwerster is duidelijk zijn ego gestreeld op dat podium, want zijn ideeën over Opzoomeren zijn heel anders geweest. *"Een belangrijke winst!"*, wordt dit gevonden. Van te voren hoopten initiatiefnemers dat de Opzoomerdag zelf, mensen ertoe zou bewegen hun (actieve) steun aan het Opzoomeren te verlenen. Bij de voorzitter van de wijkraad heeft de Opzoomerdag in ieder geval gewerkt.

De trimbaan

In het park worden zestien trimtoestellen neergezet, alle geadopteerd door een straat uit het dorp. Een slimme truc om geld binnen te halen: voor elk trimtoestel wordt een bedrag van f 1000,- ter beschikking gesteld. Kassa! Helaas is op dit onderdeel één weddenschap niet gewonnen. De reden was dat materiaal te laat werd afgeleverd. Overigens is dit de enige uitdaging in Pernis, die is aangegaan, maar niet is gerealiseerd.

De voetbalgoals

Her en der hebben een aantal bewoners op trapveldjes borden met gaten en doelpalen gezet, zodat de jeugd zich metterdaad door het WK voetbal kan laten inspireren. Wat voor de goals geldt, namelijk dat deze onderhouden moeten worden, geldt ook voor de andere blijvende initiatieven. Vanuit het Opzoomerteam komt de eis dat de gemeente hiervoor geld ter beschikking stelt. Bovendien dienen een aantal vragen over onderhoud in de nabije toekomst beantwoord te worden. Zo kreeg de verfraaiingscommissie van de wijkraad de vraag voorgelegd wie volgend jaar de plantenbakken vult en of de plantenbakken in de winter in de eigen schuur opgeborgen mogen worden.

De visvlonder

Twee mannen zijn bezig een visvlonder aan te leggen in de W. Weijssingel, waar ook rolstoelgebruikers graag een hengeltje zouden willen uitgooien. Verder niemand te zien. Ook geen vis in het water. *"Wordt hier wel gevestigd?" "Ja hoor, er zit hier veel vis. Maar ik vis zelf niet."*

"Hebben jullie dit in een dag gedaan?" "Nee, onmogelijk. We zijn al dagen met het voorwerk bezig. We hopen het vandaag af te maken. Er komt ook nog een bank bij te staan."

"Hoe kwam u op het idee?". *"Ik ben gevraagd, en ik heb maar ja gezegd."*

Straatinitiatieven

Her en der zijn straatgedeelten vrolijk geel versierd. Vlaggetjes verbinden de twee straatzijden. De gele tulpen in de tuintjes zijn nu uitgebloeid maar dit is handig gecompenseerd door gele strikjes in de struiken. Niet alleen de buitenruimte is versierd, de mensen en met name de kinderen zien er ook prachtig uit in hun gele overalls met Oppies erop. Voor veel kinderen betekent de Opzoomerdag vooral veel gratis spullen, waaronder Oppie-taart, verzamelen.

Antillianen en Pernissers zijn in enkele straten samen aan het vegen en een Antilliaan heeft een hogedrukspuit geregeld om de muur van de brug over de singel van z'n groezelige imago af te helpen.

De keermuur bij de voormalige vissershaven is goed aangesmeerd en het hek is groen geverfd. De voorbereidingen waren al enkele weken eerder begonnen. De initiatiefnemer uit de straat kreeg vooral hulp doordat zijn burens hem bezig zagen; op een eerdere brief had hij weinig respons gekregen. Maar niet iedereen rond het hek doet mee. De ouderen (bewoners van rond de vijftig) wijzen op hun voorhoofd als de andere bewoners bezig zijn. Zij vinden dat de gemeente het achterstallig onderhoud moet verrichten.

De oprit naar de manege ziet er ook weer piekfijn uit. De Pernissers lijken wel klussers in hart en nieren. Het feit dat 60% van de woningen eigen woningbezit is heeft hier vast mee te maken. Bij velen is het van belang dat het niet alleen thuis, maar ook op straat 'goed voor mekaar' moet zijn. Tenslotte, *"je eigen kind kan zich bezeren door die scheve stoeptegels"*.

Het café aan de rand van Pernis

Een vreemd contrast met de vrolijke sfeer in het hartje van Pernis is het café aan de rand van het dorp, waar het onderzoeksteam de lunch gebruikt. Hier hangen enkele bewoners aan de bar, die met enig misprijzen de Opzoomer attributen van de onderzoekers bekijken. Veel vertrouwen dat de Opzoomer activiteiten iets opleveren, hebben ze niet. Aan de andere kant zijn ze wel erg nieuwsgierig wat daar aan die tafel allemaal besproken wordt.

Het wijkdiner

Laat nou vlak voor de Opzoomerdag het leger een rampenoefening in Pernis aankondigen! De deal werd snel gemaakt: het leger kon oefenen en bovendien gratis overnachten in het plaatselijke hotel en de wijkkoks hadden zowel een mobiele keuken voor het wijkdiner als prima legerkoks tot hun beschikking. De hoteleigenaar is niet de enige particulier die in Pernis het een en ander aan de Opzoomeractie heeft geschonken. Ook andere particulieren, zoals winkeliers, burgers en bedrijven waren snel bereid een handje te helpen of een donatie te doen. Volgens de initiatiefnemers maakt dit de organisatie van de vele uitdagingen een stuk gemakkelijker en bovendien goedkoper.

's Avonds zitten zo'n 250 mensen aan, aan lange tafels. De jury, de wijkagent en het hoofd van de Brandweer, nemen alle uitdagingen door en constateren onder luide bijval van de aanwezigen dat alle uitdagingen geslaagd zijn. Een object van de trimbaan is niet af, omdat het materiaal te laat geleverd is, maar de jury is zo wijs dat door de vingers te zien. Om warm te blijven moeten de eters wel klappen en stampen na elk toespraakje als ook regelmatig wave-en. Het eten was warm en heerlijk.

Het beeld 's avonds na afloop van het wijkdiner is typerend voor Pernis: het hele plein vol bezemende mensen. In een kwartiertje is het brandschoon. Op naar de volgende Opzoomerdag, want vele mensen zijn overtuigd, dat die er moet komen.

Samenvatting en conclusies

Opzoomeren in Pernis was voor het onderzoeksteam een feestelijke belevenis. De initiatieven van de stedelijke Opzoomeraars vielen in Pernis in een voedingrijke bodem. De Pernissers hebben de Opzoomerdag op hun eigen wijze vormgegeven, gebruik makend van de bestaande hechte sociale verbanden en de feesttradities in het dorp. Bijna iedereen deed mee, vond dat eigenlijk vanzelfspre-

kend. En iedereen vond het ook echt leuk. Bovendien werd het belangrijk gevonden dat Pernis nu de mogelijkheid kreeg om het dorp op te knappen, veiliger te maken en enkele lang gekoesterde wensen in vervulling te laten gaan. Tegelijkertijd had het Opzoomeren een open karakter, met name door het systeem van uitdagingen. Daardoor kon het gebeuren dat er nieuwe actoren, het JAP (ondersteund door een nieuwe partner, namelijk het lokale beveiligingsbedrijf *Bijl security*), politie-surveillanten, het leger, gemeentelijke diensten op het toneel verschenen. Geconstateerd kan worden dat de bewoners goed reageerden op het initiatief van het JAP, de reacties waren aarzelend maar positief.

Hoewel het initiatief vooral bij de jongere generatie ligt (middelbare leeftijd), doet iedereen van jong tot oud mee. Het systeem van financiële beloningen van de Opzoomeractie heeft een zeer stimulerende effect, hoewel het niet doorslaggevend was.

De deelname van gemeentelijke diensten zowel personeel, als ook het beschikbaar stellen van bezems, bloembakken, en andere spullen heeft sterk bijgedragen aan het gevoel dat men iets blijvends tot stand kon brengen. De bezem kreeg tijdens de dag een belangrijke symbolische waarde. Door er mee rond te lopen, liet je zien dat je er bij hoorde. Het uitreiken 's ochtends trok de mensen naar het plein toe. Er ontstonden zelfs wrijvingen over wie wel en geen bezem mocht hebben, want niet iedereen had een briefje in de bus gekregen. Tijdelijk zijn de gele bezems 'niet-op-de-bon' uitgedeeld.

Door de bewoners en de onderzoekers werd een parallel getrokken met de Koninginnedag. Dezelfde ontspannen en feestelijke sfeer. Deels ook dezelfde initiatiefnemers. Het verschil lag vooral in de mogelijkheid om iets blijvends voor Pernis te doen, de Muziektent, de Kinderboerderij, de Trimbaan, de opknappbeurt. De initiatiefnemers en bewoners wilden dat Pernis nu ook eens aan de beurt kwam en ze grepen de mogelijkheid aan om Rotterdam "*een poepie te laten ruiken*". En dat is zeker gelukt.

Tips voor allerlei Opzoomeraars

- Het idee van uitdagingen was een gouden idee. In een wijk kon men de gecategoriseerde uitdagingen zelf invullen en ging men eenmaal een uitdaging aan, dan moest het opeens...
- Centrale richtlijnen over de samenstelling van teams etc. werken niet, wel tips en persoonlijke adviezen.
- Premie op actie, zowel financieel als het beschikbaar stellen van materialen, werkte in Pernis als de aanleiding om mee te doen. Bovendien is dit voor de gemeente een relatief goedkoop middel, want de materialen moeten weliswaar geleverd worden door de gemeente, maar de arbeid wordt door vrijwilligers verricht, die bovendien zelf vaak ook het een en ander aan materiaal meebrengen.
- Een voorstel voor een initiatief (zoals bijvoorbeeld de kinderboerderij) niet direct verwerpen, maar gezamenlijk zoeken naar mogelijkheden.
- Een kernteam werkt goed als communicatiemiddel naar verschillende kanten toe.
- Een persoonlijke aanpak zorgt ervoor dat veel mensen mee willen doen.
- Nuttige arbeid dient ondersteunt te worden door veel gezelligheid. Ook hier is geld voor nodig.
- Allerlei huis-aan-huis acties hebben hun nut bewezen, zoals de enquête, de nieuwsbulletin en de persoonlijke bezoeken.
- De Opzoomerdag zelf werkte als hoogtepunt om naar toe te werken en als middel om anderen enthousiast te maken. Herhaling is belangrijk.
- Nagedacht moet worden over het onderhoud van het een en ander. Wie doet dat en wie betaalt het?
- De bezem kan misschien worden opgevolgd door een ander symbool. Tenslotte hebben veel mensen nu een bezem....
- De generatie die nu het initiatief draagt, moet proberen ten minste de generatie onder henzelf te mobiliseren om mede initiatief te dragen. Voor de toekomst van het Opzoomeren is dat een voorwaarde.
- Het behoud van de informele organisatie is cruciaal, daardoor kan er veel en kunnen dingen snel. De persoonlijke aanpak moet behouden blijven.

4.2 Zit Oppie ook in het koppie?

Opzoomeren in Bospolder-Tussendijken

'Patat of petjes, je ziet het verschil niet', zegt de pleinregisseur op het Bospolderplein. De kleur geel overheerst: gele petjes, gele t-shirts, gele bezems en niet te vergeten gele patat. De petjes staan vaak op donkere haren en een enkele maal op een Islamitische hoofddoek.

Op het plein staat een grote tent met daarnaast een podium, aan de rand van het plein een patatent en een "Duimdrop" container. Kinderen spelen op het plein en in een hoek kijken bewoners en kinderen nieuwsgierig naar een kunstenaar die een 'Oppie' van piepschuim en gips maakt. De Kaapverdiaanse jongerenvereniging staat met informatie en vleeshapjes op het plein. De muziek schalt van het podium over het plein. Je verstaat elkaar nauwelijks, soms ook omdat de bezoekers een andere taal spreken.

Op het podium treden muziek-, dans- en zanggroepen op, die door de pleinbaas worden aangekondigd. Ook verzorgt hij de huldiging van actieve opzoomeraars op het podium, waar groepen zich verzamelen om - gewapend met bezems en andere materialen - te vertrekken naar hun straat of schoolplein....

(Twee vrouwen met een bezem in de hand)

'Zie je hoe ze die patat allemaal op de grond gooien en wij zitten met de rotzooi.'

'Ja meid, daarvoor heb je nu die bezem gekregen.'

Bospolder-Tussendijken en haar bewoners

Bij het ontstaan aan het begin van deze eeuw woonden in deze wijk havenarbeiders. Veel zeelieden van de Oostzeevaart passagierden hier. Namen van kroegen als 'Het Schipperke' en de resten van een jeneverstokerij herinneren hier nog aan.

Een gedeelte van Tussendijken werd in 1943 door een bombardement van de geallieerden zwaar beschadigd. Een herdenkingsmonument dat in de week voor Opzoomerdag geplaatst is herinnert aan dit 'vergeten bombardement'.

Vanaf de jaren zeventig hebben zich veel veranderingen voorgedaan in de wijk. Nederlandse gezinnen trokken weg en buitenlandse gezinnen namen hun plaatsen in. Uitheemse winkels deden hun intrede en vervingen de Nederlandse. De sociale relaties en structuren in de wijk zijn als gevolg van deze wijzigingen in de bevolkingssamenstelling steeds meer onder druk komen te staan.

De beroepskrachten in de wijk werken hard aan het tot stand brengen van nieuwe netwerken van bewoners en beroepskrachten. De grote opkomst van met name nieuwe gezichten uit de wijk bij de generale repetitie voor Opzoomerdag is dan ook erg bemoedigend voor hen.

Bospolder-Tussendijken is een stadsvernieuwingsgebied met de typerende kenmerken van een oude stadswijk: hoge werkloosheid, laag opgeleide bewoners en veel buitenlanders. Gedeeltelijk heeft sloop, renovatie en nieuwbouw al plaatsgevonden. Grote delen wachten echter vanwege gebrek aan geld nog op uitvoering. De Schans is hier een goed voorbeeld van. Het eerste deel van de straat is gerenoveerd. In het tweede deel van de straat is de ene kant van de straat nieuwbouw, de andere kant wacht op renovatie. Enkele panden in dit gedeelte zijn dichtgetimmerd.

Of het feit, dat de wijk sinds dit jaar deel uitmaakt van de deelgemeente Delfshaven deze uitvoering zal bespoedigen, is zeer de vraag.

Opzoomeren in uitvoering

Tijdens de Opzoomerdag presenteren zich vijftientig straten, vier schoolpleinen, het Gemeentelijk Woningbedrijf Rotterdam (GWR) en de woningcorporatie De Combinatie met hun activiteiten en acties in deze wijk. Verder is daar het resultaat van een jongerenuitdaging die op de Opzoomerdag de opening van een nieuwe speeltuin oplevert. Voor het overige zijn op het Bospolderplein de hele dag

veel activiteiten en wordt het Duimdropproject geopend.

De personen die een belangrijke rol hebben op het plein zijn in het dagelijks leven opbouwwerker, sociaal cultureel werker, medewerker van de gemeentebibliotheek, coördinator wijkbeheer, directeur van het wijkgebouw, sociaal raadsman en medewerker van de woningcorporatie De Combinatie.

Waarin geven de wijkbewoners het opzoomen nu gestalte?

Bospolderplein: Opzoomerplein

Woensdag voor Opzoomerdag is het plein nog een lege vlakte. Tijdens Opzoomerdag gonst het van bewoners, kinderen en activiteiten. 's Ochtends is het druk op het plein, mensen verdringen zich om het podium, wachten op patat (gratis) of 'n bezem (eveneens gratis). Na het oplaten van de opzoomerballonnen is het tijd voor het kinderkoor. Lief uitziende, blanke meisjes komen met hun zachte stem niet boven de begeleiding uit. Ze vormen een opmerkelijk contrast met de kinderen op het plein: voornamelijk kinderen met een donkere huidskleur, die spelen en ravotten op het plein en van wie een groot aantal bij de patatkraam staat te dringen.

Er staat een rij wachtenden aan de rand van het plein bij de kunstenaar waar een trein, een soort Eftelingtreintje, vertrekt voor een rit door de wijk. De kunstenaar trekt ook veel belangstelling. Hij heeft met enkele bewoners een stuk grond uitgegraven in de vorm van een Oppie. De ontstane holte vult hij met gaas, schuimplastic en gips. Aan het einde van de dag zal een gemeentedienst het standbeeld op z'n sokkel takelen.

Op een andere hoek van het plein staan medewerkers van de dienst Gemeentewerken om bewoners hun spullen uit te delen die ze hebben besteld voor de verbetering in hun straten.

Op de twee brandweerauto's bij het plein vermaken kinderen zich opperbest. Af en toe mogen ze even met de brandweerspuit spelen.

Het uitdelen van gele helmen in ruil voor een volle vuilniszak loopt volgens de wijkagent uit op een striptease van de brandweerman. De helmen worden hem zo'n beetje ontstolen. Bij het uitdelen van de bezems speelt zich eenzelfde tafereel af. In de ochtend nog heel ordelijk, per straat zo'n 6 à 8 bezems, maar in de middag is het dringen geblazen als de bezemcontainer van het slot gaat. Er komen agenten en surveillances aan te pas om de uitdelers te beschermen.

De activiteiten op het plein trekken vooral kinderen en ouders. De ouderen in de flat kijken hoofdzakelijk vanaf hun balkon of vanachter hun raam op de opzoomeractiviteiten neer.

De Schans: een actieve straat

Al enkele maanden voor Opzoomerdag heeft een bewoonster van de Schans het initiatief genomen te zorgen voor verbeteringen in de straat. Zij heeft met bewoners uit de straat gepraat om te horen welke ideeën zij hadden en is toen met een voorstel gekomen. Ze gaan met elkaar de deuren van het verwaarloosde deel van de straat blauw verven en opzoomerballonnen aan de gevels ophangen. Dan kun je de geverfde deuren ook 's nachts zien.

In de week voor Opzoomerdag is er veel activiteit in de straat. Bewoners schilderen hun deuren blauw en drie andere bewoners zijn bezig met het ophangen van de opzoomerballonnen.

De drugsdealer, die naast de initiatiefneemster woont, had enkele dagen voor Opzoomerdag gevraagd waarom die lichtbolletjes opgehangen werden. De initiatiefneemster had gezegd dat het was om hem beter in de gaten te kunnen houden, zodat het wat veiliger in de straat wordt.

Tijdens Opzoomerdag is de Schans versierd en heeft de initiatiefneemster voor iedereen koffie. Een bewoonster van nummer 162 van de nieuwbouwwoningen aan de overkant levert er vriendelijk zwaaiend buitenlands gebak bij. De bewoners die elkaar niet kenden voor het opzoomen staan nu wat onwennig met elkaar op straat koffie te drinken.

Een buitenlands uitzienende bewoner levert zijn bijdrage door op één van schotten voor de dichtgetimmerde huizen een tekening te maken. Tegelijkertijd brengt de man van de initiatiefneemster samen met een andere bewoner verderop in de straat de laatste lichtbolletjes aan. Ook de laatste deur van de ooit (nog in 1995?) te renoveren woningen aan één kant van de Schans krijgt een blauw verfje. De deuren van de achterste woningen in de straat zijn niet blauw geverfd. Ze zien er nog redelijk uit. De vooral oudere Rotterdamse bewoners van dit stuk wilden eerst wel, maar later niet meedoen met het verven van hun deur. De reden daarvoor? Onvrede, omdat ze niet gelijk verf kregen om ook hun schutting te schilderen? Of zijn hier dieperliggende redenen in het spel? Op de dag zelf kijken enkele oudere bewoners van de ongeverfde deuren vanachter de geraniums naar buiten. Wie zijn al die mensen op straat, zie je ze denken.

De initiatiefneemster belt bij elke deur aan en drukt de opendoende bewoner een bezem in de hand, terwijl ze met een handbeweging duidelijk maakt dat de straat geveegd moet worden. De krakers vinden het wel prima deze actie. Ze kennen nu de mensen uit de straat. Het enthousiasme van de initiatiefneemster wordt hen op de vroege ochtend echter haast te veel. Zij komen later op de dag op gang en waren van plan om op Opzomerdag hun deur te verven. Blijkt de deur al lang te zijn geverfd door andere bewoners uit de straat.

Toch lijkt de opzomergedachte door te werken. Een bewoner tegen een kraker: 'Nu zouden jullie je tuin eigenlijk ook moeten aanpakken, daar is het zo'n rotzooi.'

Duimdrop op het Bospolderplein

De getraliede keet met speelgoed is op Opzomerdag geopend. Een banenpoolster en twee sociaal cultureel werkers proberen de kinderen en ouders te bedienen. Dat wil zeggen, een pasfoto van de kinderen maken voor het pasje dat zij nodig hebben om speelgoed te lenen. De ouders moeten op het pasje hun handtekening zetten. Vanaf volgende week kunnen de kinderen dan elke dag behalve zondag speelgoed lenen. Als ze een goede daad verrichten kunnen zij extra duur of schaars speelgoed lenen zoals bijvoorbeeld rollerskates. De medewerkers van dit Duimdropproject zullen de reeds gevormde kinderraad betrekken bij beslissingen over het aan te schaffen speelgoed.

Na de bouwvak wordt het plein opnieuw ingericht. Zowel de sociaal cultureel werkster als de wijkagent vragen zich af of Duimdrop daardoor een goede start krijgt. De agent spreekt z'n zorgen uit over het beheer van het plein als het is opgeknapt. 's-Avonds bijvoorbeeld is het plein vol met buitenlandse kinderen en moet er controle zijn, want anders wordt het een puinhoop. Je ziet dat ook al aan de duimdropcabine. Deze is helemaal getralied, vandalisme-bestendig noemen ze dat.'

Een pracht van een speeltuin

Na de eerste ideeën van de speeltuinvereniging BOTU (Bospolder-Tussendijken) zo'n 15 jaar geleden hebben afgelopen maart dertig - hoofdzakelijk buitenlandse - jongeren van het buurthuis Piet Hein op een zaterdag de hele speeltuin ontdaan van alle speeltoestellen en bankjes inclusief hun betonnen fundering. Het was een koude zaterdag, de grond was hard bevroren. Het was de realisering van het idee van de sociaal cultureel werkster van het buurthuis om jongeren uit te dagen met elkaar een daad te stellen voor de buurt.

Op de bewuste zaterdag 's ochtends om 9.00 uur trof de sociaal cultureel werkster dertig opgeschoten jongeren schommelend en wippend in de te slopen speeltuin aan. Onder stemmige reggae-muziek hebben ze toen een halve dag stevig aangepoot, waarna ze hen stevig moest toespreken om een fase van slapte te overwinnen. Maar ook spoorden de doorzetters onder hen hun slapjanusmaten aan de uitdaging niet te verzieken. Aan het eind van de dag waren ze allen bekap, maar ze hadden de klus geklaard. Als beloning kregen ze 'een dagje stappen' naar Den Haag. Een bezoek aan het zee-aquarium moest hieraan nog een cultureel tintje geven. De kosten die door hun inspanning zijn bespaard, leverden de nieuwe speeltuin nog extra speeltoestellen op.

Voor de opening van de speeltuin tijdens de Opzomerdag krijgen vijftien jongeren op het podium applaus van de buurt. Bij de heropening van de schitterend ingerichte speeltuin ziet het zwart van de ouders en kinderen. De speeltuin geeft een beeld van de stad in de vorm van twee speelstraten met grote en kleine houten huisjes die met elkaar verbonden zijn via bruggetjes en trappetjes en in het

midden ervan een dorpspleintje. Naast allerlei andere speelgelegenheden en toestellen voorziet de speeltuin in een konijnenheuvel en een als jeu de boules baan te gebruiken speelveldje voor ouderen. Zij zouden daarbij de speeltuin in de gaten kunnen houden. Jammer is dat de speeltuin, bij gebrek aan vrijwilligers, niet op zondag open is.

Veel winkeliers op de Schiedamseweg hebben gele ballonnen, slingers en Oppies in hun etalage. 'Alleen vandaag: opzomerbolletjes' staat er bij de bakker.

Nieuwe entreehallen

In de Gijsinglaan opent een medewerker van het Gemeentelijk Woningbedrijf Rotterdam (GWR) de eerste vernieuwde entreehal van één van de ouderenflats.

Vanwege klachten van bewoners die regelmatig in de entreehal overvallen en beroofd werden, heeft de bewonersorganisatie het initiatief genomen om samen met het woningbedrijf de entreehallen afsluitbaar te maken.

Er zijn brievenbussen gemaakt die voor de postbode van buiten bereikbaar zijn en voor de bewoners van binnen. De bellen zijn aan de buitenkant van de hal aangebracht. De medewerker van het GWR belooft dat er nog een plantenbak en een bankje in de hal zullen komen. De entreehallen in de andere ouderenflats zullen ook zo verbeterd worden, zodat de bewoners zich veiliger voelen in hun flat.

Tijdens de opening stapt een oude mevrouw naar voren en zegt 'Met Pinksteren heeft de buitendeur nog wagenwijd open gestaan. Bewoners moeten ervoor waken dat niet meer te doen'. De medewerker van het GWR kan slechts beamen dat hij het met deze opmerking helemaal eens is. Wat nog opvalt is dat de bewoners van de flat waar de entreehal wordt geopend, allemaal blank zijn.

Deze verbeterde entreehallen zijn niet echt een cadeautje van het woningbedrijf. De bewoners van de flat krijgen daarvoor een woonlastenverhoging van f 5,= per maand.

Gezocht: een speelelement

In een straat in de buurt van het Bospolderplein zou woningcorporatie De Combinatie een speelelement plaatsen. Een Turkse vrouw die met twee bezems in haar hand komt aangelopen weet daar niets van af. Achteraf horen we van een opzomeractivist dat dit type speelelementen niet meer voorradig is, maar dat de gemeentedienst dit zo spoedig mogelijk na Opzomerdag zal plaatsen. Op de vraag of ze nu haar straat gaat vegen zegt ze dat ze dat al jaren doet, samen met andere Turkse vrouwen uit de straat. Of de Nederlandse vrouwen dat ook doen weet ze niet, in ieder geval heeft zij ze nooit zien vegen.

En als toetje: het wijkdiner

's Avonds bij het wijkdiner valt te kiezen uit vier verschillende maaltijden: Surinaams, Hollands, Kaapverdiaans en Turks. Op 'n gegeven moment roept de pleinregisseur dat het eten bijna op is. Geen Turks, Surinaams en Kaapverdiaans meer, alleen van het Hollandse diner is nog volop te krijgen. Betekent dit dat Hollanders openstaan voor andere culturen, dat dit aantal groter is dan verwacht of dat de migranten alleen hun eigen maaltje eten? Integendeel, ook buitenlanders zitten aan de gehaktbal. Misschien zijn er gewoon teveel gehaktballen klaargemaakt.

Is Opzoomeren meer dan Oppie voor noppie?

Een slager aan de Mathenesserweg laat een klant weten 's-morgens stomverbaasd te zijn geweest toen hij zijn buitenlandse burenen hun stoep zag vegen en hun gevel schoonmaken.

In een andere straat gooit een bravourderig uitziend jongetje een snoeppapiertje in een prullenbak. Zou het opzoomeren de mensen dan toch iets doen? Of, in termen van sociale vernieuwing: spreekt Opzoemerdag de bewoners aan op hun competentie? En, doet het dat blijvend? De meningen daarover zijn verdeeld.

De wijkagent, die al 20 jaar in deze wijk werkt, ziet de dag als een feest. 'Zo'n dag is leuk, maar of dit blijvend is? Ik heb er m'n vraagtekens bij. De mensen komen er op af omdat alles gratis is. Dit is zo'n probleemwijk. Veel verschillende nationaliteiten, leegstand van de woningen, junks die in lege huizen trekken etc. In één dag verander je dat niet.' Een medewerker van de GGD denkt er ook zo over. Een wijkbewoonster is optimistischer. 'Doordat alle bewoners van de straat erbij betrokken zijn, weet je wie waar woont. Je praat nu met je burenen in plaats van over je burenen.' Sommige burenen konden vroeger elkaars bloed wel drinken, nu staan ze - wat onwennig nog - samen koffie te drinken. Het is haar gelukt de bewoners weer 'op straat' te krijgen. Vroeger was dat in De Schans de gewoonste zaak en zat iedereen met mooi weer op straat!

Is het Opzoomeren een voortzetting van sociale vernieuwing met Opzoemerdag als het grote Rotterdamse afscheidsfeest van de sociale vernieuwing? Of is opzoomeren een apart verschijnsel, dat geheel los hiervan staat? Wat is het belang van Opzoemerdag? Voor het antwoord op deze vragen gaan we wat terug in de tijd.

Met de economische vernieuwing - vooral modernisering van de havenbedrijvigheid - en met de stedelijke vernieuwing - moderne cityvorming met allure - heeft Rotterdam zichzelf nieuw leven ingeblazen. Echter, lang niet alle Rotterdammers delen in de opbloei en het nieuwe elan dat hierdoor ontstaat.

Ondanks de aantrekkende economie dreigen grote groepen permanent werkloos te worden. Veel burgers vinden de stad onveilig en vervuild. Ook blijven hun talenten in slumtoestand wachten op een aanspreektitel. Nog schrijnender is het dat grote groepen Rotterdamse burgers niet actief deelnemen aan de samenleving en een geïsoleerd leven leiden. Menig burger die wel in de benen komt, raakt met z'n initiatief gefrusteerd door de verstikkende werking van de verkokerde wirwar van de bureaucratie van (semi-)publieke voorzieningen. Om ernst te maken met de aanpak van deze problemen introduceert het college in vervolg op de economische en stedelijke vernieuwing de sociale vernieuwing.

De voorbereidende opzoemeractiviteiten en de Opzoemerdag vormen een laatste stap van de kant van de gemeente in het sociale vernieuwingsproces. Zij plaatst hiermee gratis benodigdheden en activiteiten niet alleen in handen van organisaties en bewonerskader in wijken en buurten. Maar wat nog belangrijker is, zij doet dit in de vorm van een rechtstreeks aanbod aan alle (nog niet georganiseerde) individuele burgers op plein- en straatniveau om samen met anderen een verbeteringsdaad te stellen. Hiermee draagt de gemeente haar voortrekkersrol over aan bewonerskaders zoals buurtverenigingen, organisaties voor behartiging van bewonersbelangen en zelforganisaties van buitenlanders. Ook beroepskrachten en ondernemers in buurten en wijken van de deelgemeenten maken deel uit van dit kader.

Wat betekent nu het Opzoomeren voor Bospolder-Tussendijken?

Klein relatief stabiel kader weerstaat druk en verandering

De zich sterk wijzigende bevolkingssamenstelling heeft in de jaren zeventig de oude sociale structuur doorbroken, terwijl het nieuwe actieve kader nogal snel wisselt vanwege het vinden van een betaalde baan of een woning in een andere wijk. Toch zijn er steeds voldoende actieve bewoners opgestaan om acties te voeren voor renovatie van woonblokken en verbetering van de woonomgeving. Onlangs voerden bewoners nog een geslaagde actie tegen een ongewenste verkeerscirculatie in hun straat en tegen het hiermee verband houdende kappen van bomen. Ook nam de bewonersorganisatie samen met de huurdersvereniging het initiatief voor verbetering van de entreehallen van flats. Een wijkbeheerder

en enkele straatcontactpersonen houden op strategische punten een oogje in het zeil. Dreigen kinderen zaken te vernielen dan treden zij op. Kapotte trottoirs, lantaarnverlichting en ander onheil op straat melden zij via een aparte telefoonverbinding aan desbetreffende gemeentediensten. Dit werkt prima. In een ander deel van de wijk vegen Turkse vrouwen al jaren regelmatig hun straat. Het totstandkomen van de schitterende nieuwe speeltuin De Bolder is ook een voorbeeld van 15 jaar actie van de leden van de speeltuinvereniging.

De wijziging in de bevolkingssamenstelling heeft geresulteerd in een afnemend aantal Nederlandse gezinnen en een toenemend aantal buitenlandse gezinnen. Communicatieproblemen, angsten en vooroordelen zijn hiervan het gevolg. Buitenlandse en Nederlandse bewonersgroepen ervaren elkaar als concurrenten op de woningmarkt, de arbeidsmarkt en ook in het onderwijs. Zo bezoeken nogal wat Nederlandse kinderen scholen buiten de wijk en is in de wijk sprake van duidelijk zwarte en - opmerkelijk genoeg - ook witte scholen. De sociale relaties staan dan ook flink onder druk. Uitzondering daarop is een straat met een gemêleerde bevolking waarvan de bewoners al jaren goed met elkaar omgaan. Bewoners van allerlei nationaliteiten vegen daar gezamenlijk hun straat. Een wijkbeheerder die in deze straat woont, vertelt dat hij goed contact heeft met de buitenlanders en aardig op de hoogte is van hun cultuur. Islamitische burens overladen hem regelmatig met vlees. Volgens hun cultuur dienen zij naar zijn zeggen eenderde van het vlees dat zij aanschaffen voor hen zelf, eenderde voor hun vrienden en eenderde voor armen te bestemmen.

Visie en veerkracht

In de visie van een van de beide pleinregisseurs is Opzoomeren en sociale vernieuwing van hetzelfde laken een pak. Net als bij sociale vernieuwing - dat al jaren in de wijk gebeurt - is het aardige van opzoomeren dat het verandering brengt in de sociale verhoudingen in de wijk, waarbij de samenwerking centraal staat. 'Je kunt wel zeggen dat het van bovenaf gedropt is, maar waar geen voedingsbodem is gecreëerd, valt niet te zaaien, laat staan dat er iets kan groeien.'

Het activeren en mobiliseren van gezeten en nieuwe bewoners en het totstandbrengen van vormen van samenwerking ziet hij dan ook als het belang van het opzoomeren. Ofwel kortweg: de communicatie en de dialoog. Als potenties voor het draagvlak van de wijk ziet deze pleinregisseur het bestaan - zij het op bescheiden schaal - van netwerken van bewoners en beroepskrachten, de inzet of instelling van deze beroepskrachten en de ervaring dat veel bewoners het een leuke wijk vinden. Hij denkt dan ook dat er in de wijk een redelijke voedingsbodem bestaat om met opzoomeren verder te gaan. Vooral de vele nieuw gezichten - onder wie veel ouderen - bij de generale repetitie voor de Opzoomerdag, stemmen hem hoopvol. Ook de bonte verzameling van organisaties die van Bospolder-Tussendijken een opzoomerwijk hebben gemaakt, is zo'n stimulans voor samenwerking tussen bewoners, gemeentelijke diensten, winkeliersvereniging, welzijnsinstellingen, woningbouwvereniging, zelforganisaties van Turken, van Marokkanen en van Kaapverdianen, speeltuinvereniging en scholen. Dit neemt echter zijn zorg niet weg, dat de wijk veel moeilijk te activeren buitenlanders kent en dat veel bewoners gevoelens van onmacht en moedeloosheid tegenover de leefbaarheid ervaren. Al kan dat eerste niet worden gezegd van de vele buitenlanders die hebben bijgedragen aan bijvoorbeeld het wijkdiner en de muzikale omlijsting hiervan.

De pleinregisseur is wel bang dat de samenwerking tussen bewoners en gemeentelijke diensten snel zal verwateren. Nu zit de gemeente de ambtenaren nog achter de vossen. Er moet een blijvende houdingsverandering bij de ambtenaren op gang komen om de verstarring te doorbreken. Een bewoonster vindt dat de ambtenaren door opzoomeren nu dichterbij de burgers staan. 'Dat moet zo blijven. Al blijven ambtenaren natuurlijk altijd ambtenaren!'

De aankondiging van een fikse huurverhoging enkele dagen voor Opzoomerdag lijkt tactisch geen sterk moment van de verhuurder. De huurders tonen iets van hun veerkracht door de manier waarop ze ook deze tegenslag vindingrijk weten te pareren. Op zijn gele petje wijzend, vertelt een wijkbewoner namelijk dat het goed is dat bij het opzoomeren allerlei instanties met elkaar werken, 'want dan kunnen wij hen ook laten merken welke noden en problemen er in de buurt leven'. Op zijn opzoomerpetje staat een tekst over de ongewenste 6 1/2 % huurverhoging.

Enkele suggesties

Opmerkingen over hoe moeilijk het is de wijk schoner, heler en veiliger te maken, vallen - ook op Opzoomerdag - genoeg te beluisteren. Suggesties om het in Bospolder-Tussendijken leuk te houden en meer leefbaar te maken, zijn veel minder gehoord. Daarom hier enkele ideeën die opkwamen tijdens Opzoomerdag.

■ Nu de herinnering aan het opzoomeren nog levendig zijn, lijkt het zinvol op korte termijn een ontmoeting te organiseren tussen het oude en nieuwe wijkkader. Behalve het terugblikken op ervaringen en resultaten van het opzoomeren, zou gekeken moeten worden hoe de nieuwkomers aansluiting kunnen vinden en hoe hun kwaliteiten structureel ingezet kunnen worden. Gelet op de soms onvermoede kwaliteiten van de opzoomeractivisten is een inventarisatie hiervan wellicht ook nog interessant.

■ Voorts zou het een goede zaak zijn als de deelnemers aan deze ontmoeting nagaan welke opzoomeracties of aspecten een duurzaam karakter dienen te krijgen en welke alternatieve acties mogelijk zijn. Het lijkt voor de hand te liggen hierbij gebruik te maken van een inventarisatie van opmerkelijke acties of activiteiten uit de andere opzoomerwijken.

■ De gebundelde ervaringen en resultaten van het opzoomeren in Rotterdam zou je moeten benutten om politieke en bestuurlijke organen te overtuigen van de noodzaak van beroepskrachten. Immers veel van hen blijken stimulerend, organiserend, mobiliserend en vooral vertrouwenwekkend om te gaan met bewoners en samen met hen activiteiten en samenwerkingsvormen tot stand te brengen die perspectief bieden voor duurzame verbeteringen van de leefbaarheid van de wijk.

■ Het Duimdropproject lijkt kinderen, hun ouders en omwonenden een lokkend perspectief te bieden van een goed gebruik van het Bospolderplein. De radicale herinrichting van het Bospolderplein na de bouwvakvacantie zou aan de gelukkige start van dit mooie project voortijdig een einde kunnen maken. Ondanks een gefaseerde herinrichting lijkt het belangrijk de kinderen extra aandacht en bemoeienis te geven om het tot dan toe opgebouwde vast te houden. Wellicht zijn ze op een actieve manier zelfs in te schakelen bij het opnieuw inrichten van het plein.

■ De p.r. van activiteiten van organisaties en groepen in de wijk tijdens Opzoomerdag had naar onze mening meer moeten worden uitgebuit om andere bewoners hiervan niet alleen kennis te laten nemen, maar hen ook actief hierbij te betrekken. Denk bijvoorbeeld aan de Kaapverdiaanse jongeren met hun informatiestand. Het is wellicht zinvol de groepen of organisaties met hun adressen, telefoonnummers en openingstijden e.d. in het verslag van de Opzoomerdag in de wijkkrant op te nemen in meerdere talen.

■ Gelet op de vele bewoners van buitenlandse afkomst lijkt het zinvol vertegenwoordigers uit deze groeperingen uit te nodigen in hun eigen taal interessante gebeurtenissen, activiteiten, organisaties en standpunten hierover op te tekenen en deze bijvoorbeeld in de wijkkrant te plaatsen en desgewenst van deze teksten ook een Nederlandse versie op te nemen.

■ De schitterend heringerichte speeltuin De Bolder zou ook zo snel mogelijk op zondag open moeten zijn. Werving van vrijwilligers onder met name ook buitenlandse omwonende ouders lijkt ons van groot belang.

Als actieve bewoners - niet alleen in Bospolder-Tussendijken mede door het opzoomeren bereid zijn met elkaar te gaan praten om van elkaars ideeën te leren, gaat Rotterdam eem mooie opzoomer tegemoet. Hopelijk werkt het weer dan ook mee!

4.3 Opzoomeren in Feijenoord

Enkele achtergronden

Feijenoord heeft nu zo'n 12.000 bewoners en 53 nationaliteiten.

Naar verluidt: half autochtoon, half allochtoon.

Vanaf de jaren '70 is de wijk gerenoveerd. Lange actiegeschiedenis (we krijgen twee fotoboeken mee). Door het urgentiesysteem van de gemeente een dumpplek, hoorden we.

Stichting club- en buurthuiswerk Feijenoord en de Bewonersorganisatie Feijenoord (BOF) zijn de initiatiefnemers van het opzoomeren. Beide organisaties hebben een pleinregisseur geleverd.

Plannen voor de 28^e: feestprogramma in de tent, activiteiten op het plein, pleinverrijkingen (foto's hangen op het trafohuisje en verbeteren en in beheer nemen van het basketbalveldje (n.b. op het laatste moment afgeblazen; geen geld), jongerenwedstrijden (het aanleggen van een kinderspeelplaats en een boombank), opzoomeracties in de wijk, en een wijkdiner in de sporthal. Het motto voor de 28^e is het verbeteren van het contact tussen de generaties.

De uitgangspunten

Wat steekt er achter het Opzoomeren, welke ideeën leven er? We praten vóór de 28^e met Marianne van Es, een van de pleinregisseurs, en Frances Pennings, bewoonster in de Stampioenbuurt en betrokken bij het BOF.

Marianne: 'Opzoomeren is voor ons een moment. Verleden jaar hadden we al in ons hoofd om in 1994 een groots pleinactiviteit te organiseren. De 28^e kwam als geroepen, viel precies in het potje. De Opzoomerdag is geen medicijn; het biedt een aantal extra mogelijkheden waar je wat mee kunt. Maar je moet die in de bestaande structuur van werken plaatsen'.

De inzet van de organisatoren is het opzoomeren ook te gebruiken als een start voor een aantal beheeractiviteiten in de wijk.

De Stampioenbuurt, het complex waar Frances woont, is nog niet zo lang geleden opgeleverd. Eind augustus wil een groepje een feest organiseren. Door het opzoomeren is e.e.a. in een versnelling geraakt. Frances: Ik heb ineens gemerkt dat door het opzoomeren er in korte tijd veel gebeurt wat de moeite waard is. Het is net of er een extra stukje aanhangt door de dingen die je kunt krijgen. Een bewoner kreeg 1140 gulden extra voor drie infrarood lampen. En iets voor langs de regenpijpen. Dat heeft hij op zijn eentje gauw nog binnengehaald voor zijn straatje'.

Ze twijfelen. 'Van de ene kant worden er een aantal zaken binnengehaald op beheer, of het nu nieuwe speelwerktuigen of het opzetten van wijkschoonmaakbedrijven of extra bomen zijn, aan de andere kant komt er landelijk een huurbeleid aan waar je u tegen zegt'. Zo'n boom voor je straat versieren is wel leuk, maar kan je er straks ook nog wonen, vragen zij zich af.

Positieve kanten aan het opzoomeren:

- * de vele nationaliteiten in Feijenoord, waardoor je een gevarieerd aanbod krijgt.
- * een van de kinderrijkste buurten van de stad, waardoor je gedwongen bent wat te doen aan de verschillende generaties (zie motto 'Contact tussen generaties').

Negatieve kanten:

- * De bewoners die veel moeilijker hun huis uit te krijgen zijn en meer op zichzelf betrokken zijn
- * De politieke bewustwording. De huurstrijd is begin jaren '80 (landelijk) verloren waardoor het mensen aan politiek bewustzijn ontbreekt. De opkomst van de CD.

Voor de diverse onderdelen uit het draaiboek hebben een beroepskracht en een vrijwilliger zich steeds verantwoordelijk gesteld.

De realiteiten

Het plein

De chauffeur brengt bus 49 bijna tot stilstand en kijkt in het stratenboekje. 'Jalonplein, zegt u, staat er niet in'. Ook een oproep via de mobilfoon levert niets op. 'Bestaat het wel?' vraagt hij indringend. Een medepassagier biedt uitkomst. 'Bij die tent even verderop'.

Eigenlijk is er ook geen plein. Er ligt meer een loze ruimte met aan de ene kant drie kubusflats en aan de andere kant een lange gevelwand van buurthuis en sporthal. Lichte kleuren overheersen. Er is wel degelijk een naambordje: Jalonstraat.

conversatie op het plein

10.00 uur. (Groepje autochtone bewoners)

Vroeger opzomerden we iedere dag. Zo'n enkele dag haalt niets uit. Als we allemaal een straat zouden vegen... Wat bij die loods 's ochtens uit de kelders kruipt. En dan die hondepoep, (lachend): 'laten we eerst de honden opeten'.

Voor de kinderen uit de wijk is het Jalonplein geen witte vlek. Vanuit de basisscholen in de nabij gelegen straten hebben zij zich opgemaakt om naar het plein op te trekken. Blij gezichten en veel gele petjes. De jongeren zullen de tent vaak tot de nok toe vullen. Voor hen is het feest: aerobic, kickboksen, en nog veel meer. Als het programma enkele uren oud is wagen enkelen zich op het podium om een mop te vertellen. 'Zegt de ene aardappel tegen de andere, hoe gaat het met je broer? Nou niet zo goed hij zit in de puree'. De tent klapt.

De tent is als met een navelstreng verbonden met het buurthuis De Dam. De hele dag door is er druk verkeer tussen tent en buurthuis. Daar zijn de toiletten, voor de vrijwilligers en uitvoerders is er volop gratis koffie en thee. De schenkers zijn volhouders. De koffieruimte is een echte ontmoetingsplaats. De hele dag is het er een drukte van belang.

Buurthuis De Dam is een vertrouwde plek. Het ouderenkoor heeft er geoefend voor het opzomerlied. De jongeren van de 'uitdagingen' nemen er deel aan de activiteiten. De vrouwen van het project punt 50 die de dag een modeshow geven, zijn er vrijwilliger.

conversatie op het plein

11.00 uur.

(Geen groepjes te zien om een conversatie op te vangen)

Het wijkkoor dat al 25 jaar bestaat en voornamelijk uit vrouwen uit het dienstencentrum bestaat, staat voor een podium op het plein te zingen. Zij zijn door de harde begeleidende electronica niet te verstaan. Een handjevol belangstellenden kijkt toe. Een omstander: 'mooi hè'.

Ik knoop een praatje aan. Hoe is het om in deze wijk te wonen? Hij woont er al twintig jaar en is er actief.

Een gesprek in flarden. 'Altijd dezelfde mensen die wat doen, rest staat aan de zijlijn... De gemeente kan ook niet alles. Het eindigt niet bij je voordeur... Verloop vormt troep. Minder betrokkenheid bij de woonomgeving... Opzomereren, goede actie, dat is het. We zijn met mensen in gesprek. Hou je trappen nou 's schoon. Eén maal per week de rotzooi opruimen, dat deed mijn moeder ook. Een plas water, vegen, en het oppoetsen van de brievenbus. Ze maken d'r eigen deur niet eens schoon, daar begint de verpaupering mee... Natuurlijk zo'n dag helpt wel. Meestal door de al actieve mensen. Dat is nou het positieve, mensen gaan nadenken hoe het niet moet. Praten met mensen hoe je met elkaar omgaat en met de buurt... Vroeger had ik wel ergernis door het cultuurverschil maar daar ben ik vanaf gestapt'. Het koor is uitgezomerd en lost op in het plein.

Het wijkcafé Sport, een van de deelnemers aan het pleingebeuren, zit op een strategisch goede plek: tussen buurthuis en tent. De eigenaresse heeft een tap geïnstalleerd en een terras opgebouwd. Ze heeft er zin in; krijgt complimenten over haar mooie gele jurk. Voor de gelegenheid zijn er hamburgers ingeslagen. Haar terras zal de dag opvallend leeg blijven. Zij zal later goed de pest in krijgen omdat

een van de particuliere hapjesverkopers bij de kraampjes blikbier voor een gulden verkoopt waar ze niet tegen op kan. 'De organisatie doet er niets aan. Voor mij is dat opzomerer eens maar nooit meer'. Conversaties opvangen valt niet mee, mensen lopen wat rond. Het is ieder voor zich, er zijn weinig pratende groepjes. Even kijken, eten en drinken en dan weer weg. De mensen zijn op doorreis lijkt het wel.

De kinderen gebruiken het plein om in de tent feest te vieren maar voor vele ouderen is het plein, het plein der verzuchtingen. De groepjes die er zijn mixen niet. Het is Surinaams met Surinaams, Turks met Turks, blank met blank, etcetera.

Het Jalonplein bestaat niet echt.

De buurt

10.00 uur (tot ca. 12.30 uur) de straten in.

Omstreeks dit uur ben ik de straten gaan bekijken. In de Nassauhaven zag ik een groepje (allochtone: Surinaams-Indische) mensen hun stoep vegen. Ze vinden zo'n dag leuk, maar het zou vaker moeten plaatsvinden, 1 à 2 keer per jaar bijvoorbeeld. Op deze manier zet het geen zoden aan de dijk.

Er zijn ook meerdere bezems uitgedeeld aan mensen in de straat, zo weten ze, maar zij vegen nog maar met z'n 4-en.

10.15 uur

Andere straten ingelopen. Er gebeurt werkelijk helemaal niets. Er heerst geen opzoomersfeer. Er zijn geen gele ballonnen en gele slingers te zien. Er hangen geen posters. Er zijn weinig mensen op straat. Ik loop verder, naar de Stampioenstraat. Daar zou de actie plaats vinden waar Mevrouw Frances Pennings ons over vertelde. Zij is een oudere (blanke) vrouw, die al 17 jaar in Feijenoord woont. Zij is erg enthousiast. Op 27 augustus organiseert zij, samen met een groepje en i.s.m. het BOF een buurtfeest voor de Stampioenbuurt.

Nu loop ik dus door de Stampioenstraat en er is niemand aan het vegen en er zijn geen versieringen. Ik zie 3 mannen van de plantsoendienst met hun auto de straat inkomen. Ik ga er op af. Wat doen zij hier? Ze gaan een vlonder 'tegen de honden' neerleggen bij één van de toegangen tot het binnenplein van de straat. Er lopen ondertussen wel bewoners over straat met boodschappentassen enz., maar ze lopen er gewoon langs. Alsof het hen niet aangaat.

Ik stond mijn bevindingen op te schrijven en toen kwam er een vrouw op mij af. Ze vroeg aan mij of ik/ze ook iets gingen doen aan het basketbalveldje. Ik zei dat ik er niets van wist. Ze zei dat ze zo'n dag goed vond, maar dat één dag niet veel zou helpen: "ze zouden er een 'seizoenendag' van moeten maken, dus 4 maal per jaar". Zelf veegt ze wel eens, maar anderen doen dat niet veel. Het helpt ook haast niet. Zij is zelf getrouwd met een Marokkaan: "dus geen rascist", maar de Antillianen zorgen voor de problemen hier: die zuipen, hebben harde muziek aan en maken storende opmerkingen. Ook wordt er veel gestolen. Zij laat haar kind van 14 na 7-en niet meer over straat gaan. Het is dus vlg. haar een a-sociale buurt. Niemand bemoeit zich met elkaar. Het is allemaal Turks met Turks, en Marokkaans met marokkaans.

conversatie op het plein

12.00 uur. (Groepje ouderen)

Hoop herrie, niet veel bijzonders hier. Die stokken (bezems) nemen ze mee om deeg te rollen en koeken te bakken. Wij hebben vijftig jaar de straat geboend; als ik nu de straat doe roepen ze of ik de hele straat wil doen. De meesten zijn niet meer op te voeden. Dit is weggegooid geld, moet je kijken wat het allemaal kost. Vrouw met gele pet op: de kleurrijke samenleving, heb je daar een blauw oog bij?

Nu komt er een hele stoet kinderen met bezems en plastic zakken aan, o.l.v. Frances en Martha. Zij hebben de kinderen van het plein geplukt om het binnenplein van de Stampioenstraat schoon te maken en om daar vogelkastjes op te hangen. Ook Eric en een andere jongen (met blond haar) zijn er bij. De volwassenen zijn allen lid van het feestcomité van de Stampioenbuurt en dus al actief in de wijk. De kinderen gaan vegen en het gras schoonmaken: alle vuil van het plein halen. Dit plein ligt naast de Stampioenstraat en heeft twee ingangen: een kleine waar de vlonder is aangelegd en een grote ingang. Op de hoek is een basketbalveldje dat ook zeker aan een opknapbeurt toe zou zijn. Aan de ene kant van het plein kijken huizen (ca. 3 woonlagen) met hun achterkant, balkonnetjes en terrasjes en kleine tuintjes, erop uit.

Het ziet er open en leuk uit. Aan de andere kant van het plein grenzen achtertuintjes van de Stampioenstraat aan het plein. Er zijn twee grasveldjes en er staan nieuwe boompjes en er zijn ook een aantal oude bomen waar de vogelkastjes aan opgehangen moeten worden. Deze buurt, althans rondom het Jalonplein en de Stampioenstraat, ziet er trouwens heel leuk uit. Gerenoveerde en nieuwe huizen. Veel groen en veel open ruimten.

De mensen van de feestcommissie en de kinderen zijn de enige die werken. Er komt later nog één vrouw bij. Vele buurtbewoners zitten op hun terrasjes of leunen over hun balkonnetjes en kijken toe hoe er op het pleintje gewerkt wordt. In de zijstraatjes zie je ook mensen voor hun eensgezinswoningen zitten, het was toen nog lekker weer. Maar ze helpen niet mee en vegen ook hun eigen straatjes niet schoon. De mannen hangen de vogelkastjes op. Er zijn haast niet genoeg bomen. Zij weten niet waarom er juist vogelkastjes moeten hangen en wie met dat idee gekomen is.

Martha, een Surinaamse of Antilliaanse, woont hier sinds november '93. Zij vindt het wel een leuke buurt, maar ze heeft niet zoveel contacten. Bovendien werkt ze hele dagen in het onderwijs. Opzoumer leeft niet zo voor haar. Ze weet er niet veel van. Ze heeft ook niemand van haar burens erop aan gesproken. Ze weet vnl. van het feest van 27 augustus. Zij heeft samen met Frances de kinderen op het plein gehaald, want de volwassenen doen niet mee. Wat haar opvalt is dat vnl. allochtone kinderen meewerken. Op straat zie je ook vnl. allochtonen schoonmaken. Maar misschien zijn er ook haast geen Nederlanders meer in deze wijk. Allochtonen zijn ook van huis uit meer gewend om mee te helpen en aan te pakken, vlgs. haar.

conversatie op het plein

13.00 uur. (bij het graveren van de fietsen; bewoners maken van de gelegenheid gebruik zaken aan de politie door te geven)

Die schuur staat altijd open, zou je moeten dichttimmeren. Politie noteert het huisnummer.

Eric vindt het ook goed dat deze dag gehouden wordt en het zou vaker moeten. Eén keer zet geen zoden aan de dijk. Het feit dat er maar een paar mensen actief zijn, dat hou je altijd vlgs. hem. Mensen zijn ook vaak niet zo buurtgebonden. Je hebt ook contacten in andere buurten en wijken, de buurt betekent niet speciaal iets. In Feijenoord zijn bovendien veel mensen die opnieuw in de wijk zijn komen wonen. Door renovatie en nieuwbouw is het eigenlijk een nieuwe wijk geworden. Er is daarom (nog) geen samenhang tussen de bewoners. Hij is zelf actief, voor het feest. Volgens hem is het best prettig om hier te wonen en absoluut niet gevaarlijk op straat en er zijn ook geen echte grote problemen. Er is in deze wijk vlgs. hem meer onderscheid te maken tussen sociale klassen dan tussen verschillende etnische groepen. Integratie vindt toch wel plaats vlgs. hem.

conversatie op het plein

14.00 uur. (twee ouderen in het buurthuis)

Dat hele opzoumeren, zo overdreven. Waar we 's ochtends langskwamen veeiden ze de rotzooi uit de tuinen zo de straat op.

De 'jongen met het blonde haar' heeft ook niet veel kennis van Opzoomedag. Hij vindt het "fantastisch" zo'n dag: "dan zien ze (de allochtonen) ook eens hoe je Nederland schoon moet maken" Deze jongen vond het goed dat het juist de kinderen waren die schoonmaakten, want daar moet je het van hebben. Hij ziet de dag vnl. in het teken van het schoonmaken van de troep die de Turken er van maken. Volgens hem kieperen ze alles zo maar naar beneden.

12.00 uur

Ik ben weggegaan van de Stampioenstraat en via de Nassauhaven teruggelopen naar het Jalonplein. Er gebeurt nog steeds vrijwel niks in de straatjes. Het kan natuurlijk zijn dat er in de tussentijd wel wat gedaan is. Maar de meeste straten zien er nog slordig uit, met veel papier en rotzooi en veel gras tussen de stenen.

In de Nassauhaven zie ik een (Nederlandse) man vegen en de stenen schoonmaken. Ik ga naar hem toe. Hij zegt dat hij de enige Nederlander is die hier schoonmaakt. Aan de overkant van de straat staat een stel Turkse mannen. Die hebben vlgs. hem de hele stoep aan die kant schoongemaakt. Hij: "dan kunnen ze wel wat zeggen van de buitenlanders, maar die maken wel schoon!" Morgen is het helaas allemaal weer hetzelfde vlgs. hem, het is allemaal geldverspilling.

Daarna ben ik naar de overkant gelopen en heb met de Turkse mannen gepraat. Ze hebben de hele straat schoongemaakt aan hun kant: "dat moet niet door de maatschappij gebeuren, maar door de mensen zelf", vlgs één man. Ze vinden het leuk om in Feijenoord te wonen. Geen enkel probleem!

De pleinverrijking

10.00 uur

De plannen om het plein te verrijken komen in Feijenoord niet goed uit de verf. 'Kunst op het Trafohuisje' gaat door. Trafohuisje? Zeg maar rustig *trafohuis*, nog beter: *trafocomplex*. Een wanstaltig bouwwerk op de Persoonsdam, tussen buurthuis de Dam en Persoonshaven. Wanneer ik er naar toe loop is er nog niemand, maar daar houdt een autootje stil. Dat blijkt Eduard te zijn (met vrouw en kinderen), de fotograaf die volgens afspraak het trafohuisje gaat versieren met foto's, portretten van schoolkinderen. Hij zegt wel een hele tijd nodig te hebben, zeker een uur. Omdat ik hem bij zijn werk niet wil storen, maak ik met hem een afspraak voor een interview na afloop.

conversatie op het plein

15.00 uur.

(Enkele toeschouwers bij de boom waar jongeren een boombank maken.)

Die weddenschap was niet te doen; geen gereedschap, geen goed materiaal, de balk in de grond was niet te voorzien. Jury:'jammer dat het niet gelukt is. Maandag maakt gemeentewerken het af (d.w.z. doet het opnieuw) Zegt dat het elders waar bewoners een speelveldje aangelegd hebben wel gelukt is, zat privégeld bij.

11.00 uur

Ik loop naar het Trafohuis, naar Eduard, de fotograaf. Het is duidelijk wat de bedoeling is. Hij heeft horizontaal, twee meter van de grond, een plank van anderhalve meter bevestigd, waarop zes foto's moeten worden geplakt. Hij is juist begonnen met het uitpakken van de foto's. Prachtige portretten van schoolkinderen. Buiten hemzelf, zijn vrouw en zijn twee kinderen, heeft niemand belangstelling voor het gebeuren. En dat blijft de hele ochtend zo, een volstrekt geïsoleerde gebeurtenis, terwijl het zich toch aan de rand van het plein afspeelt.

12.00 uur

Naar Eduard. Hij is nu klaar met zijn pleinverrijking. Alweer niemand buiten mij, toont voor zijn werk ook maar enige belangstelling. Hij is daar zichtbaar ontevreden over en ik merk dat hij liever niet met mij wil praten. Toch steek ik maar van wal.

Het blijkt dat hij al een jaar geleden bij Opzoomedag betrokken was. Kunstenaars zouden het trafohuis gaan verfraaien. "Maar ik heb verder niets meer van gehoord. Tot ik drie maanden geleden door Marian van Es (pleinregisseur) benaderd werd. Ze had een sponsor gevonden. Mijn arbeidsuren aan deze klus werden niet vergoed, wel de materialen. Maar in zo korte tijd kan je niet veel doen". Ik

vraag wat hij met de portretten wil zeggen. Hij wil de multiculturele realiteit van de wijk zichtbaar maken. Met zes portretten van kinderen van de zevende en achste groep van de basisschool, horend bij de zes meest voorkomende etnische groepen in de wijk. Hij hoopt dat zijn actie een vervolg krijgt in een onderwijsproject 'portretten maken'. Hij of een andere fotograaf leert de kinderen van de hoogste groepen van de basisscholen fotograferen en spoort ze aan van elkaar portretten te maken, die dan allemaal op het trafohuis worden bevestigd. Na verloop van tijd komen er dan zo'n 250 tot 300 foto's te hangen. Dat is zijn droom. Wordt die werkelijkheid?

Ik vraag wat hij nu gaat doen, nu hij klaar is. "Ga je naar huis?". "Nou, ik weet het niet precies, ze (de organisatie) zouden hier nog aandacht aan besteden". We staan er wat verloren bij, de organisatie heeft geen enkel oog voor wat op deze plek gebeurt. Ik neem afscheid van Eduard en loop naar het buurthuis.

15.00 uur

In de verte zie ik verloren de zes foto's van Eduard hangen. Een zwart jongetje staat er een tijdje naar te kijken en loopt dan weer verder.

Uitdaging 1; de kinderspeelplaats

10.30 uur

Op het kruispunt, waar de kinderspeelplaats moet worden aangelegd is niemand. Ik kan wel raden wat de bedoeling is. Als voorwerk heeft de gemeente het grondwerk gedaan. Rond een boompje is een stuk grond afgerasterd. Ernaast liggen houten planken, zandhopen om het terrein verder op te hogen, bouwmaterialen voor houten klimrekken, een stapel verpulverd hout dat als ondergrond dienst moet doen. Verder een grote berg zwarte grond, die uit het voorbereidende grondwerk afkomstig is.

11.30 uur

Weer naar de plaats voor de kinderspeelplaats gelopen. Dat is een allochtonen-aangelegenheid. Zonder enig publiek van volwassenen staan tien jongens in de speeltuinplek de grond te egaliseren. Eromheen hangen wat jongeren rond, vooral meiden die bij de jongens horen. Enkele meiden vegen af en toe met een gele bezem de troep aan die rond de werkzaamheden ontstaat. Ik knoop een gesprekje aan met Erroll, die het gebeuren moet coördineren. Hij is tevreden: "Je ziet dat ze heel gemotiveerd bezig zijn". Dat is wel nodig ook, denk ik, want zo te zien hebben ze een forse klus te klaren. Ik geloof er niets van dat ze dit voor zes uur afkrijgen. Twee jongens op de werkplek komen op het idee om niet langer met de schop, maar met een stuk metalen hekwerk de grond te egaliseren. "Goed zo, boys", roept Erroll, "je eigen gereedschap bedenken".

12.30 uur

Ik ga de laatste stand van zaken bij de aanleg van de kinderspeelplaats opnemen. Ook nu weer geen publiek buiten de direct betrokken jongeren. Hun gemiddelde leeftijd schat ik op vijftien jaar, hun aantal op dertig. Het schiet niet hard op, maar er wordt wel hard aan gewerkt.

14.45 uur

Ik hoor dat de aanleg van de kinderspeelplaats om 14.30 gestopt is. Gemeentewerken zal de klus maandagochtend afmaken.

Uitdaging 2; de boombank

's Middags op het plein blijven hangen. Nog even door een ander deel van de wijk rondgelopen. Daar was werkelijk helemaal niets te merken van Opzomerdag. Daarna ging ik terug naar het plein. Ik kwam terecht bij een groepje Marrokaanse jongeren die heel hard aan het werk waren. Ze moesten een bank rondom een boom plaatsen. Er waren twee mannen van de plantsoendienst bij, helemaal bezweet. Ze zeiden dat de jongens echt keihard gewerkt hadden, maar dat het eigenlijk veel te zwaar voor hen was. Bovendien hadden ze niet de goede materialen. Er lag een balk rondom de boom, onder de grond. Daar moesten ze doorheen, maar ze hadden niet eens een zaag. Later op de middag ben ik weer gaan kijken. Toen stond de bank er, maar vraag niet hoe!. Gemeentewerken zou zelf het karwei maandag afmaken.

De balans

Opzoomeren leefde niet echt in Feijenoord.

In de straten gebeurde niet veel. Geen gele versieringen, geen posters. Een buurtbewoner gaf aan hoe moeilijk het was om überhaupt een poster te laten ophangen in een winkel.

Op het plein waren wel meer versieringen zichtbaar. De bomen die er staan hadden gele strikken om. Vanaf enkele balkons in een flat hingen gele lappen stof naar beneden. Maar een echt 'oranjegevoel' riep het niet op. Je vraagt je af waar het allemaal om te doen was, behalve een wijkfeest houden.

het tentgebeuren sloeg aan. Met de enthousiaste inzet van vrijwilligers, vooral jonge mensen, is er een doorlopend programma gepresenteerd. Ook het wijkdiner na afloop was een groot succes.

conversatie op het plein

16.00 uur. (groepje van vier buurtbewoners die elkaar goed kennen, familieleden?)

Ze noemen het Feijenoord. Geef mij het oude maar. Wij moeten er mee leren leven, nou daar ben je klaar mee. Veranderen doe ik niet meer. Maar, wat doen we eraan?

Waren de veegacties een succes? Weinig mensen waren aan het vegen en schoonmaken. Maar wat is succes? Een oude rot van het kader zei: "succes is het al bij 10 tot 15% en wat er vandaag is opgeruimd ligt er morgen niet meer". En daar zit wat in. De bezem blijkt een enorme symbolische waarde te hebben. Wat er daardoor niet aan (gespreks)stof naar boven komt is enorm.

Hoe staat het met de contacten? Geen nieuwe contacten, voor zover dat te zien was: toch nog steeds Turks met Turks, Surinaams met Surinaams, blank met blank. De allochtonen (Turks met Turks enz.) werkten in groepjes, de (enkele) Nederlander alleen. Enige vorm van spontaniteit troffen we aan op het eind van de dag toen een groepje prachtig uitgedoste Surinaamse vrouwen naast de tent ging dansen. Daar kwamen mensen omheen staan, voornamelijk andere Surinaamse vrouwen, maar ook wel een paar mannen en vrouwen van andere nationaliteiten (incl. Nederlanders). Toen werd het plein even 'plein', een gebeuren waar iedereen zonder aanzien des persoons aan mee kan doen.

Ook niet veel nieuwe contacten tussen de generaties (het thema in Feijenoord), althans voor zover dat op het plein en in de straten te zien was. In het gezamenlijk optreden van het ouderenkoor en het jongerenkoor in de tent kwam het thema overigens wel terug. Muziek kweekt contact.

Verder was het in het buurthuis een komen en gaan van mensen van verschillende pluimage.

Dan het onderdeel 'pleinconversaties'. Op het plein werd weinig in groepjes geconverseerd. Van sommige gesprekken kan je schrikken. De opmerkingen die de mensen maken hebben een behoorlijke racistische ondertoon, maar zijn au fond niet erger dan je elders hoort. We hebben er een gemengd gevoel aan overgehouden. De gehoorde meningen over de wijk zijn fors, op het machteloze af, maar ook weer niet extreem negatief. Als men een scherp oog heeft voor het microniveau, liggen er aanknopingspunten. Van de Opzoomerdag zegt men dat het een goed idee is, maar dat één keer geen zoden aan de dijk zet en dat zo iets vaker moet gebeuren. Op deze manier is het eigenlijk geldverspilling.

Het Opzoomerfeest was vnl. een buurtfeest voor de kinderen. Aan hun gezichten te zien vonden ze het tof. Ze waren in grote getalen aanwezig, althans allochtone kinderen. Hun moeders waren er ook, de vaders vrijwel niet.

Er waren weinig blanken, behalve dan een groot deel van het 'kader'.

conversatie op het plein

17.00 uur. (in buurthuis; echtpaar van tachtig, man actief in het kader)

Over vroeger; ervaringen van hoe het was in de oorlog in Feyenoord. Schoonmaken op de trap is er niet meer bij. Ze hadden ze in hun land moeten houden.

Het lijkt erop alsof de initiatiefnemers weinig moeite gedaan hebben kenbaarheid te geven aan en veel

enthousiasme te kweken voor de Opzoomerdag in de wijk. Het is bij ons als een plichtpleging overgekomen. Degenen die iets deden op die dag waren zowiezo al actief in de wijk. De kinderen waren wel actief maar waren via georganiseerde verbanden (scholen) naar de activiteiten gekomen. Op nieuwe creatieve verbanden van organisaties of mensen die in de dagelijkse praktijk niet zo veel met elkaar van doen hebben, zijn we niet gestoten. De rol die men gemeentelijke instanties aan het eind van de weddenschappen toeschoof, was van het zelfde laken een pak. Waarom stond men er niet op dat de jongeren de weddenschappen zelf konden afmaken? Het zou overigens interessant zijn nader onderzoek te doen naar de oorzaken waarom een aantal uitdagingen nauwelijke uit de verf is gekomen. Pas als dat duidelijk is valt er wat te leren voor de toekomst.

4.4 Opzoomeren in Zuidwijk

Het wijkblad van Zuidwijk staat in de maand mei in het kader van de Opzoomerdag. De voorpagina staat vol met actieve Oppies: Oppie met bezem in de hand, Oppie met bloempot in de hand, Oppie 'in winning position', etc. De meeste lachen, op één na.

Volgens het programma voor de 28e mei gaat het niet alleen om het feest:

"Opzoomeren is zelf de handen uit de mouwen steken" en

"Die dag is Zuidwijk beslist geen slaapstad" en

"Wordt Zuidwijk geel op 28 mei?".

Dat laatste blijkt inderdaad het geval: de Morgensterkerk op het Slingeplein, het torentje van Joachim en Anna op de Slinge, het wijkgebouw de Larenkamp, het bejaardenverzorgingscentrum Zuidwijk en het Seniorengedebouw "de Hietkamp" krijgen een duidelijk geel accent.

Wat is Zuidwijk voor een wijk?

Zuidwijk heeft het imago van een 'slaapstad'. Je treft er veel groen aan. Er wonen 14.000 mensen. Het is ook een relatief nieuwe wijk. De wijk is in de jaren 50-60 gebouwd. Maar als we kijken naar de leeftijd van de bewoners is Zuidwijk relatief oud.

In de beginperiode zijn er veel gezinnen komen wonen, die niet heel jong meer waren. Vanwege de woningnood werd aan deze gezinnen de eis gesteld dat je samen 60 moest zijn en kinderen moest hebben om in de wijk te mogen wonen. Veel mensen die toen in de nieuwe, sjeke wijk zijn komen wonen, wonen er nog steeds. Die groep is inmiddels rond de 65 jaar; die groep, 10 jaar naar beneden en 10 jaar naar boven, is heel groot, duidelijk boven het Rotterdamse gemiddelde. Een tijd lang is de bevolkingssamenstelling heel stabiel geweest: mensen bleven er wonen omdat het zo'n mooie wijk was. De kinderen van de wijkbewoners moesten echter weg omdat er geen woningen vrij kwamen. Die wonen nu in Spijkenisse, Barendrecht of Capelle aan de IJssel. Inmiddels begint dat te veranderen; dat zie je met name in de minder populaire delen van de wijk. De lege plekken worden opgevuld door jonge alleenstaanden, jonge stellen en migrantengezinnen. Het percentage allochtonen in de wijk is ongeveer 10%; veel 'onopvallende' migranten, mensen die al geruime tijd in Nederland wonen en voor integratie in de Nederlandse samenleving kiezen.

Toen de wijk net af was, was het een wijk voor de hoger betaalde arbeiders en het middenkader. Nu wordt het meer een arbeidersbuurt. De groep oudere mensen heeft over het algemeen een werkzaam leven achter de rug; geen kapitalen maar een leuk pensioentje. De groep die nieuw in de wijk komt wonen is vaker werkloos.

De veranderingen leiden de laatste jaren wel tot gevoelens van onvrede, die soms nog net onder oppervlakte blijven; spanningen tussen autochtonen en allochtonen, maar meer eigenlijk nog tussen ouderen en jongeren.

Is in zo'n wijk wel een Opzoomerdag nodig? Niet als Opzoomeren alleen maar iets voor 'achterstandsgroepen' is. Maar wel als je de 'slaapstad' tot leven wilt brengen, wel als je nieuwe verbanden tussen mensen wilt mogelijk maken, wel als je vindt dat ook een nette wijk wel een opfrisser kan gebruiken. We zullen zien wat de mensen in Zuidwijk zelf ervan gemaakt hebben.

De Opzoomerdag.....

9.00u..... de eerste indruk

Het Slinge om half tien. Het is een drukte van belang op het plein. Een kinderkoor, de brandweer, een rockband concurreren om de aandacht van het talrijke publiek. Als we een half uur daarvoor nog op weg zijn naar het plein vrezende we eigenlijk het ergste. We zien veel geel, maar weinig bewoners. Ook in Zuidwijk concentreren bewoners en activiteiten zich nog duidelijk op het Slinge. Het plein is aan

beide zijden afgesloten voor alle verkeer. We zien met name oudere mensen (55+) en jonge kinderen met hun ouders, en bijna geen mensen van 15 tot 25 jaar.

9.30u

Het kinderkoor zingt het Opzoomerlied, maar voor een aantal kinderen is de aanwezigheid van de brandweer toch te verleidelijk. Die deelt gratis gele helmpjes uit en leren de kinderen hoe ze een brand moeten blussen. Een aantal kinderen vindt dat interessanter dan mee zingen. Met het uitgedunde kinderkoor wordt het vervolgens moeilijk om de rockband te overstemmen. Sommige omstanders kunnen het maar moeilijk aanzien:

"Waar zijn al die kinderen? Ze staan allemaal bij de brandweer. Daar zijn ze nu een jaar mee bezig geweest!"

Later, een maand na de Opzoomerdag, praten we met de organisatoren. Ze vinden het geen grote ramp, het was al met al een levendige bedoening. Maar een volgende keer zullen ze er rekening mee houden dat ze activiteiten voor één doelgroep niet gelijktijdig op dezelfde plek moeten organiseren.

Waarover praten zij? Praten mensen op de Opzoomerdag over Opzoomeren? Nee hoor, lang niet altijd.

"Hoe is het met jouw twee knullen?". "Ze zijn groot, alleen de jongste is nog thuis".....

Maar wel of niet over Opzoomeren, de mensen praten met elkaar, dat wel. Soms kankeren ze er ook lustig op los. Bij de brandweer met de spuitende kinderen:

"Wat een verspilling van water!"

Op het plein staat een tafel met tweedehands knuffels. Het plakkaat achter de tafel verduidelijkt het doel ervan. Rotterdam heeft 700 zwerfkinderen. In het centrum van Rotterdam is voor hen het pension Maaszicht geopend. De Opzoomerdag is een gelegenheid bij uitstek om geld in te zamelen door tweedehands knuffels te verkopen. De vrouw achter deze stand vertelt dat ze in de Kampen woont. Dit is een van de drie buurten in Zuidwijk waar het - relatief - slecht mee gaat.

"Ik woon dicht bij een woonwagenbuurt en junks. Dat geeft wel eens problemen, maar we moeten toch met z'n allen kunnen wonen". "Die kleine allochtoontjes, vind ik wel leuk".

Ontmoetingen zijn er ook bij een reuzeschaakspel. Er komen veel Turkse jongeren op af, naast de Nederlandse schaakfanaten. Een Nederlandse heer op leeftijd probeert een Turks jongetje duidelijk te maken dat een paard alleen mag springen. Jong en oud, allochtoon en autochtoon komt elkaar tegen.

In de tent speelt inmiddels de carnavalsvereniging 'de Slingeraars' het toneelstuk Sneeuwwitje; de tribune zit vol. De gele bezems gaan als zoete broodjes over de toonbank. Ze verdwijnen richting straten. Er is werk aan de winkel.

Opvallend op het plein

Ook de Marokkaanse gemeenschap is bij de dag betrokken. Rond een uur of half elf arriveert een Marokkaanse senior op het plein met drie forse, met plastic folie afgedekte, schotels met op het oog zelf bereide gerechten onder zijn arm. Hij zet zijn schalen zonder iets te zeggen op een van de talrijke tafels op het plein voor de kerk. Op de hoek van de tafel zit een bejaard echtpaar dat weliswaar omkijkt bij het neerzetten van de schalen, maar niet of nauwelijks reageert.

Aan het begin van de middag staan de schalen op een tafel onder de ingang van de grote tent op het plein. Aan het einde van de middag, worden de schalen weer ingepakt; twee van de drie zijn nauwelijks 'uitgepakt'. Achterop de fiets verlaten ze het plein, onopgemerkt.

Een mislukte 'privé-uitdaging'? Later horen we hoe de vork in de steel zit. De afspraak was dat de gerechten verkocht zouden worden om een deel van de kosten terug te verdienen. Maar elders op het plein is de taart gratis... Toch zijn de organisatoren tevreden: "Ze wáren er toch maar", zeggen ze. En de verkoop blijkt ook nog mee te vallen. Er moest 250 gulden verdiend worden om uit de kosten te

komen, maar de Marokkaanse meneer kon na afloop nog honderd gulden extra aan de organisatoren overhandigen.

Op een andere plek in de wijk vindt de weddenschap van de jongeren plaats.....

Soms zie je als onderzoeker door de bomen het bos niet meer. We denken de jongerenuitdaging in Zuidwijk te bezoeken, maar als we ons verhaal hebben uitgeschreven horen we dat we de jongerenuitdaging in Pendrecht hebben bekeken. Een foutje van ons, inderdaad, maar daarom niet getreurd. We nemen het verhaal op en we vertellen ook - helaas uit de tweede hand - wat er met de jongerenuitdaging in Zuidwijk is gebeurd. Maar eerst Pendrecht.

Het ontstaan van de weddenschap in Pendrecht

De Passage is een huizenblok met winkeltjes waar geestelijk gehandicapten spullen maken en verkopen, de zogeheten Werkplaats. Doel van de werkplaats is de integratie van gehandicapten in de wijk. Een van de winkeltjes is een theehuis waar gehandicapten koffie en thee serveren aan bezoekers; tevens maken ze gebak en koekjes. Het theehuis heeft een klein terras, daaromheen een braakliggend stuk land. Om het terrein heen staan hoge flats, vlakbij is er een klein winkelcentrum.

Medewerkers van de Passage hebben gevraagd of het in het kader van de Opzomerdag niet mogelijk is het stukje land om te vormen in een theetuin. De gemeente heeft een ontwerp gemaakt met een jeu de boules baan, een kleine zandbak en wat speeltoestellen. De opbouwwerker heeft jongeren in de wijk (die vaak op straat rond hangen) aangesproken met de vraag of ze mee willen doen met de jongerenuitdaging door op 28 mei een theetuin te bouwen. Op die manier komen ze ook in contact met de gehandicapten. De gemeente heeft de jeu de boules baan vooraf aangelegd en de 'puinhoop' omgeploegd. Taak van de jongeren is de tuin verder in orde te brengen (omheining aanbrengen, schelpenpad aanleggen, zandbak aanleggen, houtsnippers, veldje voor de speeltoestellen en het groen/bomen planten).

Er zijn ongeveer 25 jongeren aanwezig. Het plan is dat ze om half elf beginnen, rond half vier klaar zijn en dan met z'n allen naar het wijkdiner op het plein gaan. Er is iemand aanwezig van de plantsoendienst.

De jongeren zijn tussen de 11 en 18 jaar, zowel jongens als meisjes. Enkele meisjes zijn allochtoon. Behalve door de jongeren wordt ook enthousiast meegedaan door enkele geestelijke gehandicapten. In het kader van het festijn zijn alle winkeltjes van de Passage deze zaterdag open.

De jongeren gaan zeer enthousiast aan het werk. Na een uur zijn de contouren van de tuin goed zichtbaar. De jongens zijn bezig met het aanleggen van het schelpenpad; de meisjes met het weghalen van resten onkruid en het aanbrengen van de omheining. De jongeren zijn nauwelijks bereid op te houden met werken voor een koffiepauze. De opbouwwerker is bang dat het tempo te hoog ligt en dat ze veel te vroeg klaar zijn. Met name de ouderen van rond de 60 jaar blijven lange tijd stil staan kijken en genieten echt van het schouwspel. Verschillende buurtbewoners maken foto's of video-opnames.

De reactie van de mensen op de weddenschap is positief, met af en toe een kritische noot:

"Het is hardstikke leuk dat dit gebeurt; het was hier een verschrikkelijke puinzooi";

"Deze jongeren zijn de kwaadsten niet; het zijn met name de 8-13 jarigen die alles kapot maken"; "Hoelang zal dit zo blijven?".

Enkele flatbewoners kwamen speciaal langs om te vertellen dat het uitzicht een stuk mooier was geworden.

Hoewel er ook tegenslag is - de speeltoestellen waren niet gearriveerd - is de klus om half twee al geklaard: zij zijn als eerste klaar met hun jongerenweddenschap.

De jongerenweddenschap van Zuidwijk

Bij de uitdagingen is er altijd sprake van een soort wederzijds profijt. De jongerenwerker, die verantwoordelijk is voor de weddenschap, wil op de Opzomerdag een hangplek voor jongeren realiseren. Dit is een plek die je aanwijst voor de jongeren, waar ze naar toe kunnen en worden weggestuurd door boze bewoners. Hij heeft daarvoor een vaste kern van 6 of 7 jongeren meegekregen.

Het betreft een groep jongeren die het meest tegen de draad in gaat ("recalcitrante jongeren"). Deze jongeren hebben in het verleden op bepaalde plekken van de wijk rond gehangen. Als een bewoner voorbij liep, begonnen ze te schelden; dus mensen waren bang en liepen om als de jongeren daar stonden. Door het initiatief van de jongerenwerker tot het realiseren van zo'n hangplek hebben deze jongeren nu allemaal een functie binnen de jongerengroep. De leeftijd ligt rond de 18 jaar. De beloning is dus die hangplek.

Op de dag zelf hangt op de plaats van de 'hangplek' een groot spandoek. De vergunningen die voor het realiseren van de hangplek nodig zijn, zijn op de dag zelf niet rond. De deelgemeente heeft dit niet rond kunnen krijgen.

11.30u

Trekpleister voor de ouderen was de 'walk of fame'. Zuidwijk dateert van na de oorlog. De bewoners van het eerste uur kennen elkaar nog, en de hele geschiedenis van de wijk is nog te achterhalen. Een aantal prominente Zuidwijkers, ook mensen die vroeger in Zuidwijk gewoond hebben, zetten hun hand of voet in het cement. Veel oud-bewoners zijn speciaal uitgenodigd. De 'reünie' is een succes. Een van de toeschouwers vertelt opgewonden wie de eer te beurt vallen: de oudste huisarts van Zuidwijk, de verloskundige, de wethouder, de voorzitter van de voetbalvereniging Zwart/Wit, de gereformeerde dominee, de hervormde dominee, de oud-voetballer Coen Moulijn en de dragers van de 'Karel de Stoute' penning, een onderscheiding van de deelgemeente. Nee, zelf is ze er niet bij: "Daar heb ik niet genoeg voor gedaan", lacht ze.

Het publiek is erg enthousiast, er wordt 'gekekeld' bij het leven. "Het is net of Rotterdam een vriendelijke stad is", zegt de dominee van de Morgensterkerk.

Een wandeling door de straten

Het opzoomen concentreert zich in de buurten links en rechts achter de kerk. Het gaat met name om stoepen vegen, aanleg van geveltuintjes, bloembakken vullen, trappenhuisverzorging met planten. Veel versieringen aan de huizen maar weinig leven op straat.

De Burgen vormen een actief gedeelte van Zuidwijk. Sinds december 1992 is er een speeltuin door de bewoners zelf aangelegd. Sindsdien is de betrokkenheid van de bewoners bij hun eigen buurt groot,

"je houdt de boel veel meer in de gaten".

Juist door die betrokkenheid zijn niet alle bewoners blij met de Opzoomedag. Waar is zo'n dag voor nodig, vragen ze zich af, we doen het toch al zelf?

.....

De acties in deze buurt bestaan uit (anti)-hondepoepborden, het plaatsen van een wipkip en een bankje bij de speeltuin en een cijferspel met knikker op grasveld en voormalig basketbalveld.

Ze zijn opgezet door een kerngroep van vijf vrouwen opgezet, twee van hen trekken de kar.

Alle bewoners uit de buurt doen mee. Voor migranten is dat een ander verhaal. Zij doen niet actief mee; dat is geen onwil, vertelt een initiatiefneemster, maar voor hun is het onbegrijpelijk dat alles gratis is. Volgens haar zijn ze wel nieuwsgierig en zullen dus ook zeker komen kijken. Volgens de pleinregisseur duurt het wel een paar jaar voordat deze groep actief gaat participeren.

De speeltuin heeft echter ook voor deze groep een ontmoetingsfunctie; ook hun kinderen maken er gebruik van.

Het idee van de hondpoep-actie is bij de bewoners zelf ontstaan. Over dat probleem bestond er al heel lang irritatie. Als we voorafgaand aan de Opzoomedag praten met de initiatiefneemsters blijkt waarom.

Nog geen vijf minuten nadat de hondpoepactie besproken is, komt er een peuter binnen die zegt dat een van de andere peuters in de poep is gevallen.

De anti-hondepoepborden zullen dus goed van pas komen.

De overige activiteiten zijn vooral gericht op de kinderen, omdat het een buurt is waar veel kinderen wonen. Men vindt het heel belangrijk om voor hen wat te organiseren.

De actieplannen zijn ontstaan op Koninginnedag. Alle bewoners van de burgen zaten bij elkaar. Een pleinteamlid liet zien dat er voor de bewoners nog veel meer mogelijk was dan alleen het plaatsen van een wipkip. Ze reageren in eerste instantie met ongeloof: "Kan dat allemaal wel gratis?"; "Zouden we daar nu echt niets voor hoeven te doen?".

Door Koninginnedag is er dus een "spontane actie" ontstaan:

"je geeft elkaar gewoon een seintje en het gebeurt automatisch".

Het organiseren van de actie is vervolgens zonder problemen verlopen. Het enige wat vervelend is, is dat de bewoners heel laat (dinsdagavond 24 mei) te horen kregen of ze alles waar ze om gevraagd hebben ook daadwerkelijk zouden krijgen.

De Opzoomerdag wordt gezien als de manier om "contacten onderling uit te bouwen". Voordat de speeltuin hier werd geplaatst was het "een dooie boel": mensen kwamen elkaar wel tegen, maar dan was het zo van "hé hallo" en weer doorlopen. Nu heb je iets om over te praten met elkaar en dus kom je gemakkelijker met elkaar in contact.

Een andere doelstelling is "zoveel mogelijk mensen actief krijgen in de wijk".

Op de Opzoomerdag zelf zoeken we tevergeefs naar de geplande kinderspellen in de Maldenburg. Wel trekt een spontane actie op het grasveld dat ingeklemd ligt tussen de vier hoge flats van Stoutenburg en Gildenburg de aandacht. Op het met de bekende gele ballonnen versierde grasveld vullen vier bewoners een tiental plantenbakken. Ze hebben een duidelijke voorkeur voor felrode geraniums. Links en rechts van het grasveld wordt met de gele bezem de stoep geveegd. Speelgoed ligt verspreid over het gras. Er vinden kleine ontmoetingen en kennismakingen plaats. Een moeder vraagt aan een buurvrouw: "Hoe heet die van jou? Roy?" Tegen een kind: "Hé, laat Roy ook effe op je auto, ja!".

Tussen de flats schalt de Opzoomerradio. De zon breekt door en een tuinset wordt in elkaar geschroefd. Een oma, leunend op de balustrade van haar balkon op één hoog, kan maar niet genoeg krijgen van het schouwspel.

Ook in de loop van de middag staat op het grasveld tussen Stoutenburg en Gildenburg nog de tuinset; nu voorzien van koffie en pils en omringd door een tiental luid pratende bewoners. De radio staat nog steeds op volle sterkte aan. Het is inmiddels zwaar bewolkt en een stuk frisser; oma is naar binnen.

Het plein voor de openbare school de Kei wordt opengebroken. Kinderen en volwassenen vervangen onder luid gejoel de grijze tegels door felgekleurde.

Lopend via Wildenburg, Ellemare en Boekenrode richting Slingeplein is het al snel muisstil. Links en rechts van de weg staan de felgekleurde tegels onaangeroerd. Een enkele gele ballon wappert in de wind.

Een wandeling door de Velden en Hoeken geeft hetzelfde beeld. Men leeft mee met de Opzoomerdag. Daarvan getuigen de met gele ballonnen en Oppies versierde balkons. Maar er zijn weinig mensen op straat.

De buurt kenmerkt zich door veel groen en water. "Je kunt hier, ook al wonen we in een grote stad als Rotterdam, nog de vogels horen fluiten", zegt een trotse buurtbewoner. Hij maakt zich wel zorgen over de aanleg van de Betuwelijn. Er loopt nu ook wel een spoor, maar daar gaan niet zo heel veel treinen over heen. Dat wordt wel anders met de Betuwelijn; om de tien minuten zal er dan een trein voorbij komen denderen. "Daar ben ik niet blij mee". Nadat ik twee kleine knulletjes terecht gewezen heb omdat ze - "gewoon, zomaar" - spuugden op twee andere allochtone jongetjes, gaat de observatietocht verder.

"Ik vind het eigenlijk maar niks maar ik doe wel mee" vertelt een vrouw met een Opzoomerbezem in haar hand. Ze lijkt er niet echt mee op haar gemak. Opzoomeren heeft hier zo zijn geschiedenis, merk ik. Het plantsoen wordt pas bij gehouden sinds er sprake is van opzoomeren.

"We hebben zó vaak gevraagd of ze het gras bij wilden houden, maar daar werd toen niet naar geluisterd. Nu kan het opeens wel allemaal, onbegrijpelijk".

Het gevaar dat het bij deze dag blijft is volgens deze buurtbewoners groot.

Doordat de kinderen via de scholen sowieso mee doen aan de Opzoomerdag, kunnen de ouders niet achterblijven. We spreken een vrouw wier kind op een gegeven moment ergens in de wijk moest gaan vegen:

"Ik ben nogal gek mijn kind te laten vegen bij iemand die het zelf verdomt".

Door de school werd ze echter over haar standpunt benaderd. Ze moest haar kind toch maar mee laten doen aangezien de school betrokken was bij de Opzomerdag.

Haar man valt haar bij. "Kijk", zegt hij,

"Als het goed is brengen ouders hun kinderen zelf bij dat ze zuinig moeten zijn op hun omgeving; niet zomaar rotzooi ergens weggooien. Tenminste zo voed ik mijn kind op; daar heb ik geen Opzomerdag voor nodig".

Het ziet ernaar uit dat toch de meeste mensen zich op het plein bevinden. En we hebben de indruk dat de groep ouderen voornamelijk passief is op deze dag. Ze vinden de dag wel leuk, maar zien het meer als de verantwoordelijkheid van de jongere generatie. Zij hebben hun buurt altijd al schoon gehouden.

Een oudere vrouw:

"Ik doet zelf niet mee met bezemen; bij mij is het altijd schoon. Het is goed dat iedereen eens wakker geschud wordt; ik zag net weer een kartonnen doos op straat liggen en dacht nog, waar is dat nou weer voor nodig?"

Een groepje jongeren uit de leeftijdsgroep 15-25 jaar, die ondervertegenwoordigd is in de wijk zegt tegen elkaar:

"Laten we de stad in gaan, misschien is daar wat te doen".

Benieuwd als we zijn naar de officiële opening van de jeu de boules baan, gaan we terug naar het plein.

15.00u

Opening van de jeu de boules baan. Een man in trainingspak legt aan een handjevol mensen het spel uit. Evenals bij de 'Walk of fame' zijn ook hier de toeschouwers overwegend 55-plussers. De overige toeschouwers, zittend op de bank met inscriptie '28 mei 1994' zijn leden van de jeu de boules club 82. De 'klusjesman' van Zuidwijk vindt de jeu de boules baan zonde; deze wordt toch niet gebruikt. Bovendien is er een jeu de boules baan bij het korfbalveld.

"Ze hadden er beter een bij het bejaardencentrum kunnen plaatsen".

Een jeu de boules clublid is een stuk enthousiaster over deze nieuwe activiteit op het plein:

"Kunnen we hier doen op zondagmiddag met de hele straat".

16.30u

Het driegangendiner voor 200 opzomeraars wordt geserveerd in de grote zaal van het wijkgebouw de Larenkamp en is verzorgd door de Pameijer Stichting voor gehandicapten. Aan het diner hebben een aantal Turkse vrouwen via het Clubhuis Phoenix mee gewerkt. Toen bekend werd dat de Stichting Oosters wilde gaan koken is er contact gezocht met de contactpersoon van de Turkse vrouwen.

Aan het eind van de middag en van ons Latijn drinken we nog een drankje in het wijkgebouw. Proost Zuidwijk, het was een leuke dag!

Conclusies

Volgens twee organisatoren is Zuidwijk een mooie, maar saaie wijk. Door de opzomerdag is er eindelijk weer eens wat gebeurd.

De opzomerdag heeft in deze wijk een heel duidelijke ontmoetingsfunctie; verschillende bevolkingsgroepen ontmoeten elkaar. Bijvoorbeeld jong en oud en allochtoon en autochtoon ontmoeten elkaar. Al met al positieve consequenties van zo'n dag. Volgend jaar wil men weer iets dergelijks gaan organiseren. Nu eerst met vakantie en in september wordt de draad weer opgepakt.

4.5 "Mensen praten weer met elkaar", Laten we eens een balletje opgooien *Over Opzoomeren in Bergpolder*

DE BERGPOLDER IN ACTIE

'Mensen praten weer met elkaar.' Dat was het eerste flard van een gesprek, dat we opvingen op de Noorderhavenkade, het plein of beter het park, dat centrum van het Opzoomergebeuren in Bergpolder is. Toen wij half tien aankwamen op het plein (Noorderhavenkade, een plantsoen), gingen juist 1000 ballonnen de lucht in. Het kinderkoor werd opgesteld en trad om kwart voor tien op met het Opzoomerlied. Om tien voor half elf ging de muziek 't Zootje' de wijk in. Het is zaterdag 28 mei 1994.

a. De wijk Bergpolder is opgedeeld in vier gebiedjes, met ieder een eigen problematiek:

- In Bergpolder Zuid is de stadsvernieuwing eindelijk opgestart nadat het jaren uitgesteld was. Door bezuinigingen zijn veel stadsvernieuwingsprojecten in de wijk buiten de boot gevallen. Bij de bewoners heerst frustratie hierover. Dit heeft tot gevolg dat er nauwelijks Opzoomerbereidheid was. De Savornin Lohmanlaan springt er uit, daar grijpt men de kans aan om mee te doen.
- Bergpolder Noordoost is net klaar met de stadsvernieuwing.
- In Bergpolder Noordwest zou stadsvernieuwing komen. In samenspraak met de bewoners is dat echter afgeblazen. Daarvoor in de plaats is 'intensief beheer' gekomen. Stadsvernieuwing zou betekenen dat er 12 miljoen genvesteerd zou worden na 2000. Ondertussen liep dit gebied leeg. Oudere mensen verlieten de buurt en ook gezinnen met kinderen trokken weg. Dus moest er nu wat gebeuren: beter een half ei dan een lege dop. Voordelen hiervan zijn: betaalbare huren, dicht bij het centrum, bij uitvalswegen en scholen. 'Intensief beheer' houdt in dat er particuliere woningverbetering plaatsvindt, dat er straatactieplannen (het Opzoomerprogramma haakt hierop in) zijn, het straatmeubilair wordt verbeterd, de bewoners zich organiseren tegen de 'drugspannen' en ook de gemeentelijke diensten onder druk worden gezet om de problemen aan te pakken.
- Bergpolder Van Maanen met het zwembad dat keer op keer gesloten dreigde te worden. Dit zwembad is een trefpunt voor de wijk. Ook maken veel scholen er gebruik van. Dit deel van de wijk is het minst betrokken bij 'Opzoomeren'.

De deelwijken Bergpolder Noordoost, Bergpolder Noordwest en Bergpolder Van Maanen, zijn in de jaren dertig gebouwd; alleen Bergpolder Zuid in de jaren twintig. De woningen zijn erg gehorig, de woontechnische kwaliteit is slecht. De druk op het gebied is groot: de woningen zijn erg klein. In een deel van de wijk staan 190 woningen per hectare en dat betekent de grootste dichtheid in Rotterdam. Het idee 'intensief beheer' komt op vanuit de angst voor verloedering. Er is sprake van veel mutatie. In de wijk komen nieuwe groepen: studenten (kamerverhuur) en éénpersoonshuishoudens (alleen 's-avonds thuis). Er zijn geen grote migrantengroepen. Stadsvernieuwing zou woningen samentrekken: dat gebeurt nu niet meer, dus trekken gezinnen weg.

Er heeft dientengevolge een verschuiving plaatsgevonden in de taken voor het opbouwwerk: eerst was er sprake van stadsvernieuwing en inspraakbegeleiding en zou men later het beheer onder de loep nemen. Nu is juist de samenlevingsopbouw heel belangrijk.

b. Draagvlak bij bewoners

- Bergpolder heeft van oudsher geen actieve bewonersorganisatie. Het maakt deel uit van de Deelgemeente Noord, die het zeven jaar geleden voor elkaar kreeg, dat er in Bergpolder-Zuid aan stadsvernieuwing werd gedaan. De Deelgemeente heeft ook nagedacht over de vraag wat er voor en met de bewoners van een stadsvernieuwingswijk gedaan moest worden. Van daaruit is er gewerkt aan kadervorming in de buurt. Eerst gebeurde dat in Bergpolder-Zuid, later in de rest van de wijk. De aandacht ging daarbij uit naar toekomstingrepen. Het opbouwwerk kreeg de opdracht om te bekijken hoe bewoners zelf aan plannen rond dagelijkse zorg, overlast en het verdwijnen van voorzieningen vorm konden gaan geven. De bewonersorganisatie is weliswaar niet spontaan ontstaan en vormt geen afspiegeling van de bevolking, maar heeft niettemin een bestaansrecht verworven. De bewonersorganisatie bedenkt waar ze actie zou moeten ontwikkelen. Het zijn individuen die samen met de beroepskrachten een visie ontwikkelen. Ze hebben geen achterban en kunnen dus ook wel teruggefloten worden, juist omdat ze een visie ontwikkelen zonder de bewoners van de wijk echt te vertegenwoordigen.
- Ook in deze wijk is het Opzoomerproject van bovenaf gedropt. Opbouwwerkster Addie Bergwerff en beheermedewerkster Jet de Jonge hebben in eerste instantie het project in de informatieperiode in de bewonersorganisatie ingebracht en die stond er positief tegenover. Ze zijn meteen ook begonnen instellingen aan te spreken en dat is gelukt. In het pleinteam draaiden dan ook mensen van de bibliotheek, het zwembad, de beheercordinator van de deelgemeente, de wijkpolitie, de migrantenwerker, de scouting en andere vrijwilligers mee. De anonimiteit in de buurt is groot, maar dat blijkt juist motivatie op te leveren om met Opzoomeren mee te doen. Men merkt dat het toch leuk is om andere mensen te leren kennen. Er was immers eerst geen podium, nu met Opzoomeren wel. Overigens is er rond het zwembad, de sporthal en de bibliotheek wel enige ontmoeting van mensen met elkaar mogelijk. Bergpolder Noordoost is het meest 'Opzoomerminded'. De stadsvernieuwing, voorzover daar sprake van was, is daar af en de meeste bewoners zijn erna teruggekomen. Het accent voor het Opzoomeren ligt op het buitengebeuren, het groen en het op gang brengen van burengevoel.
- Aan het Opzoomeren zijn een positieve en een negatieve kant te onderscheiden. Er kan nu opeens van alles gebeuren. De gemeentelijke traagheid wordt doorbroken. Een negatief aspect is dat Opzoomeraars **avant la lettre** cynisch worden. Nu kan opeens wel van alles aangepakt worden. Ook is er door de 'geelkoorts' minder aandacht voor reguliere zaken. 'Intensief beheer' wordt bijvoorbeeld vertraagd door het Opzoomeren.

c. Opzoomer-actiepunten

1. onze straat: de Savornin Lohmanlaan

In de wijk Bergpolder hebben zich 25 straten opgegeven om mee te doen aan Opzoomeren. De pleinregisseurs hebben voor ons de Savornin Lohmanlaan uitgezocht. Deze straat springt eruit, omdat ze zich uitbundig presenteert. Buren en partners zijn erbij betrokken (10 mensen). Deze straat is in Bergpolder Zuid. Overigens was het zo dat deze straat een vanuit de woningbouwvereniging Woongoed opgezette bewonerscommissie had. Deze bewonerscommissie was gemotiveerd bezig, maar is uiteindelijk stukgelopen op de onwil van de woningbouwvereniging Woongoed om bijvoorbeeld drugspannen aan te pakken. Mensen die in deze bewonerscommissie zaten zijn nu actief met het Opzoomeren bezig.

Twee bewoonsters, de dag tevoren:

'Ik word helemaal gestoord van dat Opzoomeren. Kijk ik woon in een kort straatje met een portaal met vier deuren en als je naar buiten kijkt ziet het er grauw uit. Ik ben met de buurvrouw gaan praten en we hebben op eigen kosten planten naast de deur de deur gezet. De coördinator van woningbouwvereniging Woongoed maakte ons attent op dat Opzoomeren en toen zijn we al de mensen langs gegaan. Want als we er een vergoeding voor krijgen en we hoeven het zelf niet te betalen, dan is dat mooi meegenomen. De bellenpanelen waren bijvoorbeeld beschadigd en ze vervangen door nieuwe was te duur. De plateaus zijn geleverd. Voor zaterdag hebben we slingers gekocht.'

'Mijn buurvrouw is initiatiefneemster geweest. Ik woon in een keurige wijk, maar je ziet de verpaupering toeslaan. De geveltuintjes is een initiatief rond Opzoomerdag. We gaan naar de Noorderhavenkade gele bezems halen en pakketten voor geveltuinen. Ik weet niet wat er precies in zit, maar dat zien we dan wel. De burens hadden eterniet plantenbakken en die hebben we neergezet op de plateaus. Dat was een initiatief van ons zelf. Van woningbouwvereniging Woongoed hebben we nieuwe bellen gekregen en verf om de beschadigde panelen op te verven. Dat doen we dan zelf. We hebben een verrassingspakket gekregen met ballonnen, die we in de bomen hangen en gele slingers. Er zitten ook gele petten bij, maar dat spreekt me persoonlijk niet zo aan. We hebben de vensterbanken schoongemaakt. Het is een enig gezicht. Door ons is de hele Savornin Lohmanlaan aan de slag gegaan. Zo komen op het laatste stuk speelwerktuigen voor de kinderen. Na de 28ste willen we het ook bijhouden. We hopen dat het beklijft, al heb ik er soms een hard hoofd in. Er zijn mensen die niet meedoen, maar daar springen we dan maar voor in.'

In de Savornin Lohmanlaan worden op de Opzoomerdag geveltuintjes aangelegd. De bewoners uit alle vier de portieken doen mee. Er wonen hier veel ouderen; sommige mensen wonen er al dertig jaar of langer. Met name oudere vrouwen zijn actief in deze straat. Er waren twee initiatiefneemsters, die de rest enthousiast hebben gemaakt. Daaronder een vrouw, die er al 47 jaar woont en er drie kinderen heeft grootgebracht. Opzoomerdag doet haar qua sfeer een beetje aan vroeger denken, aan Oranjefeesten of aan het samen sneeuw ruimen in de winter of met z'n allen gaan schaatsen. 'Dit is de allereerste keer in al die tijd, dat ik hier woon, dat we iets doen voor de straat en dat we daar met een heel clubje aan meedoen.' Niet iedereen uit de straat doet mee, maar wat staat tegenover, dat iedereen aan het plaatsen van bloembakken boven de portieken heeft mee betaald. Zegt een mevrouw van een jaar of 35. Zij komt zelf uit Indonesië en het viel haar op dat de mensen vooraf niet in de eigen taal geïnformeerd werden.

Een meneer klaagt over overlast en onveiligheid, 'maar gelukkig zijn de mensen die hun best willen doen om het hier goed te houden nog in de meerderheid.' Hij ruimt regelmatig de binnentuin een beetje op, zoals plastic zakken, die van het balkon afwaaien. Het is net als met graffiti, als je het niet steeds weghaalt wordt het steeds erger. Bovendien als anderen je zo bezig zien, stimuleert het hen ook om de boel netjes te houden.

Bij de voorbereiding in het buurtcafé waren alleen maar Nederlanders. Dat was niet goed, integratie was toch ook een doel. Je hebt een heleboel wollen sokken figuren die zeggen dat multicultureel toch moet kunnen, maar dat gaat zo maar niet.

Ook een jongen van een jaar of 25 doet mee. Hij zegt: 'Het is niet goed dat Rotterdam er nu de stekker uittrekt. De gemeente denkt dat ze er nu zijn, maar het gaat nu pas beginnen. De gemeente moet blijven investeren. Bijvoorbeeld niet, zoals hier nu in een deel van de buurt gebeurt, de stadsvernieuwing op een laag pitje zetten.' De Woningbouwvereniging moet een beter beleid voeren. Circa tien jaar geleden was het zo dat de voormalige eigenaar woningbouwvereniging Patrimonium - thans woningbouwvereniging Woongoed - niet goed opleette en er op een gegeven moment 6 drugsdealers in een blok woonden. Ook nu nog zitten er een paar dealers. 'We proberen het hoofd boven water te houden, maar dat kan niet zonder goede steun en beleid.' Een Boliviaanse bewoner, druk bezig met het fotograferen van de Opzoomer-actie: 'Het was op een gegeven moment zo erg dat

ze op de hoek stonden te vechten om het spul. Waar het op neerkomt is dat de solidariteit weer moet groeien. We moeten meer mooie dingen doen tegen de slechte dingetjes. Alleen politie is niet genoeg.' Hij bedoelt: we moeten zelf dit soort dingen als Opzoomeren blijven doen.

Een andere beleidsfout die ze de woningbouwvereniging aanrekenen is het inschakelen van een bedrijf dat de trappenhuizen schoonhoudt. Het resultaat is slechter dan wanneer ze het zelf deden. Bovendien krijg je bij sommigen nu zoiets van effect van verantwoordelijkheid ontnemen voor het schoonhouden van je eigen woonomgeving, deze lui zeggen dan, we betalen er toch voor, nu hoeven we zelf niet meer te doen.

Op onze vraag of ze er mee door gaan, antwoorden de bewoners ja, Een portiek heeft het plan om het trappenhuis aan te kleden met planten. In de zomer willen ze een barbecue organiseren.

2. *De pleinverrijking*

In september 1993 was er geld om de Noorderhavenkade op te knappen. Het park had een Opzoomerzegel van Sociale Vernieuwing gekregen (ter waarde van f 3000,-). De bewoners hadden het initiatief genomen om een hondepoepvrij deel in het park te maken. Met onderhoudsgeld en het geld behorend bij de Opzoomerzegel werd op een bewonersvergadering genventariseerd wat er voor het park verder aangeschaft moest worden. Men sprak op de vergadering over veiligheid, een Petanque-baan en groen/planten. Ook speelde al eerder een leefbaarheidsenquête over verkeersveiligheid. Op basis daarvan werd een verkeerscirculatieplan door de gemeente opgesteld. De plannen en ideeën worden de aanzet voor de twee pleinverrijkingsobjecten: De Petanque-baan en de Veiliger Noorderhavenkade. Er komt een bewonerswerkgroep Pleinverrijking, die in samenwerking met de Beatrixschool en de Beheercordinator. Bergpolder de voorbereiding en uitvoering ter hand neemt.

Op 28 mei ligt de **Petanque-baan**, aangelegd door gemeentewerken op basis van plannen uit de buurt, er keurig bij. Op boomplantdag is de haag geplant met medewerking van de scholen. De baan wordt feestelijk geopend en het toernooi telt een veertigtal deelnemers van diverse pluimage. "Hoe vaak zou er al geoefend zijn?" vragen wij ons af, want het spelen loopt gesmeerd. Vier vervolgtournooien staan ingepland tot en met juni 1995.

De **Veiliger Noorderhavenkade** ligt er 's morgens nog wat kaaltjes bij. Al zijn de drempels en plateaus gerealiseerd. Op Opzoomerdag komt de aankleding. De "markeringsactie" zou worden uitgevoerd door kinderen van de Beatrixschool onder leiding van kunstenaar en wijkbewoner Chris Ripken, maar die is die dag helaas ziek. Er worden kunstwerken gemaakt voor aan de lichtmasten, op oversteekpunten komen "OPPIE voetstappen" en in samenwerking met gemeentewerken gaan er paaltjes de grond in. Het lag in de bedoeling om later in 1994 de markeringsacties te herhalen, dus de OPPIE-voetstappen komen nog. Organisatoren en Beatrixschool zorgen voor het beheer. Bovendien komt er een verkeersplein op en naast het schoolplein.

3. *Jongerenuitdaging*

De 'uitdaging' wordt door Jongeren-captain Frank Aalse van het buurthuis getrokken. (Er zijn geen probleemjongeren in de wijk). De jongeren hebben er zelf wat aan dat het zwembad opgeknapt wordt. Het voortbestaan van het zwembad is onzeker. Door een Opzoomeractiviteit aan het zwembad te koppelen komt er publiciteit voor het behoud van het zwembad. Tot in de speciale 28 mei editie van de buurtkrant Bergpolder gaan de organisatoren er vanuit dat het goed zit en minstens 25 jongeren van 13-21 jaar het Van Maanenbad in het Opzoomerzonnetje zullen zetten. Maar het plan mislukt. Voor deze uitdaging komen slechts enkele jongeren opdagen, ondanks de beloofde zeiltocht op de Maas.

d. **De gebeurtenissen op het plein**

Onderweg naar het plein vallen de vele grote Opzoomerposters op. Winkeliers en particulieren hebben ze achter de ruiten opgehangen.

Twee actieve bewoonsters introduceren het 'straatgebeuren': ze vertellen dat er betonnen plantenbakken bij hen in de straat waren neergezet van wel 500 kilo per stuk. In deze plantenbakken worden vandaag plantjes gezet. Ook rond de bomen worden planten neergezet. Overigens hadden de bewoners de hele straat versierd met gele ballonnen. De vrouwen van de Schieweg nemen achter de microfoon de gelegenheid te baat om de hele buurt te bedanken voor de klus die ze tot nu toe geklaard hadden. Het is fijn dat heel veel burens elkaar zo hebben leren kennen.

Elske Schreuder, dagelijks bestuurslid van de Deelgemeente Noord en beschermvrouwe van het plein, spreekt. Opzoomen is geen bezuinigingstruc, zegt ze. 'De overheid gaat door en de bewoners gaan door!'

Er zijn veel activiteiten voor kinderen op het plein: hindernisbaan, pannenkoeken bakken, kinderboerderij, pony-rijden, springkussen, optreden wijk-kindertheater (een stuk dat de kinderen uit de wijk zelf hebben ingestudeerd. Het heet 'Dromen...').

Dromen zijn bedrog.
Zeggen ze.
Dromen zijn niet echt.
Zeggen ze.
Dromen kunnen heel mooi zijn.
Dat zeggen ze niet.

Zes buurtkinderen speelden rond het thema 'leven in je droomwereld'.

Ze gaan met slaapzak en teddybeer buiten slapen. Al gauw verschijnt er een fee, die de kinderen meeneemt naar een zonnig weideland, dat onder de tonen van het 'We zijn vandaag zo vrolijk' - lied van Herman van Veen tot leven komt. Wanneer de kinderen in hun slaapzak buiten weer wakker worden, blijkt de fee bij elk kind een zakje zaaigoed te hebben achtergelaten.

Er is een poppentheater en een demonstratie volksdansen (natuurlijk ook voor de volwassenen). Op het plein lopen toch zeker zo'n 1000 mensen rond, soms meer, soms minder omdat veel bewoners in de ochtend, nadat ze hun spullen (bezem, planten enz.) hadden opgehaald bij de 'centrale uitgiftepost', naar hun eigen straat zijn gegaan. Bij de informatiebalie waar de vrijwilligers hun dinerpassen e.d. kunnen ophalen is het druk. Opzoomer-artikelen als petten (zelf een hond liep er mee, participatie van mens en dier) en t-shirts worden ook uitgedeeld en verkocht.

Enkele eigenaar-bewoners vertellen dat in de Luzacstraat veel studenten wonen. Dat is een vlottende bevolking. Waarom zou je dan iets doen als je over een jaar toch weer weg bent? Via een vereniging van eigenaren die de helft van het blok bewoont, heeft het opbouwwerk wel een ingang voor Opzoomen in de straat gevonden. Een eigenaresse heeft alle bewoners in de straat benaderd of ze mee willen doen. De Scouting heeft een belangrijke plek in de Opzoomerorganisatie. Een aantal 16-jarige jongens van Scouting vertellen dat zij deze dag toch wel iets kneuterigs vinden hebben. Een soort Koninginnedagsfeer. Toch denken ze dat er wel een bewustwording op deze dag optreedt. Het slaat misschien wel aan. De samenhang van de mensen wordt aangewakkerd. Een volgende keer zullen ook de mensen die nu afwachting toekijken wel meedoen. De Scouting voelt zich betrokken bij wat er in de wijk gebeurt.

Bij de 'jongerenuitdaging' zijn deze jongens van Scouting niet betrokken. Het repareren van het plein voor het zwembad is georganiseerd vanuit het buurthuis. Achteraf blijkt, zelfs nadat er nog via de microfoon een dringende oproep was gedaan, dat er maar zes jongeren beschikbaar waren. Waarschijnlijk heeft de jongerenwerker zijn taak te licht opgevat. Overigens zijn er in deze wijk niet zoveel jongeren. De opbouwwerkster geeft toe dat de 'uitdaging' is mislukt.

Twee mensen van aan de Slag in Noord (SWIN) zijn feestelijk uitgedost op zoek naar banen bij de

winkeliers. Ze hebben alvast sollicitatiebrieven bij zich van:

- Olcay Akkoyun;
- Cedriëlla Koeiman;
- Anielkoemar Mangal en
- Wendy Meertens.

En om 13.00 uur zijn er 5 vacatures binnen.

Het feest zelf ('de bruisende tent') is goed georganiseerd. Overigens is er ieder jaar een dergelijk feest in de buurt. De organisatoren van de jaarlijkse feesten hebben hun kennis met andere actievelingen gedeeld en daardoor loopt het nu zo goed. Een van de organisatoren hoopt dat van deze nieuwe mensen een aantal de 'oude kern' zal komen versterken.

Naast het gevoel dat deze dag een 'verbroedering tussen de mensen' oplevert staat de vraag of de gemeente financieel voordeel heeft van deze dag. Dat zou een keerzijde van de medaille kunnen zijn. De mensen zijn actief bezig zijn, wat een meerwaarde geeft aan deze dag (het blijkt dus toch meer te zijn dan een koninginnedag). De vraag blijft of de gemeente niet van alles afschuift.

Maar men moet erkennen: de twee pleinverrijdingsobjecten zijn gerealiseerd met hulp van de gemeente. Daarom kunnen ze vandaag feestelijk worden 'geopend en aangekleed'.

HET OPZOOMERPROCES: kanttekeningen, tips en ideeën

De voorbereiding: buurtkrant Bergpolder, die huis aan huis wordt verspreid vervult een centrale plaats. Het februari nummer nodigt iedereen uit:

- * voor de drie 'Opzoomer mee' informatie-avonden. Het kaartje laat zien: ze zoeken de wijken op en organiseren de informatie-avonden centraal;
- * vorm een trio per straat, kies uit het Opzoomermenu, zo luidt een andere oproep;
- * kinderen van 8-10 jaar worden gevraagd mee te doen aan een optreden in de bruisende tent;
- * mannen met spierballen kunnen helpen bij het opbouwen en afbreken van de grote tent;

Nog twee kranten verschijnen hierna, de laatste vlak voor 28 mei. Maar hoeveel mensen lezen de krant en reageren spontaan? In ieder geval is er niemand gepasseerd, hoort iedereen erbij. Je hoeft niet anoniem te blijven als je dat niet wilt, tenzij je geen nederlands kent of niet kunt lezen. Een buurtbewoonster heeft gelijk, in andere talen is geen oproep geplaatst. Zouden de turkse en marokkaanse bewoners wel benaderd zijn via persoonlijke kanalen? De pleinregisseuse vindt het een manco, dat die groepen zo weinig zijn aangesproken om aan het opzoomeren mee te doen.

HULPBRONNEN: kennis, invloed en (financiële) middelen

Er is op veel manieren beroep gedaan op deze hulpbronnen. Wat voorbeelden.

- de Technische School is ingeschakeld voor het plaatsen van lichtbolletjes;
- de kinderkunstclub schildert de decors voor het 'Dromenspel';
- de Scouting krijgt alle kans zich actief te presenteren: als muzikale wekker en organisator van onder andere hindernisbaan, touwbrug en pannekoeken bakken. Zij kunnen laten zien waar ze goed in zijn en iedereen kan meedoen;
- de politie is actief met drugsbestrijding, verkeer, milieu en horeca voor het veiliger maken van de wijk;
- er zijn overal vrouwen zijn te zien: bij de koffie in de tentjes, als regisseuse, als beschermvrouwe, in de Savornin Lohmanlaan;

TIP: Opzoomeren is van iedereen, jong-oud, man vrouw, zwart bruin en blank. Deze "brede" deelname zal aandachtspunt moeten blijven om te voorkomen dat Opzoomeren - witte-vrouwenzaak wordt

- de voorzitter van de VVD fractie (Deelgemeente) treedt op als *goochelaar* ;
- het bedrijfsleven sponsort in geld en natura: wat over is wordt via loterij en *rad van avontuur verspeeld*.

TIP: Zouden potentie en mogelijkheden van winkeliers niet veel groter zijn, als hun ideeën kansen krijgen? Ze hebben zelfs vacatures, zo blijkt als twee projectleiders van 'Aan de slag in Noord' daar op creatieve wijze naar vragen.

Wanneer doen mensen mee als:

- ze persoonlijk worden gevraagd;
- geld en goed ter beschikking staan. Twee dames uit de Savornin Lohmanlaan die de moed hadden opgegeven kwamen toch weer in actie toen woningbouwvereniging Woongoed geld beschikbaar stelde voor nieuwe panelen en Gemeentewerken kwam met straatmenu;
- wordt aangesloten bij eigenbelang en eigen wensen (Petanque-baan) en veilig verkeer Noorderhavenkade zijn schoten in de roos;
- ze de kans krijgen zich te presenteren en actief mee te doen (Scouting, gehandicapten-sport, Marokkaanse vereniging);

TIP: Interessant zou zijn te weten waarom er door gehandicapten een sport wedstrijd werd gespeeld. Gewoon omdat ze er bij horen of omdat er naar gekeken moest worden. Drie keer omroepen: mensen ga kijken de gehandicapten spelen (en niet b.v. ga pannenkoeken bakken) - en er is geen kip - geeft aureool van zieligheid.

- als het Opzoomeren niet naar de andere doorslaat en de eenheid in verscheidenheid verloren dreigt te gaan. Een straatbewoonster vindt, dat je over verschillen moet kunnen blijven praten.

TIP: Zoek contact met wie er nu (bijna) alleen tegen aan ging: in de straat, bij het zwembad of als illegale activiteit (een aantal te laat aangemelde straten deed toch mee). Door 28 mei zijn er nu misschien maatjes te vinden. Zei niet 76 % van de niet Opzoomeraars dat Opzoomeren door moest gaan? (Persbericht OOI) En onze nederlandse bureaucratie (te laat aangemeld - geen kans!) past die wel bij bijvoorbeeld het meer bij de dag leven van andere culturen?

TIP: Het zat niet goed met de jongeren uitdaging en je werft ze zeker niet op 28 mei via de microfoon. Een flexibeler aanpak via Marokkaanse groep, de Scouting of via het badpersoneel en de zwimmers had misschien geen 25 jongeren opgeleverd maar wel een club van mensen die er aan ging staan. "Ken niet bestaat niet". Is motivatie voor de zwembadaanpak nu weg? Dan is

Bergpolder Van Maanen nog verder weg geraakt van Opzoomeren.

Nieuwe samenwerkingsverbanden en ontmoetingen

- * De produkten van de pleinverrijking houden het Opzoomerproces gaande. Het ene gericht op volwassenen het andere op kinderen. Voor beide geldt dat de voortgang is vastgelegd, de betrokkenheid vrij groot is en de deelname multicultureel. Dit laatste zeker bij de kinderen. Enkele moeders vinden dat de waarde van de school(plein) activiteiten is " kinderen zien dat ze allemaal samen wat doen".
- * In de *Opzoomerstraten* snijdt het mes aan twee kanten: activiteit in de straat geeft verfraaiing die blijvend is en straatgenoten leren elkaar kennen. De een versiert en de ander poot plantjes en een derde betaalt mee.
- * Bewoners in de Savornin Lohmanlaan bleken ontevreden over het schoonmaakbedrijf dat woningbouwvereniging Woongoed zonder overleg heeft ingezet. Het is het onderzoeksteam niet duidelijk of het hier ging om een commercieel bedrijf of het Wijkschoonmaakbedrijf: een initiatief om langdurig werklozen aan een baan te helpen? Woningbouwvereniging Woongoed zegt over deze laatste dat huurders tevreden zijn en zij dat met andere bedrijven wel anders hebben meegemaakt.

TIP: Bewonersinzet kan niet ongestraft (weer) worden afgenomen ook al is het door een sociaal project. De relatie vrijwilligerswerk - (additioneel) werk ligt gevoelig. Wie motivatie van bewoners wil behouden zal er voorzichtig mee om moeten gaan.

- * De organisatoren van het Opzoomeren vinden de winst dat veel nieuwe groepen en mensen zich inzetten op en om 28 mei. Zij hopen en verwachten dat het draagvlak in de wijk voor leefbaarheidsactiviteiten is vergroot. Dat het volgende jaarfeest ook al heet dat Wederopbouwfeest en niet Opzoomeren met meer inzet dan vroeger kan worden georganiseerd.

Ter illustratie nog wat voorbeelden van nieuwe samenwerkingsverbanden. **Een keuze uit buurtkranten en de praktijk:**

- * de preventielijn: Politiebureau Walenburgerstraat en Deelgemeente investeren samen om bewoners de kans te geven hun huizen te beveiligen;
- * Deelgemeente ambtenaren doen mee in het wijkorkest;
- * wijktoezichthouder van woningbouwvereniging Woongoed en een buurtconciërge, zetten decor voor kindertoneel in elkaar (op het terrein van de preventiemonteurs);
- * de familie parochie uit de Veurstraat komt over de vloer bij de bewonersorganisatie;
- * de bewonerswerkgroep pleinverrijking, de Beatrixschool en de beheercordinator Bergpolder (van de Deelgemeente) werken samen aan Petanque-baan en veiliger Noorderhavenkade;
- * Opzoomeren gaat door... onder andere via het boekje "Welkom in de Bergpolder" Het is samengesteld naar aanleiding van 28 mei 1994 en bedoeld voor nieuwe wijkbewoners. Met informatie over het ontstaan van de wijk, de architectuur en dergelijke. Maar het zegt vooral waar Opzoomeren voor staat en hoe je daar aan bij kunt dragen. Huidige wijkbewoners kunnen het vanaf 28 mei kopen (f 3,50).

Opzoomeren gaat door..." de bewoners gaan door en de Overheid gaat door" zei de vice voorzitter van de Deelgemeente Noord.

TIP: Zou het niet goed zijn om vanuit de bewoners te vragen waar dat meedoen van de Overheid voor staat, zodat ook de bewoners straks weten waar zij - met of zonder ondersteuning - voor moeten staan?

Gespreksonderwerpen waren die er nog?

Jazeker, wij hebben het gehoord, gezien en vastgesteld:

" Mensen praten weer met elkaar"

OPPIE zegt, het is gelukt!

4.6 Zevenkamp

Inleiding

De wijk Zevenkamp ligt aan de rand van Rotterdam en bestaat zo'n 15 jaar. De wijk grenst aan de wat oudere wijken Ommoord en Alexanderpolder die zo'n 25 tot 30 jaar bestaan. Zevenkamp is een typische nieuwbouwwijk. De wijk is ruim opgezet met veel laagbouw en niet al te hoge flats. Er is veel groen in de wijk.

De wijk telt 18.500 inwoners waarvan 89% autochtoon en 11% allochtoon. De samenstelling van de huishoudens is gemêleerd. Er wonen tweeverdieners, alleenverdieners en één-ouder-gezinnen. Het gaat veelal om jonge gezinnen met kleine kinderen. In het jaar 2000 zullen er zo'n 2.400 jongeren tussen de 4 en 16 jaar in de wijk wonen. Daar direct boven zit dan nog een grote groep jongeren van 16 tot en met 20 jaar.

Aan de buitenkant van de wijk staan de koopwoningen, in totaal 40% van het woningenbestand. De rest van de woningen zijn huurwoningen van het gemeentelijk woningbedrijf GWR en de woningbouwverenigingen Onze Woning en Woongoed.

Buitenstaanders omschrijven Zevenkamp als een slaapwijk, aangezien de wijk zelf weinig werkgelegenheid biedt. Er zijn enkele winkelpleinen. De overige werkgelegenheid bevindt zich tussen Zevenkamp/Ommoord en de Alexanderpolder waar enkele grote bedrijven liggen, die overigens ook gemakkelijk met de trein te bereiken zijn. De term slaapwijk heeft ook iets duffigs: net of er helemaal niets gebeurt. Op de Opzomerdag zullen de Zevenkampers laten zien dat het tegendeel waar is.

Wat volgens de pleinregisseur het probleem van Zevenkamp is, is dat de wijk geen 'hart' heeft. Ze vertelt: "Dat hart zou moeten zijn dat je samen-leeft, verantwoordelijkheid draagt voor elkaar, dat er onderlinge tolerantie tussen de bewoners, dat je zorg draagt voor je eigen leefomgeving en woonmilieu. Je moet dingen voor elkaar overhebben zonder dat het gaat lijken op een vorm van sociale controle." Oudere buurten hebben dat volgens de pleinregisseur wel. Daar zie je nog moeders op de stoep zitten en met elkaar praten of vaders die rondlopen met kinderen. In een wijk als Zevenkamp viert het individualisme hoogtij. De Opzomerdag zou hier iets aan kunnen veranderen."

Hoofdonderwerpen voor de Opzomerdag in Zevenkamp zijn:

- 1 Bevorderen van het onderlinge contact tussen bewoners door gezamenlijk aan de verbetering van de woon- en leefomgeving te werken;
- 2 Bevorderen van de onderlinge tolerantie, bijvoorbeeld tussen ouderen en jongeren maar ook tussen bewoners uit een bepaalde straat;
- 3 Scheppen van meer en veilige speelgelegenheid voor met name kleine kinderen, een groep die ruim vertegenwoordigd is in de wijk;
- 4 Een oplossing vinden voor het hondenpoepprobleem, een belangrijke inperking van de speelruimte voor kleine kinderen;
- 5 Het bevorderen van de eigen verantwoordelijkheid voor de leefomgeving, niet alleen door gezamenlijk allerlei binnenterreinen op te ruimen, maar ook door het daarna gezamenlijk netjes te houden;
- 6 Het uitbannen van problemen met jongeren zoals rondhangen, lawaaioverlast, drugs en kleine criminaliteit.

De initiatiefnemers zouden graag zien dat het niet om een éénmalige aangelegenheid gaat. De Opzomerdag moet het begin zijn van blijvende veranderingen in de wijk. Van de 600 vrijwilligers die op de dag actief zullen zijn, zou men graag 100 mensen overhouden die op permanente basis actief zullen zijn.

Het plein: de bruisende tent

Het pleinfeest in Zevenkamp is in het Zuidelijk Wijkpark dat gelegen is aan een marktplein. Op het marktplein staan kraampjes die de Opzoomerdag een Koniginnedagsfeer geven. Bewoners verkopen er tweede-hands spulletjes, eigen gemaakte koeken en broodjes. Een enkele bewoner laat zien hoe creatief hij of zij is. Er staat een kraampje van een amateur-schilder, een vrouw die poppen maakt en een kraam met zelfgemaakt houten speelgoed. Net als op Koniginnedag het geval is staat hier en daar ook een echte handelaar. Een orgelman draait -naast zijn klassieke deuntjes- om de tien minuten het Opzoomerlied. Hij heeft het draaiboek van de gemeente Rotterdam gekregen. Zelf komt hij uit Hellevoetsluis. Normaal staat hij in het centrum van Rotterdam, waar de problemen volgens hem wel wat zwaarder zijn dan in zo'n wijk als Zevenkamp: "Om de haverklap wordt er in je auto ingebroken. Het is gewoon een gribus-zootje en ik denk dat zo'n Opzoomerdag daar weinig aan verandert".

De keuze voor de locatie Zuidelijk Wijkpark is tot stand gekomen omdat het plein bij het winkelcentrum te klein was om er een tent op te zetten. Bovendien zouden in het kader van de pleinverrijking twee permanente projecten van start moeten gaan en dat was op het winkelcentrum ook nogal moeilijk te realiseren. De 'pleinverrijking' bestaat uit een hondenschool en een speeltuin in oprichting. De speeltuin zal uiteindelijk elders in de wijk komen te staan, maar de hondenschool is in het park gepland. Bewoners kunnen de speeltuin sponsoren. Ze kunnen letterlijk 'hun steentje bijdragen' door een steen te kopen voor de prijs van fl. 10,-. Verder kunnen de kinderen een strippenkaart kopen voor fl. 3,-. Die kaart geeft hen recht op 1x sjoelen, 1x steltlopen, 1x zaklopen, 1x aan de oberrace meedoen en 1x op het springkussen springen.

Het idee van de hondenschool is door de Opzoomerdag ontstaan naar aanleiding van een al bestaand Hondpoeplan. De pleinregiseuse vertelt: "Er zijn zo'n 2400 honden in Zevenkamp. Hondpoe staat in Zevenkamp als tweede op de lijst van overlast. Als je hier de deur uitstapt, moet je je aan de lijsten vastgrijpen, anders glij je weg. Hier was iemand dolenthousiast om een hondenschool te beginnen. Met zo'n hondenschool verander je de mentaliteit van de eigenaars. Zo'n school is een structurele bijdrage aan het Hondpoeplan. Zoals het er nu naar uit ziet, gaat het een succesvol project worden. Binnen een maand nadat bekend werd dat er een hondenschool zou komen, waren er al 30 aanmeldingen binnen de wijk Zevenkamp."

Het programma in de Bruisende Tent is voornamelijk recreatief. Er is een poppenkast voor de kinderen. Diverse zangkoren laten horen wat ze kunnen. Er is een optreden van een harmonievereniging, een mandolinevereniging en een gepensioneerde Rotterdamse muzikleraar speelt prachtige melodieën op een panfluit.

Daarnaast is er een discussiebijeenkomst tussen initiatiefnemers uit de straten en leden van de deelgemeente Alexander, waar Zevenkamp bestuurlijk onder valt. De vertegenwoordiger van de deelgemeente spreekt over wijkbudgetten. Dus enige voortzetting van het Opzoomereren is bij voorbaat al gegarandeerd.

De organisatie verloopt niet helemaal vlekkeloos. Zeker in het ochtendgedeelte is er constant tijdsnood. De poppenkast wordt abrupt afgebroken voor het programma voor de ouderen. Dit levert verdraasde gezichtjes van de kinderen op en enkele ouders schreeuwen dat dit een 'schande' is. Sommige organisatoren maken aan het begin van de dag al een vermoeide indruk. Verwonderlijk is dat niet, want een aantal mensen heeft ook de nacht al doorgebracht in het park. De spullen moesten immers bewaakt worden!

Buiten op het grasveld staan lange tafels opgesteld. Bewoners kunnen daar iets drinken of eten of gewoon even rustig met elkaar praten. De vrijwilligers van de gemeente-reiniging, plantsoendienst en de woningbouwverenigingen komen tussen de middag broodjes eten bij de tent. Sommigen zijn zeer enthousiast en vinden het niet erg om op zaterdag vrijwillig te werken, anderen lopen erbij alsof ze er niet bijzonder veel zin in hebben. Een medewerker van de gemeente: "Ik vind het niet erg om vandaag te werken, want anders heb ik toch ook niet veel te doen op zaterdag. Het werk zelf is ook niet bijzonder zwaar. Alleen moeten we van 'hot naar her' rijden. Dat is nog het meest vermoeiend."

Ook is er een heel buitenprogramma met onder andere een optreden van een gymnastiekvereniging, een karate-school voor kinderen. Behalve de Opzoomerbalonnen aan het begin van de dag, gaat er ook een helikopter de lucht in. Men kan de geitjes en konijntjes van de kinderboerderij aaien.

Het park wordt redelijk bezocht, zeker gezien het feit dat het weer niet echt denderend is. Vooral in de middag wordt het behoorlijk koud. Er zijn constant ongeveer 200 mensen aanwezig. De meesten zijn moeders en vaders met jonge kinderen. Daarnaast is er een grote groep ouderen, want voor hen is een speciaal programma georganiseerd. Zo rond een uur of 11 zijn er enkele honderden bezoekers meer. Naar schatting hebben over de gehele dag zo'n 800 à 1000 mensen het park bezocht.

Passend bij de aangeboden activiteiten maar enigzins in contrast met de Opzoomergedachte ligt op het eind van de dag het grasveld rond de tent bezaaid met plastic bekertjes en andere troep. Als het programma er op zit hebben de organisatoren nog een hoop op te ruimen. Ongeveer half vijf in de middag zit de pleinregisseur dodelijk vermoeid uit te puffen op een stoel op een strategische plek waar ze overzicht heeft over het plein. Ze zegt uiteindelijk blij te zijn dat het niet zo'n goed weer is: "Anders was de opkomst op het plein veel groter geweest dan nu en was het een veel grotere troep geweest. Dit scheelt weer wat met het opruimen."

Weddenschap van de jongeren

Het thema van de weddenschap van de jongeren is 'jong en oud'. Dertig jongeren doen mee. Ze zijn geworven via het pastoraat Zevenkamp. De jongeren willen laten zien dat 'die jeugd van tegenwoordig' nog best meevalt. Zeventig ouderen worden op de Opzoomerdag vermaakt door de jongeren. Het gaat zowel om ouderen die in een verzorgingshuis wonen, als om zelfstandig wonende ouderen. De jongeren hebben een heel programma gemaakt. 's Ochtends maken ze een ontbijt klaar voor de ouderen en dat serveren ze ook. Tegen een uur of elf vergezellen de jongeren de ouderen naar de Bruisende Tent, waar een uur-durend programma is gemaakt. De jongeren hebben zelf voor (gesponsord) vervoer gezorgd, waaronder ziekentaxi's. Het programma: een mondharmooniekoor, een seniorenkoor, samenzang en tot slot de mandolinevereniging. Tijdens het programma delen enkelen nog wel muziekbladen uit voor de samenzang, maar plaatsnemen op de tribune is er nauwelijks bij. Het lijkt erop dat de integratie tussen ouderen en jongeren niet echt gestalte krijgt, maar het kan ook zijn dat de jongeren gewoon even wilden uitpuffen van het gesjouw in de ochtend. Bovendien ging het echt om een seniorenprogramma en ga daar maar eens naar luisteren als je 16 jaar bent!

Na het programma in de Bruisende Tent vergezellen de jongeren de ouderen naar het gebouw van het Leger des Heils. Daar verzorgen ze een lunch, die gezamenlijk genuttigd wordt. Na de lunch is er weer tijd voor ontspanning. De jongeren hebben spelletjes bedacht, een quiz met zelf-bedachte vragen gemaakt en gezamenlijk wordt er een wandkleed gemaakt. Het idee is: "Niet jong en oud tegen elkaar, maar juist met elkaar, snapt u?" De aanblik is er een van integratie: jong en oud zit door elkaar en er wordt veel gelachen.

De ouderen hebben bij wijze van verrassing voor de jongeren ook een programma gemaakt. Ze hebben een aantal volksdansen ingestudeerd en die leren ze de jongeren.

Naast het ouderenprogramma op de dag zelf, heeft een aantal ouderen en jongeren voorafgaand aan de Opzoomerdag geposeerd voor een fotoserie op billboardformaat. In de Bruisende Tent worden twee van de twaalf foto's gepresenteerd: een portret van een jonge en een oude vrouw en een portret van een jonge en oude man. De foto's zullen in de wijk geëxposeerd worden. Voorbeelden van andere portretten zijn: een oude veraderde hand samen met een jonge hand, een gebit van een oudere en een gebit van een jongere met beugel. Na de Opzoomerdag wordt er een kalender samengesteld uit de foto's. Deze kalender wordt dan verkocht en de opbrengst zal gebruikt worden om opnieuw zo'n dag van jongeren en ouderen te organiseren.

Als beloning voor hun inspanningen wacht de jongeren een reis naar Eurodisney in Parijs, maar op de dag zelf is dat nog geheim.

Opzoomeracties

In de straten begint de dag met de wijkwekker. Om half 9 speelt een draaiorgel 'Kom uit de bedstee mijn liefste' en het Opzoomerpromotieteam deelt beschuitjes uit.

Het totaal aan Opzoomeracties in Zevenkamp is 26. De ruggegraat van de Opzoomerdag wordt gevormd door de initiatiefnemers uit de straten. Binnenterreinen, speelplekken, tuinen en plantsoenen worden opgeknapt. Er wordt geveegd, geschilderd en getimmerd. Nieuwe speeltoestellen worden neergezet, oud speeltuig wordt gerepareerd. Op de locaties is het een drukte van belang. Veel bewoners zijn uit hun huis gekomen om mee te werken. We schatten dat er zo'n 600 tot 700 bewoners de handen uit de mouwen hebben gestoken. De meesten zijn zo druk in de eigen wijk dat een bezoekje aan de Bruisende Tent er voor hen niet meer inzit.

De 26 acties betreffen zowel acties uit het Opzoomerboekje als acties die verder gaan. Dit heeft ook met de voorbereiding te maken. De pleinregisseur vertelt: Wij hebben allereerst de Opzoomerdag bekend gemaakt, uitgelegd wat het idee daarvan is en aan de mensen gevraagd: bedenken jullie eens wat jullie met je straat, plein of binnenterrein willen. Pas nadat bewoners met hun plannen kwamen, zijn wij het Opzoomerboekje uit gaan delen. Wij wilden dat de bewoners zelf nadachten over wat ze wilden bereiken. We wilden dat ze zelf zichtbaar maakten en verwoordden waar ze tegen aan hikken. Hierdoor krijg je natuurlijk wel plannen die financieel duurder uitvallen dan volgens de Opzoomeractie begroot was. We hebben dan ook een extra aanvraag bij de deelgemeente ingediend van fl. 30.000 en die is toegekend. We wilden geen 'nee' verkopen aan de bewoners. Je mag niet verwachten van bewoners dat ze zich hard maken voor hun eigen omgeving en dan vervolgens zeggen: 'Ja, maar dat kan niet doorgaan.' We hebben tegen de mensen gezegd dat er geen pot met goud aan het einde van de regenboog staat, maar wel dat er mogelijkheden zijn. Daarnaast hebben we bewoners op pad gestuurd om sponsors te zoeken. Daar zijn ze meer dan actief in geweest. Er wordt veel gesponsord vanuit allerlei hoeken: beplantingen, bomen, knikkers, verf, kwasten, hekken, zaad voor gras, speeltoestellen. Met de 26 acties zijn 40 zegels verdiend. Dat is dus fl. 40.000,-. Er doen namelijk 40 straten mee. Sommige straten werken samen aan bijvoorbeeld één plein. Daarnaast is er dus nog die extra subsidie van de deelgemeente van fl. 30.000,- en de sponsoropbrengst wordt op fl. 80.000,- geschat (geld en materialen). Dat geld geeft generereert blijkt wel uit het verhaal van de pleinregisseur: "Voor het wijkdiner krijg je fl. 3.000,-. Toen alles was begroot kwamen we uit op meer dan fl. 6.000,-. We zijn toen sponsors gaan werven en uiteindelijk geven we nu fl. 1.500 uit. De resterende f 4.500 is allemaal gesponsord."

De bewoners krijgen steun van de woningbouwcorporaties. De inzet van de woningcorporaties is heel verschillend. Onze Woning en het Gemeentelijk Woningbedrijf zijn het meest actief. Zij helpen met materialen, mankracht en steken ook geld in de Opzoomerdag. Onze Woning heeft weer huismeesters ingevoerd. De pleinregisseur: "Het klinkt waanzinnig ouderwets -terug naar vroeger- maar het bewijst zichzelf gewoon". De corporatie Woongoed heeft wel meegeholpen aan de Steen des Aanstoets (een soort muurkrant waar bewoners hun ideeën en klachten op kwijt kunnen) maar doet helemaal niet mee aan de acties in de straten waar hun woningen staan. Naast deze drie corporaties heb je nog de particuliere verhuurders.

Het geheel wordt ondersteund door de werkers van Gemeentewerken die ook vooraf al het een en ander gedaan hebben zoals het bouwrijp maken van veldjes zodat er op de Opzoomerdag zó begonnen kon worden. Op de dag zelf brengt Gemeentewerken de struiken, speeltuigen en dergelijke rond.

De 26 acties zijn onder te verdelen in 4 groepen:

- A Plantsoenen en ander groen
- B Binnenterreinen
- C Speelpleinen, speeltuinen en sportvelden
- B Wandelpaden

A Plantsoenen en ander groen

Voor elk van de drie flats aan de **Kooikerweg** ligt een grasveldje. Bewoners vinden de inrichting saai. Zeker met de bouw aan de overkant is het groene karakter van de straat achteruit gegaan. Daar willen zij wat aan doen door de grasveldjes om te toveren in bloeiende plantsoentjes met bankjes erin.

De gemeenschappelijke tuin van het Centraal Wonenproject aan de **Victor E. Van Vrieslandstraat** is aan een opknappbeurt toe. Rotzooi en dode planten worden verwijderd en er komt nieuwe aanplant. In dezelfde straat wordt het plantsoentje voor het buurthuis Uittiebuis opgeknapt. Bovendien krijgt het buurthuis een fietsenrek en wordt de gevel geschilderd.

De eigenaar-bewoners rond het **Martinus Nijhofplantsoen** toveren een groot kaal grasveld om in een speelplaats voor de kinderen. Vòòr de Opzomerdag voetbalden er kinderen en lieten anderen er hun hond uit. De bewoners plaatsen speeltoestellen, zoals springpaddestoelen en klimrekken en leggen in de straat om het grasveld diverse hinkelpaden aan en een knikkerputje. Van hun eigen geld kochten de bewoners struiken en deze zetten ze om het veld heen.

De plantsoenen aan de **Orcarina** waren als resultaat van bezuinigingen verdwenen. De eigenaar-bewoners werden boos en ondernamen actie. Op de Opzomerdag worden de plantsoenen weer aangelegd en de bewoners nemen ze hierna in eigen beheer. De bewoners van de **Errol Garnerstraat** klaagden al jaren over het rommelige plantsoen voor hun deur. Als oplossing bedachten ze het aanleggen van privé-tuinen. Op de Opzomerdag kreeg iedere bewoner op deze wijze een voortuin. Struiken en andere beplanting kochten de bewoners zelf.

Aan de **Schollevaartsedreef** en de **Toon de Vlietstraat** krijgen de huizen allemaal een geveltuin. De Schollevaartsedreef is kaal en ongezellig: veel steen en weinig groen. Bovendien wordt er samen met de woningbouwcorporatie ook het nodige opgeknapt aan de huizen zelf en worden de portieken schoongemaakt. De Toon de Vlietstraat is relatief nieuw in Zevenkamp, maar toch ook al toe aan wat gezellige planten.

De **bewoners** zijn duidelijk blij met het aangelegde groen, de bankjes en de speeltoestellen. Het initiatief aan de Kooikerweg komt van 4 bewoners uit de beide flats. Ze zijn dik tevreden. Tijdens het neerzetten van de bankjes en de planten kwamen meerdere bewoners meehelpen. De verwachtingen over de nieuwe aanwinst voor de deur zijn hoog. Het contact tussen de bewoners zal erdoor vergroot worden: "Met zo'n bankje voor de deur zal je eerder een praatje met elkaar maken" en "Veel contact hebben we hier in de flat niet. Ik heb vandaag allerlei mensen leren kennen." en "Als iets er netjes uitziet, wordt er ook minder snel een troep van gemaakt." Eén bewoonster vertrouwt het allemaal niet: "Als de huren nu maar niet omhoog gaan nu we dit hebben."

Ook de bewoners aan het Martinus Nijhofplantsoen zijn trots op wat ze neerzetten: "De bewonersorganisatie was een beetje ingedut, maar door de Opzomerdag was er een mogelijkheid om weer wat te gaan doen. Bijna alle bewoners doen vandaag mee en dat is natuurlijk fantastisch!"

Een bewoonster van de Errol Garnerstraat: "Ik heb nu een prachtige voortuin. Ik heb voor fl. 500,- planten gekocht, maar dat heb ik er graag voor over."

Er hangt een goede sfeer op de locaties. Diverse mensen hebben luidsprekers in het open raam van hun huis gezet, allen afgestemd op dezelfde radiozender. De huizen zelf zijn versierd met gele ballonnen. Maar er is ook kritiek. De Opzomerdag begon voor de eigenaar-bewoners met een blauwe belastingbrief van de gemeente: Aanslag Onroerend Goedbelasting. "De Opzomerdag heeft ze zeker te veel geld gekost."

B Binnenterreinen

De wijk Zevenkamp kent tal van binnenterreinen, architectonisch bedoeld om de communicatie tussen bewoners te bevorderen. Maar als het er een troep is of als het er onveilig is, maken bewoners er geen

gebruik van. Het binnenterrein **Duke Ellingtonstraat/ Errol Garnerstraat/ Louis Armstrongweg** wordt om die reden helemaal afgesloten en ingericht voor kleine kinderen opdat die daar veilig kunnen spelen. Het is een groot binnenterrein, met een basketbalveld en twee grasvelden. Er is al jaren sprake van grote overlast voor de omwonenden. Deze overlast komt van: ballen in de tuin, onderlinge ruzies en confrontaties tussen bewoners, geluidsoverlast, drugs- en alcoholoverlast, inbraken, verpaupering, troep in de struiken, rondhangen van jongeren met overlast op de trappenhallen: "Bewoners durfden niet eens naar boven." De Opzomerdag moet al deze problemen verhelpen. Op de twee grasvelden en het basketbalveld komen de volgende attributen te staan: een klimrek, klimbogen, een duikelrek, twee krokodillen (door de bewoners zelf gemaakt van grote bomen, gekregen van Plantsoendienst), een tuinhuisje met tuingereedschap, 3 wipkippen, poefen om op te zitten en een stier (het symbool voor de bewonersvereniging Dixie die dit allemaal voor elkaar heeft gekregen).

Op het binnenterrein **Hunze, Scharster en Tjonger** knappen bewoners hun spelterreintje voor de kinderen op. De zandbak, een poepplaats voor honden en katten, wordt weggehaald. Oude speeltoestellen worden opgeknapt, struiken gesnoeid. Op alle binnenterreinen gebeuren vergelijkbare dingen. Dus ook de bewoners van het binnenterrein **Liede**, het binnenterrein **Beerze, Donge en Dieze** en het binnenterrein **Liede, Gein en Hunze** houden grote schoonmaak, knappen speeltoestellen op, zetten nieuwe neer en plaatsen struiken. Op sommige binnenterreinen wordt een groot schoolbord opgehangen waarop kinderen hun creativiteit kunnen uitleven. ook wordt hier en daar slecht straatwerk hersteld.

Het binnenterrein aan de **Botmeer** wordt door de bewoners omgetoverd tot een privétuin. Hiermee hopen de bewoners dat er niet meer voetbal wordt tegen de muren van de woningen.

Het opknappen van de binnenterreinen is in de meeste gevallen niet beperkt tot de Opzomerdag. Er gaat veel voorbereiding van **bewoners** aan vooraf. In de Dixiebuurt waren er vooraf zo'n 8 bewoners actief, voornamelijk huisvrouwen. Op de dag zelf hielpen ongeveer 40 bewoners mee. Over het belang van het afsluiten en opknappen van het binnenterrein zegt een bewoonster: "De buurt gaat achteruit en dan is het niet meer zo prettig wonen. Er wonen zo'n 42 kleine kinderen in dit complex en maar 6 kinderen speelden buiten. Dan kun je nagaan hoeveel kinderen er binnengehouden werden! Vier jaar geleden zijn we begonnen met actievoeren. We zijn met een aantal bewoners gaan schrijven aan de deelgemeente, de burgemeester, de politie en de bewonersorganisatie. Dat ging met name nog om het basketbalveld. Daarna zijn we gaan vergaderen met alle instanties (bewonersorganisaties, politie, woningstichting). Het stuitte steeds weer op geld. Ze wisten wel van de problemen, maar ze konden er ook niets aan doen omdat er geen geld was. Bovendien hadden ze geen andere opvang voor de jongeren. We lieten toen de moed een beetje zakken. In november 1993 zijn we weer begonnen met schrijven en zijn we weer met zijn allen rond de tafel gaan zitten. Toen hoorden we van de Opzomerdag. Met de Opzomerdag konden we ineens alle drie de velden aanpakken! Daardoor is alles in een stroomversnelling terecht gekomen. Normaal gesproken was je hier nog wel zo'n twee jaar mee bezig geweest om zo ver te komen. Er was ook totaal geen vertrouwen van bewoners naar elkaar toe. Je woont ergens 10 jaar maar je kent elkaar niet. Zo'n buurt was dat hier. We zijn alle deuren langs geweest en daar krijg je veel dingen te horen. Iedereen reageerde positief. We hebben enquêtes opgesteld over wat de bewoners zelf wilden. Na elke vergadering hebben we nieuwsbrieven bij alle bewoners in de bus gedaan. Als er nieuwe bewoners kwamen, brachten we ze een bloemetje namens de commissie. Met kerst hebben we huis aan huis kaarsen rondgebracht met een nieuwjaarskaartje.

Met geld van de bewonersorganisatie hebben we een kerstboom gekocht, die de kinderen zelf konden versieren. Hoe slecht het weer ook was in de kerstvakantie, de kinderen kwamen toch naar buiten om de boom te versieren. Ze vonden het geweldig! Op zo'n manier kom je de wensen en klachten van de mensen te weten. Klachten proberen wij door te sturen en op zo'n manier te verhelpen. Zo krijg je het vertrouwen van de mensen: 'Goh, die bewonerscommissie doet wat en krijgt wat voor elkaar!'. Tussen de huizen door heb je ingangen naar de galerijen, de tuinen en de garages. Nu is het officieel nog een openbare weg. Iedereen kan er dus komen van buitenaf. Daar had je ook het meest overlast van. Alles wordt nu rondom gesloten. De portieken gaan naar boven en worden aan de buitenkant gesloten. De grote ingangen, waar ook auto's doorheen konden, worden afgesloten. Alle bewoners krijgen een sleutel. Het binnenterrein wordt nu een grote tuin voor de bewoners. Met dit gesloten binnenterrein willen we alle criminaliteit eruit krijgen en bereiken dat bewoners naar beneden komen. Zo krijg je contact met elkaar. Gisteren kwam er een meneer van boven bij het pleintje staan en wat kijken. Die man is nog nooit beneden op het pleintje geweest. Dat sociale contact moet je krijgen. Dat stimuleert andere mensen om ook wat te gaan doen!"

Volgens een bewoner van het binnenterrein Liede, Gein en Hunze is dat sociale contact ook erg belangrijk aan de dag. Eigenlijk is de Opzoomerdag zijn dag. Voor de volwassen bewoners is hij 'ome Ben', voor de kinderen 'opa Ben'. Zelf woont hij in een hoekhuis met de punt naar het binnenterrein en heeft hij ook aardig overzicht over de rest van de huizen. Jarenlang veegt hij het binnenterrein en verzamelt hij achtergelaten speelgoed van de kinderen, opdat het niet gestolen wordt. De Opzoomerdag was voor hem een beloning voor zijn jarenlange inzet om de buurt netjes en leefbaar te houden. Ook de kinderen helpen mee. Ome Ben: "We hebben ze zelf laten schilderen. Dat moesten we dan wel weer overdoen, maar het is belangrijk dat de kinderen ook meewerken. Iets wat je zelf gemaakt hebt, maak je niet stuk."

Ome Ben is twee maanden voor de Opzoomerdag begonnen met het werven van bewoners. Sinds 1990 was er niets meer gebeurd aan het onderhoud van het binnenterrein en de sfeer tussen de bewoners was volgens hem ook wat koeltjes en in sommige gevallen zelfs ronduit slecht. Trots om zich heen wijzend vervolgt hij: "En kijk nu eens. Er is weer contact tussen de mensen. Iedereen doet mee, behalve die man die hele dag bier zit te drinken en geen interesse heeft voor een mooie binnenplaats."

Maar niet alles is euforie. Op het binnenterrein Hunze, Scharster en Tjonger klinkt ook kritiek: "Het is heel rommelig georganiseerd door de gemeente. Er werd vanochtend een glijbaan bij ons afgeleverd. Die hadden we helemaal niet besteld, dus die namen ze even later weer mee. Ondertussen hadden de kinderen zich al verheugd toen ze die glijbaan zagen. Vervolgens krijg je het goede speeltuig: zitten er geen bouten bij. We hebben hier een paar uur moeten wachten op die bouten. In die tussentijd kan je niets doen. Misschien is het allemaal op te grote schaal georganiseerd."

C Speelpleinen, speeltuinen en sportvelden

De bewoners van de flats aan de **Carry van Bruggensingel** kijken uit op een aantal grasvelden. Op een klein grasveldje leggen zij een speelvoorziening aan voor kleine kinderen. Voor de grote kinderen en jongeren plaatsen ze op een groot grasveld vier doelpalen. In een hoek van het veld wordt nog een wigwam geplaatst. Het onderhoud van de velden nemen de bewoners voor eigen rekening.

Het speelplantsoen aan het **Sneekmeer** wordt druk gebruikt door een grote groep kinderen en daardoor aan een opknopbeurt toe. Speeltoestellen worden opgeknapt, nieuwe geplaatst, bankjes worden geplaatst en het geheel wordt omringd door heesters opdat de kleintjes niet zomaar de weg op kunnen lopen. Ongeveer 70 bewoners steken de handen uit de mouwen om deze klus te klaren.

De speelplaats van de **peuterspeelzaal de Zeven Dwerfen** wordt opgeknapt door de ouders van de peuters: een nieuwe zandbak, nieuw straatwerk en veel groen. Het **Maasstadcollege** krijgt een eigen schoolplein opdat de jongeren niet in de straten hoeven rond te hangen met hun pakje brood.

In het autovrije gebied aan de **Red Dubroystraat** is geen speelgelegenheid voor de kinderen. Hier worden hinkelpaden aangelegd en knikkerputjes. Ook de bewoners van het **Fats Wallerhof**

leggen op hun pleintje wat hinkelpaden aan, knikkerputjes en een 'jeu-de-boule-baan'.

Het sportveld aan de **Arthur Parisiusstraat** wordt voorzien van wat bankjes voor toeschouwers en bovendien wordt het speelterreintje opgeknapt.

Voor de **bewoners** aan de Carrie van Bruggensingel is het samenwerken niet nieuw. "We hebben hier een vaste ploeg van mensen uit de flats die mekaar regelmatig zien. We gaan bij elkaar op bezoek. In de zomer barbecuen we hier op het veld. Het is eigenlijk het bekende klikkie dat hier aan het werk is."

De bewoners van Sneekermeer en Lauwersmeer zijn min of meer door de gemeente bij elkaar gebracht, maar dan aanvankelijk in negatieve zin. Het speelveldje tussen de huizen was tot voor kort door beplantingen min of meer afgesloten van de vlak ernaast gelegen verkeersweg. Het irriteerde verschillende ouders mateloos dat gemeentewerken enige tijd geleden plotseling de beplantingen weghaalde. Het gevolg was namelijk dat de kinderen onbeschermd de drukke straat op konden rennen. Het vinden van een heroïnespuit onder de glijbaan was voor enkele ouders de druppel die de emmer deed overlopen en dat bracht hen bij elkaar om zich te beraden over de onveiligere wordende omgeving. Ook bleek mee te spelen dat bewoners bang waren dat verloedering van de woonomgeving de waarde van de koopwoningen zou kunnen verlagen. Het Opzoomeren kwam voor de bewoners als een geschenk uit de hemel omdat het hen kon helpen het plantsoentje weer terug te krijgen. Drie bewoners besloten zich in te zetten om zoveel mogelijk mensen te mobiliseren mee te denken over gezamenlijke actie. Dit lukte goed want op de Opzoomerdag deden 70 omwonenden mee en dat is bijna iedereen. De initiatiefnemers zien zichzelf hiermee als "één van de meest actieve straten van de stad". De gemeente werkte zelf ook mee. Die had een aantal jongeren uit een internaat - tegen een kleine vergoeding - ingehuurd om de ruimte onder de glijbaan af te sluiten. Deze opknappbeurt, waarmee moest worden voorkomen dat junkies in de toekomst onderdak kon worden geboden, werd in de vroege ochtend van de Opzoomerdag verricht. Een kleine smet op de dag was dat 'skinheads' de vlag op het perkje stalen. De bewoners waarderen uiteindelijk de inzet van de gemeente en ziet men dat partnership bijdraagt tot het succes van deze collectieve actie: "Gemeente, ondernemers en bewoners moeten het met elkaar doen. Zo'n Opzoomerdag zou eigenlijk om de twee jaar herhaald moeten worden."

Van belang is ook de grote inzet van de drie initiatiefnemers. Zonder hen was dit allemaal niet gelukt. Een initiatiefneemster vertelt: "Ik wordt er nog steeds enthousiaster van. De kinderen vroegen ook telkens: 'Hoeveel nachttjes slapen is het nog voor de Opzoomerdag?'. Er is in de straat ook een gevoel van blijvende saamhorigheid ontstaan. Vroeger was het 'ieder voor zich en God voor ons allen', maar nu is het echt gezellig. Ik weet ook zeker dat dit blijft. Er is tenminste in al die maanden nog niemand afgevallen". Ook anderen dan de initiatiefnemers komen nu met nieuwe ideeën aandragen, zoals bijvoorbeeld het organiseren van een gezamenlijke barbecue in de zomer. Over de verzorging van het plantsoen zijn afspraken tussen de bewoners gemaakt. Iedereen moet om toerbeurt een steentje bijdragen. Omdat er nogal wat bewoners zijn, is men maar eens in de paar jaar aan de beurt. Sociale druk? De initiatiefneemster: "Het is geen sociale druk maar als je niet meedoet, heb je geen sociaal gevoel". Eén gezin wil niet meedoen ondanks dat het hen herhaaldelijk gevraagd is. Maar die pakten voorafgaand aan de Opzoomerdag wel de biezen: "Ze hebben het goed aangevoeld en zijn vóór het weekend vertrokken".

D Wandelpaden

Diverse wandelpaden worden opgeknapt, zoals het wandelpad van **Tochtenzicht** naar de volkstuinten waar vier banken worden neergezet om tijdens de wandeling wat uit te rusten. De wandelpaadjes tussen de huizen van **Armer, Grebbe en Korne** worden veiliger gemaakt door de aanleg van fietssluisen en extra verlichting. Extra verlichting op de doorsteken en achterpaden van **Koeverdermeer en Zevenkampsering** is eveneens bedoeld om de veiligheid te vergroten.

Kritiek van mensen die niet meedeeden

Bij het aflopen van de verschillende terreinen krijg je het idee dat alle bewoners meedoen. Toch zijn er nog genoeg straten waar helemaal niets gebeurt. Wat vinden de niet-actieven nu van de Opzomerdag? Een groep rondhangende jongeren (jongens skinheads, meisjes met lang haar) van 16-20 jaar: "Die hele Opzomerdag is alleen maar voor kleine kinderen. Voor ons is er niets. Wij kunnen wel een koffie-shop gebruiken."

En een vrouw die in haar voortuin bezig is: "Dat hele Opzomerden is achterlijk gedoe. Vanmorgen kwamen hier ineens de grasmaaiers van de gemeente. Normaal staan we tot onze knieën in het gras daar op die helling. Dan is er voor de gemeente een Opzomerdag voor nodig om de grasmaaiers te laten komen. Mensen doen vandaag wat ze normaal elke dag of elke week horen te doen. Je stoep vegen, de boel een beetje netjes houden, dat is toch de normaalste zaak van de wereld? Ik vind het allemaal geldverspilling, zeker voor een wijk als Zevenkamp. We hebben hier toch een prachtige wijk met volop groen? Misschien dat zo'n dag voor die wijken in de binnenstad nog wat kan betekenen want daar is helemaal niets. Ik zou er voor geen goud willen wonen."

Samenvatting en conclusies

Het Opzomerden in Zevenkamp heeft geleid tot 26 acties op binnenterreinen, plantsoenen, speeltuinen en wandelpaden. Ongeveer 800 mensen hebben het plein, het park met de Bruisende Tent bezocht. Daarnaast waren er zo'n 600 tot 700 mensen actief in hun eigen buurtje.

Hoofdonderwerpen voor de Opzomerdag in Zevenkamp waren:

Het bevorderen van het onderlinge contact tussen bewoners door gezamenlijk aan de verbetering van de woon- en leefomgeving te werken.

In diverse activiteiten is inderdaad gebleken dat dit onderlinge contact verbeterd werd. Bewoners die elkaar niet kennen, werkten samen. Ook verwacht men dat het neerzetten van bankjes bij wat groenvoorzieningen en speelplaatsen uitnodigt tot onderlinge gesprekken.

Bevorderen van de onderlinge tolerantie, bijvoorbeeld tussen ouderen en jongeren maar ook tussen bewoners uit een bepaalde straat.

Onderlinge tolerantie is uiteraard niet in één dag te meten. Wel kunnen we concluderen dat er veel is samengewerkt en dat in sommige straten de deuren letterlijk en figuurlijk zijn opengegaan. Er is een basis gelegd en het zou interessant zijn in een later stadium te onderzoeken hoe solide deze basis is. Het programma dat de jongeren voor de ouderen hebben georganiseerd zag er goed uit. Zowel de jongeren als de ouderen hadden er veel plezier in. De jongeren waren overigens niet van het type 'skinhead' die we later in de wijk ook tegenkwamen.

Scheppen van meer en veilige speelgelegenheden voor met name kleine kinderen, een groep die ruim vertegenwoordigd is in de wijk.

Aan deze doelstelling is ruim gewerkt. Oude speelplaatsen zijn opgeknapt en van nieuwe speeltuigen voorzien. Hier en daar zijn banken geplaatst om het toezicht door de ouders te vergroten. Er is groen aangelegd om de kinderen op het terrein te houden. De gezamenlijke aanpak kan bovendien tot gevolg hebben dat ouders ook wat meer op elkaars kinderen gaan letten.

Een oplossing vinden voor het hondenpoepprobleem, een belangrijke inperking van de speelruimte voor kleine kinderen.

Hiertoe zijn onder andere vieze zandbakken verwijderd en verder moet het hondpoepplan en de hondeschool voor de toekomst zijn nut bewijzen.

Het bevorderen van de eigen verantwoordelijkheid voor de leefomgeving, niet alleen door gezamenlijk allerlei binnenterreinen op te ruimen, maar ook door het daarna gezamenlijk netjes te houden.

Op de meeste locaties zijn afspraken gemaakt voor het onderhoud in de toekomst. Sommige buurten werken met onderhoudsschema's, anderen willen dit beslist niet maar rekenen op de vrijwillige inzet, waartoe de Opzoomerdag een impuls heeft gegeven. De toekomst zal leren of de Opzoomersfeer wordt vastgehouden of dat weer enkelen opdraaien voor het geheel.

Het uitbannen van problemen met jongeren zoals rondhangen, lawaaioverlast, drugs en kleine criminaliteit.

Hieraan is voornamelijk gewerkt door bepaalde terreinen voor groepen jongeren ontoegankelijk of onaantrekkelijk te maken, zoals bijvoorbeeld het volbouwen van velden waar veel gevoetbald met kinderspeeltoestellen en het afsluiten van binnenterreinen. Ook werd bij een school een schoolplein aangelegd. De jongeren die rond de Carrie van Bruggensingel wonen, hebben een prachtig voetbalveld. Voor het overige is het uiteraard de vraag waar de jongeren die voorheen ongewenst rondhingen, nu gaan rondhangen.

Onderwerpen die mensen mobiliseerden betroffen vooral

- * de veiligheid en het speelgenot van de eigen kinderen
- * het onderling contact
- * het verfraaien van de leefomgeving
- * een roep om sociale controle of sociale druk tegen afwijkend gedrag

Onder de initiatiefnemers bevinden zich veel huisvrouwen, moeders met jonge kinderen. Dit is uiteraard verklaarbaar vanuit het gegeven dat deze vrouwen mét hun kinderen dagelijks in die wijk zitten, terwijl veel mannen elders werken. Onder de initiatiefnemers zitten ook mensen als 'ome Ben': gepensioneerden of WAO'ers die net als de huisvrouwen veel baat hebben bij een kwalitatief goede leefomgeving, eenvoudigweg omdat ze er veel in vertoeven.

In enkele gevallen ontstond een nieuw saamhorigheidsgevoel bij bewoners. Soms was dit al aanwezig onder een bepaalde groep en dan kwamen daar ook geen nieuwe mensen bij.

Succesfactoren:

- * de aanwezigheid van een persoon of groep personen die zich vooraf intensief inzette(n) voor de collectieve actie;
- * een beloning van de gemeente waarop de bewoners gezamenlijk een beroep kunnen doen;
- * de extra sponsoring door bedrijven en de eigen investeringen van bewoners;
- * het synchroon lopen van het ontstaan van collectieve behoeften en het Opzoomeraanbod vanuit de gemeente
- * de aanwezigheid van veel jonge gezinnen en relatief veel groen in de wijk.

4.7 Analyse gevalsbeschrijvingen

Op basis van de zes voorgaande gevalsbeschrijvingen hebben we een analyse uitgevoerd. Op basis van deze analyse hebben we een begrippenkader geformuleerd. In deze paragraaf presenteren we het kader, waarbij we zoveel mogelijk het verband met de voorgaande teksten leggen. We doen dat door uit die beschrijvingen te putten. Korthedshalve gebruiken we maar een beperkt deel van het materiaal. Om toch een indruk te geven van de basis van ons betoog verwijzen we steeds ook naar andere wijken waar het zelfde beeld naar voren komt.

Keerpunt

We zien allereerst dat de Opzoomerdag in bijna alle gevallen inderdaad 'iets teweeg brengt'. Het gevoel dat de dag bijzonder is is tamelijk algemeen. Niet alleen in de zes casestudies, maar ook in de enquête komt dat naar voren. Een groot aantal respondenten vindt dat de Opzoomerdag voor herhaling vatbaar is (Eventueel gegevens opnemen). Het is opvallend dat veel mensen de dag als een keerpunt beschouwen. Negatief geformuleerd: "Waarom kon dit nu niet eerder?". Positief geformuleerd: "Eindelijk werken de gemeente en de bevolking samen".

Het is misschien goed om erop te wijzen dat 'kritiek' lang niet altijd als afwijzing van het Opzoomerfenomeen duidt, evenmin als meedoen erop wijst dat men het concept onderschrijft. Veel kritiek is te beschouwen als 'gekanker'. We hebben de indruk dat het in veel gevallen een vorm van communicatie is die net zo goed betrokkenheid uitdrukt als ongenoegen. Mogelijk is het gewoon een deel van de Rotterdamse cultuur. In dit rapport besteden we echter alleen aandacht aan de inhoud van de kritiek, zonder het als steun of afwijzing te interpreteren.

In verschillende gevalsbeschrijvingen wordt aangegeven dat er een contrast bestaat met sociale vernieuwing. Met name in Pernis wordt dat scherp gevoeld:

Er leeft een sterk achtergesteld gevoel in Pernis: "Pernis wordt altijd vergeten." en "Alles wordt afgebroken, er komt niks voor terug." De sociale vernieuwing is geheel aan Pernis voorbijgegaan en stadsvernieuwing is in Pernis niet bekend.

In Bergpolder wordt iets soortgelijks geconstateerd:

*Aan het Opzoomeren zijn een positieve en een negatieve kant te onderscheiden. Er kan nu opeens van alles gebeuren. De gemeentelijke traagheid wordt doorbroken. Een negatief aspect is dat Opzoomeraars **avant la lettre** cynisch worden. Nu kan opeens wel van alles aangepakt worden.*

Soortgelijke reacties zijn ook in de andere gevalsstudies te vinden.

Soms zit er ook iets van wedijver in, van trots op wat de wijk zelf vermag tegenover de gemeente:

De initiatiefnemers en bewoners wilden dat Pernis nu ook eens aan de beurt kwam en ze grepen de mogelijkheid aan om Rotterdam 'een poepie te laten ruiken'.

Anderzijds wordt in een aantal beschrijvingen ook benadrukt dat er juist continuïteit bestaat tussen sociale vernieuwing en Opzoomeren.

Wanneer er positief gesproken wordt over de Opzoomerdag dan komen er verschillende 'betekenissen' van de dag naar voren. We bespreken ze hier.

De Opzoomerdag is een soort hernieuwde kennismaking van verschillende bevolkingsgroepen met elkaar

'Kennismaking' kan op verschillende niveaus plaatsvinden. Soms is het een kennismaking 'in abstracto'. Verschillende bevolkingscategorieën hebben ideeën over elkaar, en die ideeën veranderen omdat ze met elkaar in aanraking komen, of omdat ze elkaar op een andere manier tegenkomen dan normaal. Het ligt al snel voor de hand om hier te denken aan de relatie autochtonen-allochtonen. De slager in

Bospolder-Tussendijken die stomverbaasd is dat hij zijn buitenlandse burens de stoep zag aanvegen en de gevel schoonmaken is daar een voorbeeld van. Of de krakers die in de zelfde wijk van plan waren om hun deur te verven, maar helaas te laat waren omdat de burens eerder opstonden en het al hadden gedaan. Als voorbeeld nemen we nog een citaat uit Feijenoord op:

Dat is nou het positieve, mensen gaan nadenken hoe het niet moet. Praten met mensen hoe je met elkaar omgaat en met de buurt. Uit je ivoren torens politiek. Vroeger was het ook niet alles, maar ze staken geen mes in je lever. Stoelen buiten bij buitenlanders, dat vinden wij stom. Maar zo hoort het. Zo was het vroeger ook, toen er nog geen t.v. en radio waren. Vroeger had ik wel ergernis door het cultuurverschil maar daar ben ik vanaf gestapt.

Maar de Opzomerdag heeft ook te maken met hele andere soorten beeldvorming. Van ouderen over jongeren bijvoorbeeld. Het is opvallend dat in een aantal gevallen jongeren zich in de ogen van ouderen echt hebben 'gerehabiliteerd' met de jongerenwedenschappen. Bij de jongerenwedenschap in Pendrecht hebben we opgemerkt dat ouderen langs de kant 'echt staan te genieten' van het schouwspel. Bij de jongerenwedenschap in Pernis en Zevenkamp was dat ook wat de jongeren bewoog. Ze wilden zich van een andere kant laten zien.

Toch is het op zich niet aannemelijk dat oordelen van bevolkingsgroepen over andere bevolkingsgroepen fundamenteel zullen veranderen als gevolg van één Opzomerdag. Als we echter wat nauwkeuriger kijken naar de ontmoetingen tussen mensen zien we in een aantal gevallen wel onomkeerbare processen. Als je bijvoorbeeld de naam van je buurman kent, dan zul je hem die de volgende dag niet vergeten zijn. Als je hem bovendien gedag zegt, zal dat ook niet meteen afgelopen zijn.

Eén van de acties in deze straat is het blauw verven van de voordeuren. Eén van de gevolgen van de opzomeractie is dat de drugsdealer die naast de initiatiefneemster woont zijn deur is gaan verven en haar nu gedag zegt. (Bospolder-Tussendijken)

Of nog meer op microniveau:

Hoe heet die van jou? Roy? Hé laat Roy ook effe op je auto, ja! (Zuidwijk)

Als een wijkagent en een GGD-medewerkster pessimistisch zijn over het effect van de Opzomerdag tekenen we uit de mond van een wijkbewoonster een optimistischer geluid op:

Doordat alle bewoners van de straat erbij betrokken zijn, weet je wie waar woont. Je praat nu met je burens in plaats van over je burens.' Sommige burens konden vroeger elkaars bloed wel drinken, nu staan ze - wat onwennig nog - samen koffie te drinken. (Bospolder-Tussendijken)

Maken wij van een mug een olifant? Wat stelt het eigenlijk voor als mensen elkaars naam weten, elkaar gedag zeggen? We kunnen in ieder geval constateren dat veel mensen in ons onderzoek het als een vooruitgang ervaren. En als er allereerste geroepen wordt dat er meer sociale samenhang zou moeten zijn in wijken, dan begint dat met elkaar gedag zeggen. We gaan hier niet te diep op de kwestie in. De twee vragen echter, helpt het als je de naam van je buurman kent, en zo ja, hoe kom je vandaar naar meer verband in de wijk, houden we vast.

De laatste vraag roept een andere kwestie op. 'Ontmoetingen' zijn niet altijd leuk. In Pernis bijvoorbeeld ontstaan er wrijvingen over wie wel en geen bezem mag hebben. Zeker als de onvrede tussen bevolkingsgroepen groot is kan de ontmoeting zelfs pijnlijk worden. Als de Opzomerdag dus een verbetering in de verhouding tussen bevolkingsgroepen moet zijn, dan is het zaak vooral aan het vervolg van ontmoetingen aandacht te besteden. We hebben dan ook vaak gezien dat er plannen gemaakt werden om in de buurt gezamenlijke activiteiten te gaan ontplooien ('Met zo'n bankje voor de deur zal je eerder een praatje met elkaar maken'; de jeu de boulesbaan in Zuidwijk heeft een ontmoetingsfunctie, op de petanquebaan in Bergpolder zijn er tot en met juni 1995 vier vervolgoertuinen gepland).

De vormgeving van de Opzomerdag heeft bijgedragen aan deze ontmoetingsfunctie. De eis dat er in het pleinteam minstens een allochtoon zou zitten is daar een voorbeeld van. In het Nieuwe Westen moesten drie wijkkoks met verschillende etnische achtergronden gezamenlijk een menu samenstellen. Dat ging niet zonder problemen, maar het heeft wel tot een interculturele rijsttafel geleid. Veel van de activiteiten hebben bovendien de ontmoeting gemakkelijker gemaakt. In Zuidwijk bleken Turkse jongeren en autochtone schaakfanaten elkaar prima te kunnen vinden in het reuzeschaakspel. In veel

wijken was de ontmoeting tussen jong en oud een thema (Feijenoord, Zevenkamp).

De Opzomerdag is een gelegenheid om oude verlangens van de buurt te realiseren

De Opzomerdag is in veel gevallen de kans geweest om al lang bestaande plannen uit te voeren. Je moet het ijzer smeden als het heet is, en in veel wijken is de kans gegrepen. Op de Opzomerdag waren allerlei instanties bereid om 'iets' te doen, ook als dat op een ander tijdstip geweigerd zou zijn.

In Bospolder-Tussendijken is een speeltuin vernieuwd nadat vijftien jaar actie niets opgeleverd hadden. Een ander voorbeeld is de kinderboerderij in Pernis:

Twee jaar geleden werd het plan ingediend bij de gemeente, maar over de bestemmingsplaats kon geen overeenstemming worden bereikt. Opzomerdag was een soort doorbraak voor hun eigen plannen. Een ander stuk grond werd aangewezen, er mocht nu meer van de gemeente, en de activiteiten van de initiatiefgroep kwamen eindelijk in een stroomversnelling. Een gewezen boer stelt zijn schapen, konijnen, eenden en pony ter beschikking en houdt vrijwillig toezicht. Een groep kinderen neemt de verzorging van de dieren op zich (een ontluikende tiener: "Het dorp is saai, het zwembad is ook al kleiner gemaakt, maar dit is weer iets leuks").

Soms vraagt men zich af waarom het niet eerder kon:

We hebben zó vaak gevraagd of ze het gras bij wilden houden, maar daar werd toen niet naar geluisterd. Nu kan het opeens wel allemaal, onbegrijpelijk. (Zuidwijk, p. ..)

De 'ruil' van de Opzomerdag blijkt twee kanten op te werken. Als bewoners iets doen, dan draagt de gemeente ook bij. En omgekeerd, als de gemeente iets doet, willen bewoners ook wel:

Ik heb nu een prachtige voortuin. Ik heb voor fl. 500,- planten gekocht, maar dat heb ik er graag voor over (Zevenkamp).

De Opzomerdag is een goed feest

Heel veel mensen vergelijken de Opzomerdag met Koninginnedag. Deels zijn de zelfde mensen erbij betrokken (Pernis). Het is een feest, en dat wordt belangrijk gevonden. De gezelligheid keert terug. Maar het verschil is wel dat je iets blijvends kunt doen. Een initiatiefneemster van een straatactie in Bergpolder, die er al 47 jaar woont:

Opzomerdag doet haar qua sfeer een beetje aan vroeger denken, aan Oranjefeesten of aan het samen sneeuw ruimen in de winter of met z'n allen gaan schaatsen. 'Dit is de allereerste keer in al die tijd, dat ik hier woon, dat we iets doen voor de straat en dat we daar met een heel clubje aan meedoen.'

De kennis van mensen die bij andere feesten betrokken zijn wordt ook benut.

(Uit dit gedeelte houden we vast voor het slot dat de Opzomerdag wordt overgenomen, en dat dat voor velen een breuk is met het verleden; dat de Opzomerdag een ontmoetingsaspect heeft; een soort impuls waarin veel neuzen voor één dag de zelfde kant op wijzen; en een feest.)

Er zijn ook kritiekpunten. Uit de gevalbeschrijvingen komen de volgende naar voren.

Organisatie

In een gesprek met de pleinregisseurs in Feijenoord komt naar voren dat men daar de Opzomerdag toch vrij sterk als een 'gedropt' project heeft beleefd. Waar de sociale vernieuwing in de wijk een stevige basis had, is dat met de Opzomerdag niet het geval. Mogelijk is dat ook de reden dat het lijkt alsof de Opzomerdag in Feijenoord niet zo leefde als in andere wijken. We herinneren nog aan wat we zeiden in de gevalbeschrijving:

Het lijkt erop alsof de initiatiefnemers weinig moeite gedaan hebben kenbaarheid te geven aan en veel enthousiasme te kweken voor de Opzomerdag in de wijk. Het is bij ons als een plichtpleging overgekomen. Degenen die iets deden op die dag waren sowieso al actief in de wijk. De kinderen waren wel actief maar waren via georganiseerde verbanden (scholen) naar

de activiteiten gekomen. Op nieuwe creatieve verbanden van organisaties of mensen die in de dagelijkse praktijk niet zo veel met elkaar van doen hebben, zijn we niet gestoten. De rol die men gemeentelijke instanties aan het eind van de weddenschappen toeschoof, was van het zelfde laken een pak. Waarom stond men er niet op dat de jongeren de weddenschappen zelf konden afmaken?

Nu is Feijenoord ook geen eenvoudige wijk om te werken, we zullen daarop nog terug komen in dit rapport. Maar ook binnen de wijk is de Opzoomerdag niet echt omarmd. We vermoeden dat de dag bijvoorbeeld niet echt paste in de 'cultuur' van de bewonersorganisatie. Deze heeft de dag toch vooral aangegrepen om bestaande plannen beter te kunnen realiseren, maar er is buiten die bestaande plannen weinig aan toegevoegd. Wel maakt de dag het mogelijk om de ontwikkelingen te versnellen, zoals we dat ook elders gezien hebben.

Het is te simpel om te zeggen dat het beperkte resultaat op de Opzoomerdag het gevolg is van het 'organisatiemodel'. In de voorbereiding is ruim aandacht besteed aan de vraag of er binnen de wijk een draagvlak bestond voor de dag. Maar kennelijk klopte het beeld dat men buiten de wijk had van het draagvlak in de wijk niet met de feiten. Het is misschien overbodig om het hier te zeggen, maar dat bevestigt nog eens het belang van een draagvlak, van mensen binnen de wijk die het Opzoomerconcept van harte adopteren.

Er wordt in Feijenoord niet alleen kritiek geleverd op het feit dat de dag gedropt is, maar ook op de aanpak als zodanig, die soms onnodig centralistisch genoemd wordt. Zo is het wijkdiner niet in de sporthal georganiseerd, zoals men in de wijk wilde, maar op het plein, op aandringen van de stedelijke pleinorganisatie.

Ook in Pernis zijn dergelijke geluiden vernomen. Een van de eisen voor de samenstelling van het pleinteam was dat er minstens twee allochtonen in opgenomen moesten zijn. Aan die eis is in Pernis niet voldaan omdat er niet zo veel allochtonen wonen. In Zuidwijk waren 80 straten bereid gevonden mee te doen, maar de Opzoomerorganisatie wilde er maar 40.

We vermelden deze kritiek, maar we willen er ook op wijzen dat juist het vasthouden aan een aantal centrale kenmerken door de hele stad heen de Opzoomerdag zijn herkenbaarheid heeft bezorgd.

Ontmoeting

We hebben in het voorgaande laten zien dat het aspect van de ontmoeting van verschillende bevolkingsgroepen positief gewaardeerd werd. Nu is Rotterdam een grote stad met alle hedendaagse problemen van dien. Zo'n stad verkeert niet voor één dag in een idylle. Hoewel we over de hele linie opvallend veel 'ontmoetingen' tussen bevolkingsgroepen hebben gezien, zijn er ook uitzonderingen.

De groepjes die er zijn mixen niet. Het is Surinaams met Surinaams, Turks met Turks, blank met blank, etcetera. (Feijenoord)

Materiaal voor jongerenweddenschappen regelmatig probleem

Een zeer hoopgevend onderdeel van de Opzoomerdag zijn de jongerenweddenschappen geweest. In veel gevallen hebben jongeren zich als het ware gerehabiliteerd tegenover de wijk. Ze hebben laten zien wat ze in hun mars hebben, als ze de kans maar krijgen om het te laten zien. Toch is er met name rond de jongerenweddenschappen nogal het een en ander misgegaan. In Pernis is materiaal voor de trimbaan te laat afgeleverd. In Feijenoord ontbrak het aan geschikt gereedschap en aan materiaal. In Zuidwijk waren vergunningen niet op tijd rond.

Overname door professionals

Het succes van de Opzoomerdag is deels gebaseerd op de erkenning van het belang van eigen inzet van burgers. Op verschillende momenten wordt echter duidelijk dat 'erkenning' soms wordt vertaald als dat professionals het werk over zouden moeten nemen. In Feijenoord worden de beide objecten die in het kader van de jongerenweddenschap zijn aangepakt uiteindelijk door Gemeentewerken afgemaakt. De weddenschap is in goede samenwerking tussen jongeren uit het Jongeren centrum de Koepels en Marokkaanse jongeren uit het buurthuis aangegaan (gesprek met pleinregisseurs). Deze samenwerking

verloopt positief, hoewel de weddenschap - buiten de schuld van de jongeren, zie hierboven - niet wordt gewonnen.

In de gevalsbeschrijving over Bergpolder kunnen we lezen hoe vrijwillige inzet van bewoners bij het schoonhouden van portieken wordt gehoneerd door een schoonmaakbedrijf in te huren, wat eerder onvrede oproept dan gevoelens van erkenning.

Hoewel de intentie in beide gevallen positief is leidt de overname van activiteiten door beroepskrachten heel gemakkelijk tot gevoelens van onvrede. De oogst van de Opzomerdag is niet alleen de klus die geklaard wordt. Minstens net zo belangrijk is de inzet van burgers. Wanneer jongeren een uitdaging aangaan en ze redden het niet, dan moeten we niet automatisch Gemeentewerken inschakelen, maar kijken op welke manier ze het karwei alsnog kunnen klaren.

Premie op actie of premie op succes?

Het voorgaande punt staat in verband met een andere kwestie. Een zeer belangrijk principe in de Opzomerdag was het 'premie-op-actie'-principe. Wie zich inzet wordt beloond. De gemeente en de Opzomerorganisatie investeren dus vooral in de mensen die zich inzetten. Maar wat nu als die inzet op de Opzomerdag zelf niet veel oplevert? We zijn een aantal keren gestoten op het probleem dat mensen zich voluit inzetten, nog niet direct resultaat boeken, maar dat er voor hun inspanning niet veel aandacht bestond. De jongeren uit het vorige stukje zijn een voorbeeld. Hieronder citeren we een ander voorbeeld:

Een fotograaf (...) wil de multiculturele realiteit van de wijk zichtbaar maken. Met zes portretten van kinderen van de zevende en achste groep van de basisschool, horend bij de zes meest voorkomende etnische groepen in de wijk. Hij hoopt dat zijn actie een vervolg krijgt in een onderwijsproject 'portretten maken'. Hij of een andere fotograaf leert de kinderen van de hoogste groepen van de basisscholen fotograferen en spoort ze aan van elkaar portretten te maken, die dan allemaal op het trafohuis worden bevestigd. Na verloop van tijd komen er dan zo'n 250 tot 300 foto's te hangen. Dat is zijn droom.

(vervolg citeren, niemand merkt op wat hij aan het doen is).

De jongerenuitdaging in Bergpolder mislukt, er komen maar enkele jongeren opdagen. De term 'premie op actie' is goed gekozen. Wie iets onderneemt krijgt hulp. Maar mensen willen niet alleen hulp, maar ook erkenning voor het feit dat ze het geprobeerd hebben. Ook dat is premie op actie. En met dat soort erkenning lijkt men niet altijd scheutig te zijn. Het resultaat doet hier en daar eerder aan als 'premie op succes'. Met de mensen die nu misschien niet slaagden moet je verder. Onze suggestie is, honoreer ook hun inspanningen als het niet gelukt is, dan willen ze het misschien een volgende keer weer proberen, en dan op een andere manier.

Niet-meedoen

In alle gevalsstudies worden mensen aangehaald die 'niet meedoen'. Wat zijn hun motieven? Veel mensen vinden dat de gemeente het maar moet doen:

Maar niet iedereen rond het hek doet mee. De ouderen (bewoners rond de vijftig) wijzen op hun voorhoofd als de andere bewoners bezig zijn. Zij vinden dat de gemeente het achterstallig onderhoud moet verrichten.

Soms ook is men om andere redenen ontevreden met het Opzomergebeuren. In Bospolder-Tussendijken wilde een groep bewoners niet alleen hun deuren, maar ook schuttingen schilderen. Toen ze als antwoord kregen dat dat ervan afhing of er na de deuren nog genoeg verf over zou zijn haakte de groep helemaal af:

De deuren van de achterste woningen in de straat zijn niet blauw geverfd. Ze zien er nog redelijk uit. De vooral oudere Rotterdamse bewoners van dit stuk wilden eerst wel, maar later niet meedoen met het verven van hun deur. De reden daarvoor? Onvrede, omdat ze niet gelijk

verf kregen om ook hun schutting te schilderen? Of zijn hier dieperliggende redenen in het spel? Op de dag zelf kijken enkele oudere bewoners van de ongeverfde deuren vanachter de geraniums naar buiten. Wie zijn al die mensen op straat, zie je ze denken.

Anderen verwijzen naar de manier waarop het vroeger ging, 'zonder al die poeha':

. (Groepje autochtone bewoners): *Vroeger opzomerden we iedere dag. Zo'n enkele dag haalt niets uit. Als we allemaal een straat zouden vege...*

. (Groepje ouderen): *Wij hebben vijftig jaar de straat geboend; als ik nu de straat doe roepen ze of ik de hele straat wil doen. De meesten zijn niet meer op te voeden. Dit is weggegooid geld, moet je kijken wat het allemaal kost.*

Soms doen mensen wel mee, maar nemen toch min of meer afstand van het Opzomereren (ook interessant voor verhaal over 'ruil')

(in het buurthuis; twee ouderen die achtergrondmuziek maken bij het koor): *Dat hele Opzomereren, zo overdreven. Waar we 's ochtends langskwamen veegden ze de rotzooi uit de tuinen zo de straat op.*

Een vrouw die in haar voortuin bezig is: "Dat hele Opzomereren is achterlijk gedoe. Vanmorgen kwamen hier ineens de grasmaaiers van de gemeente. Normaal staan we tot onze knieën in het gras daar op die helling. Dan is er voor de gemeente een Opzomerdag voor nodig om de grasmaaiers te laten komen. Mensen doen vandaag wat ze normaal elke dag of elke week horen te doen. Je stoep vege, de boel een beetje netjes houden, dat is toch de normaalste zaak van de wereld? Ik vind het allemaal geldverspilling, zeker voor een wijk als Zevenkamp. We hebben hier toch een prachtige wijk met volop groen? Misschien dat zo'n dag voor die wijken in de binnenstad nog wat kan betekenen want daar is helemaal niets. Ik zou er voor geen goud willen wonen."

Over het algemeen zijn het oudere autochtone mensen die deze standpunten verwoorden. Ongetwijfeld moeten we het deels beschouwen als Rotterdams gekanker, iets waar we niet al te zwaar aan moeten tillen. Aan de andere kant is het toch belangrijk om hun onvrede te begrijpen. Jarenlang hebben zij hun stoep schoongehouden, ook toen dat allang niet meer 'in de mode' was. En dezelfde trendy mensen die nu het Opzomereren propageren hebben hun inspanningen evengoed met misprijzen gadeslagen. Als nu het Opzomereren als de nieuwste uitvinding wordt gepresenteerd is het begrijpelijk dat zij er afstand van nemen⁴.

Opzomereren is deels een poging om 'oude waarden' die als het ware in onbruik zijn geraakt weer opnieuw een plek in onze samenleving te geven, maar dan op een eigentijdse manier. Er zijn echter nogal wat mensen die weliswaar die oude waarden onderschrijven, maar niet de 'eigentijdse gedaante' van de Opzomerdag. Het is van belang om hun levenslange inzet te erkennen en mogelijk ook een plek te geven in Opzomeractiviteiten om hen niet af te stoten.

Overigens zijn er ook wel andere sociale categorieën die weinig in Opzomereren zien, maar dan neemt men er minder rigoreus afstand van:

Een groep rondhangende jongeren (jongeren skinheads, meisjes met lang haar) van 16-20 jaar: "Die hele Opzomerdag is alleen maar voor kleine kinderen. Voor ons is er niets. Wij kunnen wel een koffie-shop gebruiken."

⁴ Het fenomeen is mogelijk wat breder dan alleen de groep waar wij hier over spreken. Hoewel het in de gevalsstudies niet terugkomt zijn we ook wel verhalen tegengekomen van vrijwilligers die in lange jaren bepaalde voorzieningen 'met elastiekjes en plakband' overeind gehouden hebben, en die het ontmoedigend vinden om nu te zien dat ineens alles mogelijk is, en dat zij als het ware een demonstratie krijgen van hoe je zo iets professioneel aanpakt. Het is begrijpelijk dat zij zich daardoor miskend zouden voelen.

Concurrentie

In sommige gevallen komen vormen van concurrentie naar voren die niet erg productief zijn. Zo bijvoorbeeld in Zuidwijk, waar op een deel van het plein tegen betaling hapjes werden aangeboden terwijl er op een ander deel gratis taart te krijgen was. In Feijenoord een soortgelijke situatie. In beide gevallen heeft overigens informatie van de pleinregisseurs het beeld wat genuanceerd, maar voor de mensen die zich inzetten op de Opzoomerdag kan het ontmoedigend zijn als hun inbreng in het water valt omdat anderen iets soortgelijks doen, maar dan gratis. Een detail, maar voor de betrokkenen wel belangrijk.

Slaag- en faalfactoren

We willen in dit gedeelte een aantal zaken aanstippen die voor vervolgvacaties van belang zijn. Het overzicht is niet compleet omdat we dubbelingen met het voorgaande zoveel mogelijk willen vermijden. In een latere fase willen we alle lessen in een omvattender kader proberen te zetten.

Wie doet het?

In de meeste gevallen zijn de pleinregisseurs afkomstig uit het opbouwwerk (of het sociaal cultureel werk?). In een aantal gevallen echter spelen huisvrouwen een belangrijke rol. In Pernis zijn vier huisvrouwen gezamenlijk pleinregisseur. Ze zijn zich ervan bewust dat hun deelname speciale voordelen heeft. Ze zijn sterk verankerd in allerlei organisaties en verenigingen in Pernis. Ze weten dingen die beroepskrachten niet als vanzelf weten. Ze vertrouwen sterk op een persoonlijke aanpak, want, zeggen ze, tegen een beroepskracht zeg je gemakkelijk nee, maar tegen een huisvrouw niet.

Nu heeft Pernis een uitgebreid verenigingsleven met de sociale netwerken die daarbij horen. In een wijk als Zevenkamp, waar huisvrouwen ook een belangrijke rol spelen, is dat anders. In veel opzichten is het een wijk met mogelijkheden, maar het is vooralsnog een wijk met weinig sociaal verband. Om te laten zien hoe allerlei soorten inzicht en benaderingen op elkaar ingrijpen geven we hier een wat langer citaat over een straatactie:

Er wonen zo'n 42 kleine kinderen in dit complex en maar 6 kinderen speelden buiten. Dan kun je nagaan hoeveel kinderen er binnengehouden werden! Vier jaar geleden zijn we begonnen met actievoeren. (...) Het stuitte steeds weer op geld. Ze wisten wel van de problemen, maar ze konden er ook niets aan doen omdat er geen geld was. Bovendien hadden ze geen andere opvang voor de jongeren. (...) Toen hoorden we van de Opzoomerdag. Met de Opzoomerdag konden we ineens alle drie de velden aanpakken! Daardoor is alles in een stroomversnelling gekomen. Normaal gesproken was je hier nog wel zo'n twee jaar mee bezig geweest om zo ver te komen. Er was ook totaal geen vertrouwen van bewoners naar elkaar toe. Je woont ergens 10 jaar maar je kent elkaar niet. Zo'n buurt was dat hier. We zijn alle deuren langs geweest en daar krijg je veel dingen te horen. Iedereen reageerde positief. We hebben enquêtes opgesteld over wat de bewoners zelf wilden. Na elke vergadering hebben we nieuwsbrieven bij alle bewoners in de bus gedaan. Als er nieuwe bewoners kwamen, brachten we ze een bloemetje namens de commissie. Met kerst hebben we huis aan huis kaarsen rondgebracht met een nieuwjaarskaartje. Met geld van de bewonersorganisatie hebben we een kerstboom gekocht, die de kinderen zelf konden versieren. Hoe slecht het weer ook was in de kerstvakantie, de kinderen kwamen toch naar buiten om de boom te versieren. Ze vonden het geweldig! Op zo'n manier kom je de wensen en klachten van de mensen te weten. Klachten proberen wij door te sturen en op zo'n manier te verhelpen. Zo krijg je het vertrouwen van de mensen: 'Goh, die bewonerscommissie doet wat en krijgt wat voor elkaar!' (...) Met dit gesloten binnenterrein wilden we alle criminaliteit eruit krijgen en bereiken dat bewoners naar beneden komen. Zo krijg je contact met elkaar. Gisteren kwam er een meneer van boven bij het pleintje staan en wat kijken. Die man is nog nooit beneden op het pleintje geweest. Dat sociale contact moet je krijgen. Dat stimuleert mensen om ook wat te gaan doen!.

De inzichten die in deze actie een rol gespeeld hebben zouden uiteraard gemakkelijk door anderen kunnen zijn ontwikkeld. Feit is dat zowel in Pernis als in Zevenkamp ze - met name - door huisvrouwen ontwikkeld zijn. Dat roept de vraag op welke mogelijkheden er ontstaan als je aandacht

besteedt aan hun perspectief. In een samenleving die voor haar samenhang sterk leunt op allerlei professionele interventies zien we vaak niet-professionele mogelijkheden over het hoofd. Om een voorbeeld te noemen, als moeders hun kleine kinderen naar school brengen komen ze elkaar vier maal per dag tegen op het schoolplein. Uiteraard wordt er daarbij heel wat afgepraat. Hoewel het niet lijkt op wat wij ons bij een professionele organisatie voorstellen is het resultaat een netwerk waarin meer interactie plaatsvindt dan in de meeste professionele netwerken. We zien vaak vanuit een professionele optiek de sociale verbanden over het hoofd die niet professioneel georganiseerd zijn.

De Opzoomerdag heeft dit soort kennis gemobiliseerd, en het blijkt te werken. Er zijn trouwens ook vanuit het professionele veld voorbeelden van dit soort fenomene. In een van de gevalstudies werd door de pleinregisseur melding gemaakt van een moeizaam verlopende samenwerking met een jongerenwerker. Deze was voor de andere professionals weinig toegankelijk. Hoewel dus de pleinregisseur het hart vasthield, bleek op de Opzoomerdag dat de jongerenweddenschap goed verliep. Daaruit blijkt dat je in samenwerkingsverbanden soms mensen op grond van een moeizame communicatie uit kunt sluiten, die in hun eigen werk wel een goede prestatie leveren. Netwerken worden geacht de prestaties van werkers te verbeteren, maar mogelijk sluiten ze ook mensen uit die weliswaar binnen het netwerk wel moeizaam functioneren, maar binnen hun eigen werk juist uitstekend. De Opzoomerdag heeft in een aantal gevallen, door het systeem van uitdagingen, dit soort mensen in beeld gebracht.

Uitdagingen

De uitdagingen hebben voorzover wij kunnen overzien inderdaad de beoogde werking gehad. Het waren tastbare verplichtingen die mensen aangingen, waarvoor ze nieuwe soorten oplossingen moesten bedenken, nieuwe samenwerkingsverbanden aangaan, die hen prikkelden meer te geven dan ze normaal gesproken zouden doen.

Op de bewuste zaterdag 's ochtends om 9.00 uur trof de sociaal cultureel werkster dertig opgeschoten jongeren schommelend en wippend in de te slopen speeltuin aan. Onder stemmige reggae-muziek hebben ze toen een halve dag stevig aangepoot, waarna ze hen stevig moest toespreken om een fase van slapte te overwinnen. Maar ook spoorden de doorzetters onder hen hun slapjanusmaten aan de uitdaging niet te verzieken. Aan het eind van de dag waren ze allen bekaf, maar ze hadden de klus geklaard. Als beloning kregen ze 'een dagje stappen' naar Den Haag. Een bezoek aan het zee-aquarium moest hieraan nog een cultureel tintje geven. De kosten die door hun inspanning zijn bespaard, leverden de nieuwe speeltuin nog extra speeltoestellen op.

Zichtbaarheid

Ook 'zichtbaarheid' is in onze ogen een belangrijke succesfactor in het Opzoomergebeuren. Het is niet altijd zo dat mensen zich laten aanspreken op een schriftelijke of mondelinge uitnodiging. Soms komen ze over de brug omdat ze andere mensen ergens mee bezig zien:

De initiatiefnemer uit de straat kreeg vooral veel hulp doordat zijn burens hem bezig zagen; op een eerdere brief had hij weinig respons gekregen. (Pernis)

Bij het neerzetten van de bankjes en de planten kwamen meerdere bewoners meehelpen. (Zevenkamp)

In dat opzicht is de gele bezem als symbool voor de Opzoomerdag zeer belangrijk geweest.

De bezem blijkt een enorme symbolische waarde te hebben. Wat er doordoor niet aan (gespreks)stof naar boven komt is enorm (Feijenoord)

Het behoeft ook nauwelijks betoog dat de zichtbare, tastbare verbeteringen die de Opzoomerdag heeft opgeleverd essentieel zijn. Weliswaar is de Opzoomerdag een groot 'samenlevingsopbouwproject', maar veel mensen wijzen erop dat de tastbare, blijvende resultaten doorslaggevend zijn. Maar weinig mensen kunnen zich iets voorstellen bij 'werken aan betere verhoudingen in een buurt' los van iets wat je kunt zien. De zichtbaarheid en de tastbaarheid van resultaten is ook wat de Opzoomerdag - zie de

gevalsstudie van Pernis - onderscheidt van Koninginnedag. En, blijkt uit de voorgaande citaten, zichtbaarheid zorgt ervoor dat je nieuwe mensen werft die met schriftelijke informatie niet bereikt worden: 'Zien eten doet eten'.

Ruimte voor medesturing

Verschillende mensen hebben erop gewezen dat de open opzet van de dag bijdroeg aan het slagen ervan. Ieder kon zijn eigen ei kwijt. Tegelijkertijd waren er een aantal centrale kenmerken die toch eenheid schiepen in de veelvormigheid. De kleur geel, de bezem, de uniforme opzet van de pleinactiviteiten (acht uitdagingen bijvoorbeeld, de samenstelling van de pleinteam), de ballonnen die 's morgens opgelaten werden, de concentratie van activiteiten op de Opzoomerdag zelf, droegen bij aan het gevoel dat men met het zelfde bezig was.

Sponsoring

Tegenover de kritiek op de Opzoomerdag dat de gemeente haar verantwoordelijkheid afschoof naar de burgers moeten we stellen dat de dag ook inderdaad veel potenties heeft losgemaakt. Heel tastbaar wordt dat in de hoge vlucht die de sponsoring in Pernis en Zevenkamp nam. In Pernis werd er voor de muziektent anderhalve ton bijeengebracht (controleren), en in Zevenkamp kwam er 40.000 gulden voor de straatacties beschikbaar, 30.000 gulden van de deelgemeente, en 80.000 gulden van sponsors.

Nieuwe actoren

In veel gevallen is er van de Opzoomerdag gebruik gemaakt om nieuwe actoren bij het wijkgebeuren te betrekken. In Zevenkamp en in Bospolder-Tussendijken is ook expliciet gezegd dat de Opzoomerdag tot uitbreiding van bewonerskader zou moeten leiden. Ook andere soorten actoren zijn genoemd. In de gevalsoverzicht van Bergpolder staat bijvoorbeeld voor die wijk een overzicht.

Benutten samenloop

Het toeval speelt in veel wijken een rol. Waar men het toeval benut levert dat vaak voordelen op:

*Laat nou vlak voor de Opzoomerdag het leger een rampenoefening in Pernis aankondigen!
De deal werd snel gemaakt: het leger kon oefenen en bovendien gratis overnachten in het plaatselijke hotel en de wijkkoks hadden zowel een mobiele keuken voor het wijkdiner als prima legerkoks tot hun beschikking (Pernis).*

We hebben al opgemerkt dat de Opzoomerdag in veel opzichten een impuls is. Hij werkt juist omdat op die ene dag allerlei initiatieven elkaar versterken. Daardoor kunnen er ineens dingen die anders onmogelijk zouden zijn geweest (zie bijvoorbeeld de rol van de diensten op de dag).

Premie op actie

Via de premie op actie komt er een soort ruil tot stand. Als bewoners zich inzetten krijgen ze er iets extra voor terug. Maar de ruil verloopt lang niet altijd op een stereotiepe manier. Vaak betekent de Opzoomerdag voor individuele mensen toch ook 'gratis spullen'. Met name de bezems vinden gretig aftrek, ook bij mensen die niet meedoen. Maar ook dan werkt de vormgeving van de dag in het voordeel. Ook al voel je je niet betrokken bij de Opzoomerdag, je loopt met een gele bezem rond, en aldus draag je bij aan het gevoel dat iedereen meedoet met de Opzoomerdag.

Bestaande situatie als succesfactor

In een aantal gevalsoverzichten blijkt dat bestaande sociale verbanden en bestaande sterke punten van de wijk een succesfactor zijn (Pernis, Zuidwijk, Zevenkamp). Dat roept de vraag op of de Opzoomerdag niet bij uitstek geschikt is in wijken die niet echt probleemwijken zijn. We zullen op die kwestie nog ingaan. Maar het is zeker dat iedere wijk sterke punten heeft die benut kunnen worden. In die zin zijn er wijken met veel of met weinig mogelijkheden, maar geen wijken zonder mogelijkheden.

Verschillen/tegenspraken benutten

De Opzoomerdag (evenals trouwens sociale vernieuwing) heeft er veel mee te maken dat we inzien dat

'ouderwetse' waarden en omgangsvormen in de huidige situatie opnieuw nodig zijn. Sociale controle, verantwoordelijkheidsbesef ten aanzien van je eigen omgeving zijn eigenlijk niet nieuw. Tegelijkertijd weten we nog te goed wat de negatieve kanten daarvan zijn. Niet voor niets vallen in gesprekken vaak de termen 'spruitjeslucht', 'kneuterigheid', 'truttigheid' als mensen problemen hebben met de Opzoomerdag. Dat is een uitdrukking van de manier waarop het sociale leven in de periode die achter ons ligt is georganiseerd geweest. Steeds meer zaken werden de zorg van de overheid, en iemand die in een plantsoen papiertjes opruimde, of die een kind dat zich op straat misdroeg tot de orde riep, was hopeloos ouderwets, men kon dat beter aan het bevoegd gezag overlaten. Inmiddels is duidelijk geworden dat dat niet de oplossing is. Het is nodig dat mensen zich met elkaar bemoeien, sociale processen zijn toch de smeerolie van een samenleving. Maar de individualisering is niet voor niets zo ver voortgeschreden. Je met je eigen zaken bemoeien en niet met die van anderen is de norm geworden. Het voelt niet comfortabel aan als je je met andermans zaken bemoeit. Deze tegenspraak, aan de ene kant de erkenning dat iets als sociale controle nodig is, aan de andere kant de ongemakkelijke gevoelens die daarmee gepaard gaan, hebben we veel kunnen waarnemen bij Opzoomeraars. Een voorbeeld:

Een aantal 16-jarige jongens van Scouting vertellen dat zij deze dag toch wel iets kneuterigs vinden hebben. Een soort Koninginnedagsfeer. Toch denken ze dat er wel een bewustwording op deze dag optreedt. Het slaat misschien wel aan. De saamhorigheid van de mensen wordt aangewakkerd.

Of vergelijk bijvoorbeeld het citaat uit de gevalsbeschrijving van Zevenkamp:

"Het is geen sociale druk, maar als je niet meedoet heb je geen sociaal gevoel." Eén gezin wil niet meedoen ondanks dat het hen herhaaldelijk gevraagd is. Maar die pakten voorafgaand aan de Opzoomerdag wel de biezen: "Ze hebben het goed aangevoeld en zijn vóór het weekend vertrokken".

Het is nodig om te onderkennen dat 'saamhorigheid' tegenstrijdige associaties oproept, en tegelijkertijd dat een nieuwe vorm van saamhorigheid nodig is. Die nieuwe vorm kan echter niet zomaar 'terug naar vroeger' zijn. Er is behoefte aan een eigentijdse variant ervan. Daarom is het goed dat juist de mensen die de tegenstrijdigheid aan den lijve ervaren meedoen met Opzoomeren. Zij ervaren de noodzaak van saamhorigheid en tegelijkertijd de behoefte aan een eigentijdse variant. Dat voorkomt dat Opzoomeren verwordt tot alleen maar terug naar vroeger, of dat het alleen maar een leuk modern beleidspeeltje wordt waarmee concurrerende beleidsmakers kunnen worden afgetroefd.

Nazorg

Erg veel mensen hebben erop gewezen dat de Opzoomerdag geen eenmalige gebeurtenis mocht blijven. Aan de ene kant vond men dat de dag herhaald moest worden, mogelijk met andere symbolen dan de bezem (Pernis). Aan de andere kant werd er ook aandacht gevraagd voor het onderhoud en het beheer, het gebruik ook van de voorzieningen die op de dag tot stand waren gekomen. In Bospolder-Tussendijken is gesproken over het beheer van de Duimdrop-container in de avonduren. Een van de tips was daar een ontmoeting tussen bestaand wijkkader en nieuwe 'Opzoomeraars'. We zijn veel plannen voor een vervolg tegengekomen. Maar ook plannen om de voorzieningen te gebruiken:

Op onze vraag of ze er mee door gaan, antwoorden de bewoners ja. Een portiek heeft het plan om het trappenhuis aan te kleden met planten. In de zomer willen ze een barbecue organiseren.

De Opzoomerdag is vanuit een bepaald gezichtspunt gezien een herovering van de openbare ruimte door de bewoners. Maar als ze er niet meer in gaan leven zal die herovering van korte duur zijn.

Hoofdstuk 5 NAWOORD, CONCLUSIE EN TIPS

Bij de start van dit onderzoek hebben wij onszelf drie vragen gesteld:

1. Welke aanpak heeft het gemeentebestuur van Rotterdam gekozen om het project Sociale Vernieuwing 'terug te geven aan de burgers'?
2. Is Opzoomeren geslaagd?
3. Welke elementen van de gekozen aanpak lenen zich om met succes te worden toegepast in andere gemeenten en op andere bestuurlijke niveaus?

5.1 De aanpak van het gemeentebestuur

De aanpak van het gemeentebestuur laat zich het best beschrijven aan de hand van een aantal belangrijke uitgangspunten.

De visie op de rol van burgers en bestuur

Het besef dat een gemeente gevormd wordt door de inwoners zelf, is op de achtergrond geraakt. Dat geldt niet alleen voor de burgers, maar ook voor veel ambtenaren. Soms lijken burgers en gemeente elkaar als twee vijandige kampen te zien: "De gemeente moet"; "dat moeten de mensen maar zelf".

De Opzoomerday is een geslaagde poging om deze stellingen-oorlog te doorbreken. De opstelling van het gemeentebestuur was hierbij cruciaal.

Sociale Vernieuwing werd voor een belangrijk deel vorm gegeven vanuit de Coolsingel. De ervaring die tijdens de vier jaar Sociale Vernieuwing was opgedaan, wees uit dat initiatieven van bovenaf niet de meest gunstige voedingsbodem vormen voor betrokkenheid. Voor de Opzoomerday werd voor een andere benadering gekozen: de ideeën van de bewoners zelf waren de bron van de activiteiten.

Deze aanpak was niet onomstreden. Sceptis en cynisme ('het lukt toch nooit', 'het is weggegooid geld', 'moet je eens kijken hoe het er morgen weer bij ligt') deden zich voor bij bewoners, binnen het eigen ambtelijk apparaat en binnen de gemeentelijke diensten. Dat is ook niet verwonderlijk. In feite wordt met Opzoomeren een cultuur-omslag nagestreefd bij alle betrokkenen. Voor het ambtelijk apparaat is het wennen aan een andere werkwijze, bewoners zijn bang dat weer hetzelfde kleine clubje ervoor op moet draaien ('en waarom doet de gemeente het zelf niet? Is het soms weer een bezuinigingstruc?') en de diensten vrezen een aantasting van hun professionaliteit ('als iedereen geveltuintjes kan aanleggen, waar blijft gemeentewerken dan?'). Zelfs de professionele ondersteuners van de Opzoomerday hadden last van weerstanden: "In het begin was ook ik bang dat we bezig waren met het organiseren van de truttigheid in de stad. Enig gevoel van schaamte kon ik soms niet onderdrukken. Je bent jong, je wilt wat en je zult met geraniums in de weer gaan! Er werden ook de verkeerde termen gebruikt, zoals 'sociale controle' en 'burgerplicht'." Zo'n cultuur-omslag wordt niet op één dag gerealiseerd.

In de praktijk bleek het ook voor bestuurders zelf niet mee te vallen om bewoners ook echt zeggenschap te geven over wat er in hun wijk gebeurt. Zo bestond op het Mookhoekplein het plan om een jeu-de-boules baan aan te leggen. Volgens de deelgemeente voorzag het inrichtingsplan daar niet in. Op het Noordereiland zou het Burg. Hofmanplein worden verrijkt met een speeltuin. Dat paste volgens de stadsontwikkelaars niet in de strakke lijn die de ontwerpers voor ogen hadden. "Maar het Noordereiland is een woonwijk, geen stadsdecor."

Dergelijke competentie-kwesties waren echter uitzonderingen. In grote lijnen werd de gekozen benadering consequent volgehouden: het initiatief lag bij de burgers. Symptomatisch voor deze werkwijze is dat men op de Coolsingel op geen stukken na meer wist wat er allemaal zou gaan gebeuren.

Voor de burgers betekende deze aanpak een enorme uitdaging ('laat maar eens zien wat jullie kunnen'). Het is dit uitdagende karakter van de Opzoomerday, die het mogelijk maakte Opzoomeren te zien als een nieuw begin, een breuk met het verleden. Hierdoor ontstond voor verschillende groepen mensen, met verschillende motieven, ruimte om aan het Opzoomeren mee te doen. Iedereen kon zijn eigen ei kwijt. Niet alleen groepen buurtbewoners die al lang met allerlei plannen rondliepen, ook mensen die

zich tot dan toe niet zo druk hadden gemaakt om hun omgeving en zelfs sceptici, die weinig van het stadsbestuur verwachtten. In dat opzicht is de Opzoomerdag zeer geslaagd.

Diversiteit

Het feit dat het gemeentebestuur het initiatief niet naar zich toe heeft willen halen, betekende het aanvaarden van een grote diversiteit aan activiteiten. In de publiciteit is vooral aandacht besteed aan het belang van Opzoomeren voor achterstandswijken. Bij het nut van Opzoomeren voor de 'betere' wijken zouden vraagtekens geplaatst kunnen worden. In die wijken zouden de bewoners de gelegenheid handig benut hebben om bestaande activiteiten door te zetten of oude verlangens te realiseren. Maar van meerwaarde, een extra impuls, zou geen sprake zijn.

Wij vinden dat een verkeerde benadering. Juist het feit dat Opzoomeren in *verschillende soorten* wijken plaatsvond onderstreept het succes van de nieuwe bestuurlijke aanpak.

Het is in iedere wijk belangrijk dat mensen beseffen dat zij zelf belang hebben bij hun omgeving en daar ook iets aan kunnen doen. Dat kan ook voorkomen dat degenen met de meeste mogelijkheden een wijk voor gezien houden en naar elders vertrekken.

Dit besef spreekt ook in de zogenaamde betere wijken niet vanzelf. (Het mooiste wordt dit misschien nog weergegeven door de vader die zich realiseert dat het zijn eigen kind kan zijn dat over de losliggende tegel struikelt). Bovendien leidt besef niet automatisch tot het ondernemen van gezamenlijke actie. Daar zijn contacten, netwerken, voor nodig. Voor het activeren van deze netwerken is de Opzoomerdag in alle wijken van niet te onderschatten betekenis geweest: "Buren kennen elkaar weer, spreken elkaar weer aan. (...) Je kunt natuurlijk gaan verhuizen wanneer je ziet dat de buurt achteruit gaat. Hij gaat ook achteruit. Maar je kunt ook proberen daar iets tegen te doen. Dat is voor mij ook de voornaamste reden om te Opzoomeren."

In veel gevallen is er méér gebeurd dan een voortzetting van bestaande patronen. In Pernis bijvoorbeeld wordt de Opzoomerdag als een vooruitgang gezien, mede omdat het hier een jongere generatie was die de dag droeg in plaats van de oudere die het hechte sociale verband vormt.

Ruil

Door de organisatoren van de Opzoomerdag is de consequente toepassing van het ruil-principe benadrukt als belangrijkste succesfactor voor de Opzoomerdag. In wezen is er niet zozeer sprake van ruil (twee partijen wisselen van bezit op gelijkwaardige basis), maar van 'voor wat hoort wat': de gemeente biedt een bonus, op voorwaarde dat de bewoners ook zelf de handen laten wapperen.

Het is niet de ruil op zichzelf die van belang is, maar de taakopvatting van burgers en bestuur die de ruil vertegenwoordigt. Het 'voor wat hoort wat' principe veronderstelt een inzet van twee kanten, een benadering waarbij burgers en bestuur niet elkaars tegenspelers, maar juist elkaars bondgenoten zijn. Dit gevoel van bondgenootschap werd versterkt door het feit dat iedereen op een zelfde moment met het zelfde bezig was. In het normale leven belt een bewoner die een klacht heeft, een klachtentelefoon; hij of zij deponeert de klacht, de klacht wordt door anderen doorgegeven (aan de ROTEB bijvoorbeeld) en de betrokken dienst probeert de klacht te verhelpen. Er is in die situatie geen direct contact tussen de bewoner die een probleem heeft en de betrokken straatveger of vuilnisophaler. Kenmerkend voor de Opzoomeractiviteiten was dat bewoners en diensten elkaar ontmoetten. Men sprak elkaar veel meer rechtstreeks aan dan anders. Dat kón ook omdat de diensten zich van hun niet-bureaucratische kant lieten zien. Het feit dat er bij Gemeentewerken 'ineens dingen konden' maakte dat de inzet van de bewoners veel meer kans van slagen had. Voor Gemeentewerken is deze ontmoeting tussen dienst en bewoners overigens zeer nuttig geweest. Gemeentewerken kan wel werken aan een klantgerichte benadering, maar als de rest van de wereld toevallig met iets anders bezig is blijft dat een geïsoleerde zaak. De Opzoomerdag bracht de beoogde cultuurverandering onder de aandacht van bewoners en (deel)gemeente.

Zichtbaarheid

Een belangrijk element van de Opzoomedag was het feit dat de activiteiten gericht waren op concrete verbeteringen in de eigen wijk. "Zien klussen doet klussen". En tijdens het samen klussen ontstaat al gauw een gesprek. Het gevolg is dat ook beelden van elkaar (vooroordelen bijvoorbeeld) veranderen. Oordelen van bewoners over diensten, van diensten over bewoners, en van bewoners over elkaar. Een treffend voorbeeld is het succes van de jongeren-uitdagingen. Voor andere bewoners èn voor de jongeren zelf was het een verademing om te laten zien waar jongeren óók toe in staat zijn. Het bood de mogelijkheid om de jongeren (bezig) te zien als bewoners van de wijk die ook hun steentje bijdragen en niet alleen als veroorzakers van overlast. Een ander voorbeeld is de straat waar het schilderen van de huisdeuren een kennismaking met een drugsdealer opleverde. Is het een vooruitgang als bewoners de naam van de dealer kennen en hem gedag zeggen? Wij zouden zeggen van wel, hoewel het ook voor ons lastig is om duidelijk te maken waarom. Het bevestigt als het ware dat zij, hoe verschillend hun leefwerelden ook zijn, als *bewoners* met elkaar te maken hebben. Daarmee wordt de criminaliteit als zodanig niet opgelost. Maar het kan wel voorkómen dat de problemen verergeren. 'Elkaar gedag zeggen' biedt een gespreksbasis om iets aan die 'bijkomende' problemen te doen. Dat is ten opzichte van de bestaande situatie een principiële vooruitgang.

De resultaatgerichtheid heeft zeker bijgedragen aan het succes van de Opzoomedag. Toch is deze aanpak voor verbetering vatbaar. In de praktijk bleek het resultaat in sommige situaties hoger gewaardeerd te worden dan de inzet. 'Premie op succes' in plaats van 'premie op actie'. Voorbeelden zijn de fotograaf en de ROTEB. Ook deze personen en diensten moeten in de follow-up op hun inzet gewaardeerd worden.

Sturing

Ondanks de terecht terughoudende opstelling van het gemeentebestuur is er wel sprake geweest van een zekere sturing van de activiteiten. Het feit dat er een geel kledingstuk gedragen 'moest' worden, dat de bezems geel waren, betekende dat de activiteiten, hoe verschillend ze verder ook waren, werden gezien als onderdeel van een groter geheel. Of men dat nu leuk vond of niet.

Om een voorbeeld te noemen: Als iemand besloot zijn eigen straat te gaan schoonmaken, kreeg hij als tegenprestatie een gele bezem. Iemand die helemaal niet wilde vegen, maar gewoon een gratis bezem wilde hebben, kon deze echter zonder veel moeite krijgen. Zoals we uit de gevalsbeschrijvingen mogen opmaken hebben dergelijke situaties zich vaak voorgedaan. Het paradoxale is dat degene die een bezem 'echt' gratis, dat wil zeggen zonder tegenprestatie, bemachtigde, toch bijdroeg aan de uitstraling van de Opzoomedag: er liep iemand met een gele bezem rond, en dat versterkte het gevoel dat de Opzoomedag door de hele bevolking gedragen werd. Dus welk motief iemand ook had om met een bezem rond te lopen, het was onmogelijk om *niet* bij te dragen aan het succes van de Opzoomedag.

Deze geregisseerde samenhang heeft niet alleen qua uitstraling maar ook inhoudelijk versterkend gewerkt. "(al die publiciteit over dat opzoomen)...schept een sfeer waarin je onderdeel wordt van een groot geheel. Je hoort het niet alleen in je straat, maar je ziet het ook voor de TV. Anders heb je een gevoel dat je achterlijk bent als je ergens aan meedoet in de wijk, nu werd je achterlijk als je niet mee deed." "Op een bepaald moment ging iedereen er mee lopen en kreeg je een groepsgevoel."

5.2 Is de Opzoomedag geslaagd?

Om deze vraag te beantwoorden, moeten we ons eerst afvragen wat nu eigenlijk de bedoeling van de Opzoomedag was. Deze vraag wordt door verschillende partijen in verschillende termen beantwoord. Het projectbureau Sociale Vernieuwing hoopte dat de Opzoomedag ertoe zou leiden dat de sociale vernieuwing wortel zou schieten in de Rotterdamse wijken: "Met de Opzoomedag wordt het project Sociale Vernieuwing teruggegeven aan de burgers." Voor de bewoners gaven de concrete verbeteringen in de wijk de doorslag. De organisatoren zagen de Opzoomedag als een groot stedelijk opbouwproject. De gemeentelijke diensten nemen een enigszins aparte positie in: zij boden ondersteuning, maar hadden daarnaast wel degelijk een -in zwaarte wisselend- eigen belang bij de dag. Hoe verschillend het doel van de Opzoomedag ook betiteld werd, één element klinkt in alle

omschrijvingen door: de Opzomerdag moest leiden tot een grotere betrokkenheid van burgers bij hun eigen situatie. Of de Opzomerdag geslaagd is, meten we vooral aan dit aspect af.

Uit het onderzoek komt glashelder naar voren dat het belangrijk wordt gevonden dat mensen elkaar aan durven te spreken. De Opzomerdag creëerde een klimaat waarin men van elkaar weer dingen verwacht en mag verwachten, en dat is winst. Toch levert deze constatering ook een probleem op. Het is één ding om te erkennen dat mensen zich te weinig van elkaar aantrekken. Maar de vraag hoe een gewenste grotere bemoeienis precies gestalte moet krijgen is aanzienlijk lastiger te beantwoorden. In de jaren vijftig waren de begrippen 'sociale controle' en 'verantwoordelijkheidsbesef' hecht verankerd in de samenleving. Dat had ook een benauwende kant. Er was weinig ruimte voor afwijkend gedrag. In de jaren '60 en '70 eisten mensen met succes het recht op om hun leven zo in te richten als zij zelf wilden. Zij wilden gevrijwaard zijn van de bemoeienis van anderen.

Vergeleken met de vijftiger jaren is de persoonlijke vrijheid enorm toegenomen. Aan deze ontwikkeling kleven echter ook negatieve aspecten. De grotere persoonlijke autonomie heeft ertoe geleid dat steeds meer verantwoordelijkheden werden afgeschoven op de overheid. Iemand die in een plantsoen papiertjes opruimde, of die een kind dat zich op straat misdroeg tot de orde riep, was hopeloos ouderwets; men kon dat beter aan het bevoegd gezag overlaten. Daarmee zijn we de bemoeienis verleerd. Het voelt niet comfortabel aan als je je met andermans zaken bemoeit. En we weten ook niet meer waar de grenzen liggen: waar eindigt betrokkenheid en begint de betutteling? Strekt gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het aanzien van de straat zich ook uit tot particuliere voortuinen? Hoe ga je om met verschillende inzichten op dit terrein? Is betrokkenheid voldoende of is er ook sociale controle nodig? En hoe ver moet die gaan?

Dit dilemma kwam op de Opzomerdag levensgroot naar voren. Op veel plaatsen zijn successen geboekt. Maar er zijn ook negatieve ervaringen. In Zevenkamp wilde één gezin niet meedoen, ondanks dat het hen herhaaldelijk gevraagd is. Zij zorgden ervoor dat ze tijdens de Opzomerdag niet aanwezig waren. "Ze hebben het goed aangevoeld en zijn vóór het weekend vertrokken".

Wij hebben geen pasklaar antwoord op dit probleem. Het opnieuw introduceren van het begrip sociale controle wekt bij sommigen de suggestie dat men terug wil naar vroeger. Niet voor niets vallen in gesprekken vaak de termen 'spruitjeslucht', 'kneuterigheid', 'truttigheid' als mensen problemen hebben met de Opzomerdag. Dezelfde suggestie van de terugkeer naar vroeger speelt een rol bij de weerzin tegen Opzomerden van sommige ouderen. Hun referentie-kader is dat van de jaren vijftig. Zij ervaren het Opzomerden niet als iets nieuws. Eigenlijk, vinden zij, hadden zij altijd gelijk. Alleen willen de bestuurders dat in hun ogen niet toegeven en presenteren zij het als iets nieuws. Wij hebben veel verongelijkte opmerkingen gehoord, in de zin van: 'ik veeg altijd al mijn straatje, waar maken ze zich zo druk over? Als het zó moet hoeft het voor mij niet'. Het zou goed zijn als de organisatoren van de Opzomerdag erin zouden slagen ook deze groep te betrekken bij de follow-up.

De ervaringen van de Opzomerdag wijzen uit dat 'ouderwetse' waarden en omgangsvormen ook in de huidige samenleving wenselijk worden gevonden. Niet alleen door bestuurders en (gemeentelijke) diensten, maar ook door een groot deel van de burgers. Er is opnieuw behoefte aan 'saamhorigheid'. Dat kan niet de saamhorigheid van de jaren vijftig zijn. Een terugkeer naar die tijd is niet mogelijk en niet wenselijk. Er zal een eigentijdse vorm gevonden moeten worden. Een dergelijk nieuw evenwicht tussen individuele vrijheid en gemeenschappelijke inzet zal alleen met vallen en opstaan gevonden kunnen worden. Daarom is het goed dat de mensen die de tegenstrijdigheid van het Opzomerden aan den lijve ervaren, zoals de individualisten en ouderen, (blijven) meedoen. Juist de critici kunnen (mede) voorkomen dat Opzomerden verwordt tot alleen maar een hang naar vroeger, of tot een leuk modern beleidspeeltje waarmee concurrerende beleidmakers kunnen worden afgetroefd.

5.3 Welke elementen lenen zich voor overname?

Opzomerden is geen wondermiddel. In Rotterdam was de Opzomerdag de culminatie van een vier

jaar durend proces van Sociale Vernieuwing. Daarbij was door het gemeentebestuur bewust gestreefd naar het tot stand brengen van een andere relatie tussen overheid en burgers. Bovendien is het succes van Opzoomeren afhankelijk van de Ausgangssituatie. Hoewel Opzoomeren voor alle wijken belangrijk is, is de kans op succes niet in alle wijken even groot. Zoals de ROTEB-medewerker het formuleerde: juist de wijken waar Opzoomeren het meest nodig is, zijn geen achterstandswijken. In die wijken zal er eerst geïnvesteerd moeten worden in samenlevingsopbouw.

Met deze kanttekeningen in het achterhoofd kunnen de volgende algemene tips gegeven worden:

Tips

- Ondersteun initiatieven, maar neem ze niet over. Een half geslaagd resultaat dat met gezamenlijke inzet bereikt is, leidt tot méér betrokkenheid en gevoel van eigenwaarde, dan een prachtig produkt dat door anderen is neergezet.
- Respecteer ieders' eigen motieven. Het is niet aan het gemeentebestuur om uit te maken welke motieven 'goed' of 'slecht' zijn. Eigenbelang is een legitiem motief en hoeft niet haaks te staan op het gezamenlijk nemen van verantwoordelijkheid.
- Aanvaard diversiteit, al liggen de centrale prioriteiten misschien anders. Het is fnuikend voor de inzet van mensen èn voor de geloofwaardigheid van het openbaar bestuur als mensen eerst worden gestimuleerd om met ideeën te komen en deze ideeën vervolgens worden afgedaan als niet-relevant.
- Laat iedere wijk tot zijn recht komen, maar biedt wel sturing. Een aantal gemeenschappelijke elementen (zoals het gele kledingstuk of het wijkdiner in Rotterdam) versterken de samenhang.
- Sluit tegenstanders niet uit, maar betrek hen er juist bij: een nieuwe actor brengt nieuwe dynamiek;
- Stimuleer concrete activiteiten. Samen bezig zijn geeft een impuls.
- Hanteer het 'voor wat hoort wat' principe; dit prikkelt de bewoners niet alleen tot het nemen van initiatieven, maar leidt ook tot daadwerkelijke samenwerking tussen bewoners en diensten en, in het verlengde daarvan, tot wederzijdse waardering.
- Honoreer de inzet en niet het resultaat.
- Zorg voor een professionele communicatie.
- Besteed aandacht aan een goede follow-up. Dit geldt zowel voor de positieve resultaten als voor de negatieve resultaten. Waar iets tot stand is gebracht is een follow-up nodig om te voorkómen dat men overgaat tot de orde van de dag. Dat geldt zowel voor bewoners als voor de diensten. Opzoomeren heeft daar eenmalig tot een stemming geleid waarin er van alles kon. Als de diensten terugkeren naar hun oude aanpak gaat er een belangrijke randvoorwaarde voor het 'voortzoomeren' verloren. Hetzelfde geldt voor de negatieve resultaten: de fotograaf, de Roteb, de oude garde. Als hun inzet niet wordt gewaardeerd zullen zij het een volgende keer laten afweten. In het slechtste geval kunnen zij zelfs rancune ontwikkelen.

COLOFON

Het Opzoomer Onderzoeksinstituut bestond uit:

Idee en Organisatie
Achter de Kerken 253
1391 LM Abcoude

Marijke Linthorst

Erasmus Universiteit Rotterdam

kamer M5.09
Burg. Oudlaan 50
3062 PA Rotterdam

Conrad Bons
(coördinator leeronderzoek
Sociologie)

Team Opzoomerdag-enquête:

Riet Bakker
Margriet Bijl
Paul Bosman
Anja Bremer
Cécile Calis
Karin Gerretsen
Miriam Janssen
Joris Kiestra
Gerben van der Knaap
Sandra Kommené
Vanda van der Kooi
Karolus Kraan
Saskia van Laar
Jeroen van de Lee
Odette van Leersum
Jeannette Lony
Nelly van Loon
Caroline Meun
Arjan Mulder
Elsbeth van Reeve
Annemarie Rodenburg
Renate Smaal
Emily Spierenburg
Kiem-Thin Tjong Tjin Joe
Nelly Voogd
Paula Willems
Janine Wolthuis
Diede Wooldrik

Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht

Kees Fortuin, auteur
Koos Vos, coördinatie
Greet Hettinga, organisatie

pleinteam 1 Pernis
Dick Oudenampsen
Sima Nieborg
Sandra Kensen
Bart Horeman
Carmen Keune

pleinteam 2 Bospolder-Tus-
sendijken
Rudi s'Jacob
Jos Koopman
Petra Kruiswijk
Marian de Bondt

pleinteam 3 Feijenoord
Ad Raspe
Annemarie Aalders
Wendy Lodewijkx
Leo Willems

pleinteam 4 Zuidwijk
Bianca Winants
Jan Foolen
Riki van Overbeek
Jenny de Klein

pleinteam 5 Bergpolder
Greet Hettinga
Marjolein Goderie
Gui van Hooijdonk
Uschi Janssen
Tara Jibodh
Hugo Swinnen

pleinteam 6 Zevenkamp
Henk Jan van Daal
Caroline Rietbergen
Jaap Top
Karin Huntjens

D8832025.3kf